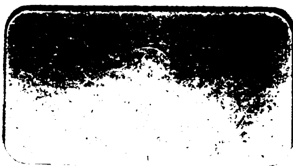

STAMMLER
Institution-gyakorlatok
1898

RÓMAI JOGI GYAKORLATOK

SEMINÁRIUMI HASZNÁLATRA

KIADJA

DR. SCHWARZ GUSZTÁV

ny. r. egyetemi tanár

II.

INSTITUTIO-GYAKORLATOK

KEZDŐK SZÁMÁRA

IRTA

DR. STAMMLER RUDOLF

HALLEI EGYET. TANÁR

A SZERZŐ ENGEDÉLYÉVEL FORDITOTTÁK

SCHILLER JÓZSEF ÉS MAUTNER DEZSŐ

BUDAPEST, 1898

POLITZER ZSIGMOND KIADÁSA

A Pesti Lloyd-társulat könyvnyomdája.

ELŐSZÓ.

Institutio-előadásaimban két pontban térek el a szokástól. Egyik az, hogy az elméleti tanokat a Justinianus institutio-szövege alapján adom elő, másik az, hogy az elméleti tanfolyam mellett kezdettől fogva practicumot is tartok. Az előbbi által hozzá kivánom szoktatni jó eleve a hallgatót, hogy az eredeti forrásokból merjen, első kézből dolgozzék; a practicum által pedig, hogy élő-elevenen lássa és ismerje a jogfogalmakat, ne mint holt betüt, hanem mint gyakorlati hatalmat. A forrásokból tudja meg, hogy honnan való, a mit tanul, a practicumból, hogy mire való.

E *kezdő practicumnak,* úgy tapasztalom, még nem mindenki ismeri el a léte jogát. A practicum eszméje maga, bár küzdeni kellett sokáig befogadásaért, (magam is még magántanár-jelölt koromban irtam érdekében egy füzetet: »A jogi seminariumok kérdéséhez. Budapest, Franklin-társulat 1884«) ma már szerte el van ismerve és ez irányban propagandára nincs többé szükség. De a practicum, azt mondják, csak »haladottabbaknak« való, kezdő practicum nem lehető, mert nincs meg a kezdőben az előfeltétel: az elméleti ismeret. E kétkedőknek tapasztalatból mondhatom: a kezdő practicum lehető és beválik. Miért is ne? Régi elve a paedagogiának, hogy az ismertből kell indulnia a tanításnak az ismeretlen felé. Már pedig az

előtt, ki először nyomja a jogászpadot, mi ismeretesebb, mi hozzáférhetőbb: egy concret kép a mindennapi életből, vagy egy elvont jogszabály? Mindig úgy tapasztaltam, hogy az alanyi jog, a jogviszony, a jogügylet, a birtok és száz más e fajta abstractiók fogalmi magyarázata csak érthetetlen néma beszéd volt a kezdő előtt — hangot és értelmet csak akkor nyert, ha egy-egy találó példa illusztrálta. Miért? Mert a concret tünemény mindig könnyebb, mert érzékbe ötlőbb, mint az abstractio, és mert a példa az életből van véve, melyet a kezdő már ismer, az elvont fogalom pedig a jogból, melyet még nem ismer. Már ebből is érthető, hogy az Institutiók dívó előadása, mely a magánjog tanítását épen a legelvontabb részen, t. i. az úgynevezett »általános részen« kezdi, paedagogiai szempontból nem lehet helyes. Mert ha minden szabály abstractio: az »általános tanok« a különleges jogszabályokból levont szabályok, tehát abstractiók abstractiói. És ezen kezdjük a jogtanítást? És az efféle hús és vér nélküli árnyékfogalmak érthetőbbek, hozzáférhetőbbek és kedvesebbek legyenek a kezdő előtt, mint ha egy egyszerű jogi tüneményt taglalunk előtte a mindennapi életből? A Justinianus institutióinak egyik előnyét ezért — a kezdő tanítás szempontból — abban is látom, hogy nincsen általános részük. Ez »rendszer« szempontjából hiba lehet, tanítás szempontjából előny. Mert a tanelőadás szempontjából nem az a kérdés, hogy valamely szabály a rendszerben mily helyre való, hanem hogy mily egymásutánban és mily alakban fér az legkönnyebben és legbiztosabban a kezdő fejébe. A practicum anyagát pedig úgy lehet beosztani, hogy az az összes elméletet nemhogy előfeltételezné, de az elméleti kurzussal párhuzamosan tanítja, kiegészíti és szilárdítja. Képeskönyvül szolgálhat így a jól vezetett practicum az elmé-

leti tanítás mellett, és az okok is, melyek azt a kezdő taníás terén javalják, ugyanazok, a melyekből a gyermekek kezébe képeskönyvet adunk. Mert mihelyt valami ismeretlen megtanulásához fogunk, gyermekek vagyunk vén korunkban is és a paedagogia szabályai újra illenek.

Stammler Rudolf könyve, mely két szorgalmas tanítványom fordításában ime megjelenik, ily czélokat szolgál. Váljék hasznára a hazai jogtanításnak.

Dr. Schwarz Gusztáv.

vena [illegible] van a vendnél a tárgy meghatározása specifikus; a [illegible] jos meghatározás generice. Emptio venditio, speciei s generis van. Az [illegible] traditio tulajdonátruházás. Feltétlen annyi, mint pénzt kiegyenlités vételár [illegible] adni. Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse. A dolog annak van birtokában, kinél van.

I. Magánjogi viszonyok.

1. Mily magánjogi viszonyokkal van dolgunk a következő esetekben?

a) Nyilt üzletben szivart, keztyüt, papirt stb. kérünk.

b) A borbélynál borotválkozunk s hajunkat nyiratjuk.

c) Egy munkás 30 koronát tesz a takarékpénztárba. E befizetés ellenében nevére kiállított betéti könyvecskéért 25 fillért fizet.

d) Csizmadiánál egy pár új czipőre mértéket vétetünk, avagy egy pár elnyűtt csizmát talpaltatunk.

e) Egy egylet szolgát fogad fel.

f) Egy mezőgazda 18 évre kincstári jószágot vesz »árendába«.

g) Egy casino tagjai vívóleczkéket vesznek. Vívószereiket a vívómester beleegyezésével annak termében, vagy a casino vívóhelyiségeiben hagyják.

h) Egy dohányzó-klub két tagja egy porczellánkereskedőnél művészi kivitelű két pipát rendel, hogy azokkal egymást megajándékozzák. A vendéglős, kinél az illető társaság rendszerint találkozik, a pipáknak megőrzését s gondozását magára vállalja.

i) Valaki egy bodegában reggeliz, hol poharanként portugal és spanyol borokat mérnek.

k) Egy zongoraművész egy zeneműkereskedőtől kótákat kölcsönöz, füzetjét heti 10 fillérért.

l) Egy földbirtokos a földhitelintézettől birtokára 50,000 korona kölcsönt vesz fel és ezen adósságot jelzálogilag biztosítja.

m) Vászonkereskedésben mérték szerint egy tuczat inget rendelünk.

n) Egy hölgy egy üzletből 8 méter selymet hozat s szabónőjével ruhát varrat belőle.

o) Valaki ingyen elvállalja meghalt barátja örökségének rendezését.

p) A postahivatalban bélyeget kérünk.

q) Egy utas pénzt ad a vasuti kalauznak, hogy szakaszába több utast be ne bocsásson.

r) Egy hordár megbizást nyer egy úrtól, hogy kutyáját bizonyos áron adja el, a pénzt szolgáltassa át, a meghatározott árt felülhaladó bevételi többletet pedig tartsa meg. Ezenfelül a díjszabás szerinti taksáját is kapja.

2. Osztr. polg. tvk. 1090. §.: »Azon szerződés, melynél fogva valaki valamely elhasználhatatlan dolog használatát bizonyos időre s meghatározott árért megkapja, általában . . . . . . szerződésnek neveztetik.«

Ugyanott 971. §.: »Ha valakinek valamely elhasználhatatlan dolog csupán visszteher nélküli használat végett adatik át bizonyos időre, akkor . . . . . . szerződés keletkezik.«

Ugyanott 983. §.: »Ha valakinek elhasználható dolgok oly feltétel alatt adatnak át, hogy azokról kénye szerint rendelkezhessék ugyan, hanem bizonyos idő mulva, szintazon nemű és minőségű ugyanannyit adjon vissza . . . . . . szerződés keletkezik.«

A megelőző §§-okban hagyott hézagok kitöltendők.

3. Szabó Pál x.-i postamester, Terényi János badacsonyi szőlőbirtokostól bort szokott hozatni kis hordókban. Barátja, Kiss Pál gimnáziumi tanár, azt kérdi egyszer tőle, nem fogadná-e őt társul az ilyen küldeményben. Szabó erre késznek nyilatkozik és legott rendel két félhektoliternyi hordót, egyiket jobb, másikat gyengébb minőségből. A két hordó bor vasuton meg is érkezik és Szabó pinczéjébe rakatja.

Három hétre reá Szabó egy szabad délutánon az egyik hordó bort palaczkokba tölti s a következő napon a másikat Súlyok András pinczelegénynyel lehúzatja, ki a szükséges palaczkokat megtisztítja, lopóról és dugaszokról is gondoskodik s ezért palaczkonként 5 fillért számít.

Ezután mindkét fajtájú bort palaczkonként megosztják és Kiss tanár a postamester által előlegezett költségeknek reá eső fele részét kifizeti. Nemsokára azután 40 üres palaczkot küld a postamesternek s igéri, hogy a hátralékos palaczkokat is, mihelyt kiürülnek, vissza fogja adni.

Borkészlete nemsokára fogytán van s ezért a postamestertől 20 palaczk bort kölcsönöz a jobbik fajtából, oly kikötéssel, hogy a legközelebbi közös szállítmánynál ugyanannyit terhére beszámítson.

Mily jogi fogalmak találtak alkalmazást a fentiekben?

4. Mily jogviszonyok létrehozását czélozzák a következő hirlapi hirdetések?

a) Periratok, végrendeletek, adásvevési szerződések, fizetési felszólítások stb. szakszerű elintézésére vidéki irodába ajánlkozik »Ügyes ügyvédjelölt«.

b) Keresek azonnali belépésre jó irású gyakorlott irnokot. Vermes, kir. közjegyző.

c) Képzett ácsok akkordmunkára, jó fizetéssel állandóan alkalmaztatnak.

d) Fiatal gazda jószágigazgatói állást keres szerény fizetéssel, esetleg a nélkül is.

e) Egy évig gazdasági iskolát látogatott, erőteljes fiatal ember részére gyakornoki állást keresek, hol lehetőleg főnöke vezetése alatt, alkalom nyílnék alapos kiképzésére.

f) Társnak kerestetik, jó forgalmu szabóüzletbe, ügyes szabász, 6000 korona betéttel.

g) Homok és hamu fövénybányámban ingyen lerakhatók.

h) Megbizás folytán eladok vagy jó fekvésű házzal elcserélek 600 kat. hold kiterjedésű földbirtokot, 20,000 korona készfizetés mellett. Szemes élet- és czukorrépa-talaj, új és szilárd épületek, 52,000 koronára biztosítva, 10 ló, 35 db. szarvasmarha, 21 sertés, az összes mezőgazdasági gépekkel. Ár: 18,000 korona. Teher: 75,000 korona.

i) Átruházni óhajtom április 1-től, jó és biztos, kitünő fekvésű budapesti házra bekebelezett 50,000 korona jelzálogos követelésemet.

k) Van szerencsénk a t. közönséget figyelmeztetni, hogy értékpapirok kezelésén, az úgynevezett nyilt letéten kivül, zárt értékeknek, nevezetesen értékpapirok, okiratok, ékszereknek stb. megőrzését is elvállaljuk s ezeknek elhelyezésére igen alkalmas helyiségekkel rendelkezünk. Az átadott értékpapirok mint elkülönített letétek és mint a letéteményezőknek külön tulajdonai, azok nevén megőriztetnek. Szelvények beváltása ingyen!

5. Miféle jogi tényálladékokkal van dolgunk a következőkben?

a) Valaki egy egyletnél felvétel végett jelentkezik; az alapszabályok szerint megejtett szavazás után, folyamodásának hely adatik.

b) Egy diák házi gazdájával összeszólalkozik s ki akar költözni; amaz azonban a hátralékos bérösszeg fejében a diák holmiját lefoglalja.

c) Z. község az őt megillető vadászati jogot nyilvános árlejtés útján bérbe adja. A bérlő csakhamar vadat lő. A vadorzók pedig nyulakat ejtenek el.

d) X. halála után fivére, mint legközelebbi törvényes örököse, néhány hagyatéki tárgyat elad Z.-nek. Utóbb előkerül X.-nek egy biróságnál letett végrendelete, mely szerint Y. az egyetemes örökös. Z. arra hivatkozik, hogy ő a kérdéses dolgokat több mint három éve jó hiszemben birja s így azoknak tulajdonát megszerezte.

e) Egy kereskedő egy kőszénbányának állandó vevője, most azonban kedvezőbb árakat akar elérni; hosszas levélcsere után végre a két fél a szállitás újabb feltételei iránt megegyezik.

f) Fölösleges dolgokat eldobunk, hogy megszabaduljunk tőlük.

g) Valaki elveszít egy ékszert s a becsületes megtalálónak újsághirdetés útján jutalmat igér. A találó jobbnak látja a dolgot megtartani; vagy pedig: megőrzi és közzé teszi, hogy a hirdetési költségeknek megtérítése ellenében nála átvehető.

h) Constantin császárnak egy 319-ben hozott törvénye szerint (l. 1. C. de bonis maternis 6, 60) az apának élethossziglani haszonélvezeti joga van, hatalmában levő gyermekeinek anyai örökségén. E mellett szokásos, hogy ugyanezen jogot házassági szerződés vagy codicillus által az anyának is biztosítsák, azon esetre, ha férjét túlélné.

i) Egy kézműves kölcsönt vesz fel. Két üzleti barátja a tőke és kamatok pontos fizetéséért kezességet vállal.

k) Egy vagyonbukott árúkészletének birói eladása.

l) Üzletek ajánlása hirlapi hirdetések vagy falragaszok útján.

m) Valaki kifizeti játékadósságát; utóbb figyelmeztetik, hogy játékszerződésből eredő követelések nem perelhetők és most ismét pénzéhez szeretne jutni.

n) Valaki egy kutyára czélozva, ügyetlenségből beveri szomszédja ablakát.

o) 1874 : XVIII. t.-cz. a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről.

1. §. »Ha valamely, habár a közforgalomnak még át nem adott vaspálya üzeménél valaki életét veszti vagy testi sértést szenved; az ez által okozott károkért az illető vaspályavállalat felelős, kivéve, ha a vállalat bebizonyítja, hogy a halált vagy testi sértést elháríthatatlan esemény (vis maior) vagy egy harmadik személynek elháríthatlan cselekménye, melyet a vaspályatársulat megakadályozni

képes nem volt, vagy a megholtnak, illetőleg sérültnek saját hibája okozta.«

p) Egy beteg, ki halálát közeledni érzi, irásbeli ajánlatot tesz barátjának (egy másik esetben: szülővárosának) fogadna el tőle halála előtt bizonyos pénzösszeget ajándékképen; közvetlenül az irás elküldése után meghal. Vagy: ezt mint utolsó óhaját s akaratát fejezi ki egy fiához intézett levelében.

q) Keresk. törv. 299. §.: »Azon árúk vagy egyéb ingóságok, melyeket a kereskedő üzleti körében elárúsított és átadott, az esetben is a jóhiszemű vevők tulajdonába mennek át, ha az eladó tulajdonos nem volt; a korábban szerzett tulajdon megszünik; megszünik továbbá a korábban szerzett zálog- és más dologi jog is, ha a vevő az elárúsítás alkalmával arról tudomással nem birt.«

r) L. Laelius iudex esto. Si paret Numerium Negidium, cum nauem exerceret, Auli Agerii res quibus de agitur saluas fore recipuisse neque restituisse, quanti ea res est, tantam pecuniam, iudex, Numerium Negidium Aulo Agerio condemna, si non paret, absolve.

II. Actio és exceptio.

Bruns, fontes iuris Romani antiqui, c. 6. Edicta; ed. VI. (1893) n. 62 p. 202 sqq.

1. Mily actiókról van szó a következő esetekben?

a) Egy vádász kutyát vesz, de az árával adós marad; — vagy ellenkezőleg: a pénzt postautalvány útján a tenyészintézetnek megküldte, de kutyát nem kapott; — vagy: beteg és vadászatra alkalmatlan kutyát kap; — vagy egy olyat, mely nem is volt a szállítóé, úgy hogy most az igazi tulajdonos előáll és tőle, mint jelenlegi birtokostól, a kutya kiadását követeli.

b) Egy jószágbérlőt kell perrel megtámadni, mivel ez az esedékes bérösszegnek pontos megfizetését elmulasztotta.

c) »Glacé- és bőrkeztyűket a legtisztábbra mosunk; előbbiek feketére is festhetők, utóbbiakat régi színükben ismét helyreállítjuk. Javitások pontosan eszközöltetnek.«

d) Egy vidéki városban a hadgyakorlatok idején csapatokat szállásolnak be a polgársághoz. Három katona, szállásjegyével útnak indulva, zárt ajtókra talál, mert a ház tulajdonosa családjával együtt épen úton van. Szomszédja egyelőre kölcsönképen ellátja a legénységet s most a ráfordított költségeket szeretné megtéríttetni.

e) Egy üveges egy csoportkép foglalatáért fizetést kér; ugyanígy a fényképész a kép elkészítéséért. Óraszámra vagy bizonyos útra felfogadott bérkocsis keresettel lép fel.

f) Több kőműveslegény május 1-én egy új épületen végezendő munkától egyszerűen elmarad; a mester be akarja őket perelni.

g) Egy fizetésképtelen adós egyik hitelező barátjával abban egyezik meg, hogy tartozását, mely csak egy év mulva lenne esedékes, de a melynek fedezésére jelen vagyona épen még kifutja, már előre törleszti, még pedig úgy, hogy felét azonnal készpénzben fizeti, másik felét pedig 3 hét mulva. A hitelezők egyike, ki a dolognak neszét vette, tiltakozik a létrejött megállapodás ellen.

h) A. levélben igéri B.-nek, hogy egy, A. lakhelyén megtartandó árverésen különféle közelebbről megjelölt tárgyakat a különkülön megállapított legmagasabb árig haladva, meg fog szerezni; A. az árverési határidőt feledékenységből elmulasztja. — Vagy A. a B. által szabott áron túlmegy, azon biztos reményben, hogy B. ebbe bele fog egyezni.

i) Többen belépti jegyeket vettek egy hangversenyre, mely utóbb egy énekesnő rekedtsége, vagy a csekély érdeklődés miatt elmarad.

k) Egy vásáron bohóczok játszanak. Valaki a járó-kelők közül megáll és nézi: midőn azonban tányéroznak, nem akar fizetni.

l) Egy háztulajdonos M.-nek és N.-nek bérbe adott házában légfűtést akar berendeztetni. M. e terv kivitelének ellenszegül.

m) Egy kettős ház egyik részében a tulajdonos nyomdát állít fel. Szomszédja panaszkodik az ez által okozott szerfeletti lárma és a háznak minden elviselhető mértéket meghaladó megrázkodása miatt, melyet a nyomdaüzlet okoz.

n) F. E.-nek szekrényéből annak pénzét ellopta. E. követeli pénzét.

o) Vincze Károly, szolnoki vendéglős, egy nagyobb budapesti csemege-üzletben sürgönyileg különféle baromfit, conserveket és déli gyümölcsöt rendel. A sürgöny végén e szavak állanak: »Szállítás okvetlen kétórai vonattal.«

Másnap egy távirdatiszt keresi fel Vinczét, s tudtára adja, hogy az idézett utolsó mondatért 5 szó után fizetendő a díj, holott Vincze csak négy szó után fizetett.

Vincze megtagadja a követelt hat fillérnyi ráfizetést, a miért őt a távirda-igazgatóság ez összeg erejéig perbe fogja.

2. Barna Ignácz kereskedő ügyvédjének a következőket adja elő: »Majdnem egy éve, hogy dr. Veréb nálam mint bérlő lakik. Legközelebb ki akar költözni, de még 350 korona hátralékos házbérrel és 30 korona kölcsönpénzzel adósom. Üzletemből egy ruhára való posztódarabot vitt el 40 korona értékben. További egy neki átadott, már használt Corpus iuris-ért egy Beöthy-féle Irodalomtörténetet igért, de azt át nem adta. Végül pedig a minap véletlenül egy górcsövet láttam nála, melyet még régebben Dobos tanítónak kölcsönöztem volt; Dobos azonban tönkre jutott és pár hét előtt megszökött. Kérem, perelje be Veréb doktort.«

Milyen igényekről van itt szó és milyen technikai néven fordulnak elő a római jogban.

3. Egy magántanintézet, mely a gymnasium első négy osztályára készítette elő növendékeit, megfelelő képzettségű tanárt keresett, ki a számtan, természetrajz és földrajz tanárát egy fél évig helyettesítené. Erre egy fiatal nyelvész, névszerint Bartalik Tamás, jelentkezett Füredi igazgatónál, kivel 100 korona havi fizetés és teljes ellátásban megegyezett.

De mindjárt első este politikai nézeteltérések miatt összekaptak, minek folytán Füredi kijelentette, hogy Bartalik mehet a hová akar, a szerződés betartásáról szó sem lehet.

Kérdések:

a) Volt-e actiója Bartaliknak Füredi ellen?

b) Mennyiben hasonlítható ez az eset a Lyka-beli erdőmunkások által gyakorta elkövetett szerződésszegésekhez, kik télen át nálunk munkát vállalnak, és pedig szabad lakás és élelmezésért is, csekélyebb szakmánybér mellett?

4. Miféle igényekkel van dolgunk a következő esetekben?

a) A. műkertész nyaralójának emeletét bérbe adja B. ezredesnek, a ház mögött álló istállóval és kocsiszinnel együtt. Midőn egy izben B. egy hosszabb utazásáról visszatért, azt látta, hogy távollétében C. földszinti bérlő A. engedélyével, lakosztályán egy kinyúló verandát építtetett. Mivel ez az udvarból való kikocsizást lehetetlenné teszi, B. annak eltávolítását kéri.

b) Egy országút, melynek mindkét széle gyümölcs- és nyárfákkal volt beültetve, többek közt egy gazdag parasztnak gabonaföldeit is átszelte. Tulajdonosuk állítása szerint ama fák gyökereiket a gabonaföldekbe eregették; ezért a paraszt perrel követeli az állami kincstártól, mint a fasor tulajdonosától, azoknak eltávolítását.

c) Egy fiatal kereskedő, ki egy özvegynél bútorozott szobát bérelt, épen hosszabb üzleti úton volt, midőn a városban nagy tűzvész támadt, mely ama bérházat is fenyegette. Egy barátja a távollevőnek ingóit meg akarta menteni, de az özvegy azt tartva, hogy háza nem forog veszélyben, mindenkinek megtiltotta a lakásába való belépést. Utóbb a tűz mégis átcsapott és az utazó kereskedőnek holmijai elégtek. Ezért az özvegytől kártérítést követel.

d) Egy adós csődbe jutott. Vagyonos nővére egy kereskedőnek nagyobb pénzösszeget adott, hogy azzal a csődhitelezőket teljesen kielégítse. Az összegből azonban nem futja ki, s így a kereskedő a hiányzó összeget saját vagyonából pótolta, hogy azt utóbb a közadós nővérétől visszakérje.

e) Egy karácsonyi bevásárlás alkalmával kikötjük, hogy a kiválasztott tárgyat az ünnep után egy másikkal tetszés szerint elcserélhessük. Utóbb az eladó a cserére nem akar ráállni.

f) X. elvállalta Y. egynémely dolgainak eladását, miért ez neki a vételárból 2%-ot igért jutalomképen; ugyanakkor Y.-nak a befolyandó vételárra előleget adott. Mivel utóbb a dolgokra vevő nem akad, X. az előlegezett összeget visszaköveteli Y.-tól.

5. Nemrégiben Budapest fő- és székváros nyugati pályaudvaráról egy hölgy utazott el Braziliába és A. bérszolgának, ki málháját ellátta, jutalmul egy bankót adott, a mely látszólag az északamerikai Egyesült-Államok elnökének képét viselte és a melyen az 500-as szám állott. A bérszolga azon hitben, hogy 500 dolláros bankót tart a kezében, ujjongva szaladt egy szomszédos üzletbe, hogy a külföldi bankót belföldi pénzre felváltassa. A kereskedő, ki a bankó felől maga sem egészen volt tisztában, egyelőre 20 koronát adott rá. Később kiderült, hogy a bankó 500 Reis-ra szóló braziliai pénz volt, mely a braziliai pénznek jelenlegi kedvezőtlen árfolyama mellett alig ér többet 55 fillérnél.

Kérdések:

a) Milyen jogügylet forgott fenn a bérszolga és kereskedő között?

b) Miféle keresetek származtak belőle?

c) Mily jogi deductio alapján jutunk el a kérdéses eset helyes megoldásához?

6. A jogi védekezés milyen nemeihez tartoznak a következőkben előadott alperesi kifogások?

a) V. vételárt követel K.-tól egy eladott szekrényért, melynek átvételét és kifizetését K. megtagadta. Alperes ellenveti, hogy ő az

alku alkalmával határozottan megjegyezte: hogy a dolgot még egyszer fontolóra akarja venni; e különös megállapodást felperes tagadja.

b) M. keresetet indít N. és neje O. ellen, mert ezek egy M. által P.-nek, a beperelt nő bátyjának nyujtott kölcsönért kezességet vállaltak. N. azt válaszolja, hogy ő a kezességi nyilatkozat aláírása alkalmával teljesen részeg volt; ehhez járul, hogy P. még apai hatalom alatt áll. A mi pedig nejét illeti, úgy hivatkozik a nőknek nyujtott jogkedvezményekre.

c) C. beperli S.-t egy kölcsön czímén, melyet ez már régebben G.-től fölvett volt. C. ezt a követelést G. halála után annak fiától és örökösétől, H.-tól készpénzfizetés mellett megvette. S. felhozza, hogy H.-val szemben egy neki vétkesen okozott kár fejében, a kölcsönösszeg feléig viszonkövetelése van. Egyébként is H. tudomása szerint kiskorú s így jogérvényesen mitsem idegeníthet el; végre arra figyelmeztet, hogy ő a kölcsönt már 1860-ban kapta, s felperes csak most, 1893-ban perli.

d) X. kerékpárját kölcsön adta Y.-nak, de azt teljesen rongált állapotban kapta vissza. Keresetében előadja, hogy a kárt Y. és ennek, felperes előtt teljesen ismeretlen, barátja Z. idézték elő, a gépnek menthetetlenül gondatlan kezelése által; míg amazok határozottan tagadják, mintha őket bármi tekintetben vétkesség terhelné.

e) Egy utazónak egy vendéglőben bérelt szobájából tárczáját pénzestül ellopták. Az utazó azt állítja, hogy ezt bizonyára a vendéglősnek egyik alkalmazottja tette, mire ez felhozza, hogy az utazó maga a hibás, mivel a szoba ajtaját be nem zárta, a pénztárczát pedig nyitva az asztalon hagyta.

f) Egy földmíves, kit szomszédja perbe idézett, mert ismételten és minden tiltakozása daczára felperes földein átjárt, így válaszolt: Ő ama feltevésben volt, sőt tudni véli, hogy a felperes telkén keresztül vezető ama ösvény nyilvános, és bárki által szabadon használható; ezért a felperes által igénybe vett tilalmi jogot további bizonyításig határozottan tagadja.

g) Egy dúsgazdag ember egy tetemes pénzösszeget, mely kendőbe volt bevarrva, vigyázatlanságból elveszített. A becsületes találónak nyilvánosan 100 frtnyi jutalmat igért. Nemsokára eljött a becsületes megtaláló. »Pénzedet megtaláltam — így szólt —, bizonyára ez az, vedd hát vissza tulajdonodat.« A másik megszámlálta a pénzt és közben azon gondolkozott, hogyan foszthatná meg a becsületes

embert a neki igért jutalomtól. Ezért így szólt: »Kedves barátom, tulajdonképen 800 arany volt e kendőbe bevarrva, de én csak 700-at találok benne. Bizonyára felfejtetted az egyik varrást és előre kivetted a 100 frtnyi jutalmat.« A becsületes ember váltig erősítgette, hogy a csomagot úgy találta, a mint elhozta, és úgy hozta el, a mint megtalálta. Végre is biró elé kerültek.

7. A. beperli B.-t, mert ettől 5 tonna rozsot vett, tonnáját 150 koronáért; a pénzt is megküldte B.-nek, de gabonát nem kapott.

B. az alkut másképen adja elő. Ő, úgymond, egy alkalommal említette A.-nak, hogy Lengyelországban a fenti kedvező áron rozsot lehetne vásárolni s hogy kész is A. részére onnan ilyen gabonát beszerezni. Időközben azonban egy orosz gabonakiviteli tilalom a rozs átszállítását meghiúsította.

Felperes azt válaszolja, hogy B. előadásából éppenséggel az következik, hogy az átvett pénzt visszatériteni tartozik; a minthogy ezt világosan kimondja l. 20 pr. D. mand. (17, 1). Viszont B.-nek ügyvédje ezt tévesnek mondja és ügyfele érdekében a §. 3 J. de emt. vend. (3, 23)-ra hivatkozva, kéri a biróságot, miszerint felperes igényének végleges elutasításával egyszer s mindenkorra vessen véget e kellemetlen ügynek.

Mit tartsunk e védekezésről? Mily keresetek forognak szóban? Hogyan kell a jelen pernek jog szerint eldőlni?

8. Putnoki jegyző egy sétalovaglásra kibérelte Péczeli lókereskedő sárgáját, de csak késő este és hátán erősen feldörzsölve hozta vissza. Péczeli keresetet indított, mert a lovat, melyet már délután kellett volna visszahozni, a lovas által vétkesen okozott sérülések folytán napokon át pihentetnie és gyógykezeltetnie kellett, de meg azért is, mert Putnoki a nyerget is megrongálta.

Alperes azt állítja, hogy ő a lovat minden időbeli korlátozás nélkül egész napra bérelte; beismeri ugyan, hogy a ló hátán megsérült, tagadja azonban úgy a nyeregnek bárminő megrongálását, valamint vétkességét a ló megsérülése körül, s úgy véli, hogy a sérülés oka a nyereg fogyatékossága volt.

Kérdés: mint jellemzendő jogilag mindkét félnek előadása és kit terhel a vitás tényállítások bizonyítása?

9. Ki tartozik a következő esetekben a vitás ténykörülményeket bizonyítani?

a) G. követeli S.-től, hogy a kölcsönt, melyet állítólag évekkel ezelőtt G. atyjának adott, fizesse vissza. S. kétségbe vonja, hogy

atyja a kölcsönpénzt megkapta; ha pedig megkapta, úgy bizonyára már vissza is fizette; egyébként ő nem is örököse atyjának, mert örökségéről ~~lemondott, de~~.

b) Az »Olinda« gőzös az északi tengeren a »Felix« vitorlásba ütközött és elsülyesztette. Az »Olinda« kapitánya, kártérítés végett perbe fogva, tagadja, hogy őt hajója kormányzása körül bármi vétkesség is terheli; annál kevésbé mert az akkori sürű köd miatt a távolba látni nem lehetett és a »Felix« a szabályzat daczára lámpásokat nem tűzött ki.

Német császári rendelet a tengeri hajók összeütközésének elhárításáról 1897. decz. 23. 15. czikk: »Ha egy gőzös és egy vitorlás hajó oly irányban halad, hogy rájuk nézve az összeütközés veszélye forog fenn, úgy a gőzös a vitorlást kerülje el.«

c) M. felkérte N.-t, hogy, mint szakértő, keressen részére megvételre egy alkalmas földbirtokot; e czélból N. több rendbeli utazásokat tett. Midőn kiadásainak megtérítését követeli, M. azt állítja, hogy ő annak idején N.-t, az ilyen utazásokra szükséges pénzzel kellőkép ellátta.

d) X. három széket rendelt Y.-nál, darabját 12 koronáért és azokat át is vette; a fizetési felszólítással szemben azzal mentegetődzik, hogy ő ama megrendelést kifejezetten Z.-nek nevében és annak számlájára eszközölte.

e) Egy paraszt szomszédjától, egy földszalagot követel, melyet utóbbi tévesen sajátjaként birtokolt. A szomszéd legalább is a földszalag tárgyilagos javítására fordított kiadásainak megtérítését kéri; mire a tulajdonos azt válaszolja, hogy ezeket eléggé fedezik a kérdéses földrészletből, birtoklásának ideje alatt, húzott gyümölcsök.

f) A. beperli B.-t, mert utóbbi juhnyáját jogosulatlanul A.-nak rétjein legeltette. B. ellenveti, hogy őt e jog mindenesetre megilleti, mert azt több, mint 10 éve rendszeresen gyakorolja; evvel szemben A. azt állítja, hogy ő a legeltetést B.-nek csak szivességből, annak ismételt kérelmére engedte meg, a nélkül, hogy magát jogilag kötelezni akarta volna; nemrég B. kifejezetten le is mondott az A. birtokán őt netalán megillető mindenféle jogokról.

10. Gonda Ernő építési vállalkozó 50 korona bérösszeg erejéig perbe fogja Konkoly Endre tanítót. Konkoly válaszában előadja, hogy ő az 50 koronát a legutóbb fizetett bérrészletből visszatartotta, mert Gonda a kérdéses lakást nem a megállapodás szerinti napon

bocsátotta rendelkezésére és ez által őt arra kényszerítette, hogy időközben vendéglőben lakjék.

Felperes a szolgáltatás késedelmes voltát nem tagadhatja, de viszont állítja, hogy ő alperest idejekorán értesítette; miszerint a régi bérlőnek kiköltözése és a lakásnak szükséges helyreállítása valamivel tovább fog tartani; mihez Konkoly annak idején beleegyezését adta.

A tárgyalási határnapon utóbbi tagadja felperesnek fentemlített tényállítását. Se tanú, se okmány; s mindkét fél vonakodik esküt tenni.

Ki fog e jogvitában győzni?

III. Dologi és kötelmi jog.

1. A »Liszt Ferencz« daloskör egyleti helyiségül egy szobát bérelt egy évre, Keresztes Péternek »Zöld hordóhoz« czímzett vendéglőjében s azt képekkel és zászlókkal feldíszítette és saját butoraival berendezte. Fél év mulva Keresztes üzleti zavarok folytán eladja gazdaságát Veress vendéglősnek, ki a gazdálkodást a »Zöld hordó«-ban változatlanul folytatja, de a daloskört abban megtűrni nem akarja.

a) Vajjon kiutasíthatja-e akár a bérleti év letelte előtt, akár ez után?

b) Miféle jogi eszköz segélyével juthat ismét a daloskör képei, butorai stb. birtokába?

c) Hogy áll a dolog e tekintetben azon tárgyakra nézve, melyeket az egyletből régebben kilépett Csonka Elek a daloskörre bízott és annak helyiségében deponált?

d) Feltéve, hogy az érintett bérleti évet mindkét fél betartotta, mi módon fog a bérfizetés kérdése szabályozódni.

2. A. és B. tulajdonosai két szomszédos nyaralónak, melyeket az úttól egy-egy 15 méteres kertecske választ el. Egy ízben szerződést kötnek, melynek értelmében mindkét kertet megfelelő módon díszkerteknek fogják használni és hogy ebbeli igéretüket megerősítsék, szerződésszegés esetére kötbért kötnek ki.

A. nemsokára bérbe adja házát C.-nek, B. pedig eladja a magáét D.-nek, ki azt ismét bérbe adja E.-nek. E. a kertjét kipusztítja és helyébe tekepályát építtet.

Tiltakozhatik-e ez ellen A. vagy C.?

3. Egy háznak nyolcz egyenlően jogosított lakója van. Egyikük fiatal csirkéket és kutyákat tenyészt, a pinczének csak egy léczes ajtóval elzárt részében; magától értetődik, hogy ezen tenyészhelyről kiáradó szag a többi lakó pinczéjében nagyon is érezhető, hogy a csirkékkel és kutyákkal járó rovarok a többi lakó folyosóira s pinczéibe is elterjednek, hogy szemét s rovarok a lépcsőn át az egyes bérlők lakosztályaiba is elhurczoltatnak, holott azoknak e gazdagodás éppenséggel nincsen inyükre.

Tűrni köteles a többi hét lakó az efféle állapotot, vagy eredményesen tiltakozhatnak-e ellene?

4. A. levélbeli alkú útján egy dolgot vesz B.-től; a vételárt elküldi, de a dolgot meg nem kapja. Utána jár a dolognak és megtudja, hogy B. időközben ama dolgot el- és átadta C.-nek, vagy: bérbe adta és tradálta D.-nek, vagy: egy kölcsönért kézizálogba adta E.-nek. C. D. E. jóhiszeműek.

Hogyan kell a szereplőket kielégíteni s mindenekelőtt mi módon kapja meg A. a maga jussát?

5. Egy bérlőnek a bérleti jószág átvételekor a bérlői kötelességek rendes teljesítésére a tulajdonosnak cautiót kellett adnia. A bérbeadó eladja birtokát; a vevő pedig a bérlőt továbbra is zavartalanul gazdálkodni engedi és az esedékes bérösszeget tőle beszedi.

Kitől követelheti a bérlő a cautio visszafizetését?

6. Érdekes adomát mesélnek G.-ről, a határtalan merészségéről hirhedt rablóvezérről. Ugyanis egy nem kevesebb, mint 30,000 frtot eredményező rablókalandja után, melynek N. földbirtokos adta meg az árát, sikerült őt elfogni, a nélkül azonban, hogy a pénzből csak egy krajczár is megkerült volna. Rablóbandája segítségével sikerült a női ruhába bujtatott rablóvezérnek a fogházból éjnek idején megszöknie. Ebbeli örömében 1000 frtot küldött X. város polgármesterének »szerencsésen sikerült szökése alkalmából« a város szegényei részére.

Minthogy a pénz kétségtelenül az N. földbirtokostól rabolt 30,000 frtból való, kérdéses, vajjon emez eredménynyel perelheti-e a polgármestert, s hogy fog hangzani a megokolt itélet?

IV. Jogi személyek.

Bruns font. iur. n. 47.; 146. sqq.

1. Miféle egyesülésekkel van dolgunk a következő esetekben? És ki azokban a jogosított s ki a kötelezett alany?

a) A. városkában 1890-ben »Egyetértés« néven egy társaskör alakult; alapszabályokat alkotott, melyeknek értelmében a tagok be- és kilépése határozott szabályok szerint történik, az egylet ügyeinek vezetésére elnököt választ, a tagok bizonyos belépési díjat s havi járulékokat fizetnek stb. Egyszersmind az alapszabályokban kimondták, hogy egy kertet vásárolnak, melyben az egyleti helyiségnek szánt házat fogják felépíteni; a költségeket pedig egy az »Egyetértés« által ama telekre felveendő kölcsönből fedezik.

b) Egy iskolának egyik osztálya több napra a hegyekbe rándul; a közös pénztárt egy tanuló kezeli a tanító felügyelete alatt.

c) Egy könyvkereskedő olvasókört alakít: a 24 résztvevőnek mindegyike évi 10 koronát fizet s ezért hetenkint két újonan megjelent könyvet olvashat. A körben elolvasott művek a résztvevők között elárvereztetnek.

d) Két szomszédos földbirtokos közösen egy cséplőgépet vásárol, hogy az aratási idő alatt birtokaikon a megállapodás szerint felváltva használják.

e) Egy »Takarék- és Segélypénztár« alakul. Célja: tagjai számára kisebb betétek útján tőkét gyűjteni s társas hitel által ipari és kereskedelmi üzleteikhez készpénzt szerezni. Erre szolgál egy a tagok betéteiből alakított alap, mely harmadik személyeknek a pénztárra bizott, megtakarításai által még gyarapodik; a tagok az igazgatási költségek fedezésére állandó járulékokat fizetnek és betéteik erejéig felelnek az esetleges veszteségekért, melyeknek fedezésére legközelebb tartalékalap fog alakíttatni.

Az egyes tagoknak be- és kilépésétől függetlenül fennálló »Takarék- és Segélypénztár« ügyei részben a szabályszerint szótöbbséggel hozott és az összes tagokra nézve kötelező erővel biró közgyülési határozatok, részben az egyletnek szabályszerű szerve, az öt választott tagból álló igazgatóság által, az alapszabályokban pontosan körülirt módon kezeltetnek.

f) Többen közösen járatnak egy hirlapot, melyet egyikük a postahivatalnál megrendel; — egy sakk-klub előfizet egy szakújságra;

két ilyen egylet egyazon városban egyesül egy sakk-könyvtár alapítása végett; úgy hogy tagjai azt szabadon használhassák.

2. Mely személyek állnak a következőkben perben?

a) Kövessi Endre az x.-i járásbiróságnál perbeli biztosítékképen értékpapirokat helyezett letétbe. Utóbb előáll Szarvas Imre és azt állítja, hogy az értékpapirok az ő tulajdonát képezik s azokat Kövessi őrizetére bizta. Minthogy a járásbiróság azok kiadását megtagadja; úgy Szarvas perbe fogja.

b) 1888-ban dr. P. ügyvéd a g.-i törvényszéknél keresetet adott be. Ö, úgymond, 1884 óta tagja X. életbiztosító társaságnak. A társaság elöljárósága eredeti alapszabályait 1888. évi január 18-ától fogva megváltoztatta és ez által felperest különösen annyiban károsította meg, a mennyiben az új szabályzat szerint a hadköteles személyek biztosítása háború esetén is megáll, míg annak előtte ily esetre az illető biztosítás erejét vesztette. Az 1890-ben hozott jogerős itélet felperest keresetével elutasította.

Tájékozásul utalunk ama biztosító társaság alapszabályaira.

»1. §. Az állam által jogi személynek elismert X. életbiztosító társaság kölcsönösségen és nyilvánosságon alapszik; kölcsönösségen, a mennyiben a tagok összessége minden egyes biztosított személylyel szemben felelős a társaság által irányában vállalt kötelezettségek teljesítéseért; nyilvánosságon, a mennyiben a társaság évenkint nyilvános számadását közzétenni köteles.

2. §. Életbiztosítás alatt itt egy olyan szerződés értendő, mely szerint a társaság bizonyos évi szolgáltatások ellenében kötelezi magát, hogy egy bizonyos személy halála esetére, egy előre meghatározott tőkeösszeget fog kifizetni. Azon személy, ki a társasággal ily módon szerződött, a biztosított; a szerződésről kiállított okirat a biztosítási kötvény; az évi befizetés a biztosítási díj«. A társaság vezetése és ügyvitele élén az elöljáróság áll, melyet a társaságnak férfitagjai választanak. A biztosítottak közgyülést nem tarthatnak.

c) Egy testület egyhangúlag kimondotta feloszlását. E szerint a liquidatio és a testületi elöljáróság részéről megejtett elszámolás után fenmaradt és csekélyebb készpénzösszegből álló cselekvő vagyon a testület jelenlegi tagjai között fog egyenlő arányban felosztatni; l. 3. pr. D. de collegiis (47, 22.) Ekkor az államkincstár e vagyont, mint uratlan jószágot igényli; l. 4. C. de bon. vac. (10, 10.): Vacantia mortuorum bona tunc ad fiscum iubemus

transferri, si nullum ex qualibet sanguinis linea vel iuris titulo legitimum reliquerit intestatus heredem.

3. Hogy minősítendők jogilag a következőkben felsorolt vagyoni juttatások?

a) Valaki egy városi kórháznak két ingyenes hely alapítására fiókvégrendeletileg 12,000 koronát juttat; további 1800 koronát a czélból, hogy ennek évi kamatja az ingyenes helyek élvezőinek zsebpénzül egyenlő részekben kifizettessék.

b) »Óhajtom és akarom, hogy halálom esetén Pozsony város szegényei és betegei legyenek örököseim, miért is azokat egész vagyonomra nézve egyetemes örököseimmé nevezem olyképpen, hogy ezen egyetemes örököseim végrendeletem értelme szerint bármi néven nevezendő összes vagyonomat, legyen az készpénz, ékszer, arany, ezüst, követelés, váltó, ingó avagy ingatlan jószág, kivéve azt, melyről különösen intézkedni fogok, örökségül nyerjék. Mégis óhajtom és akarom, hogy hagyatékomnak igazgatását Pozsony városnak egyetemes örököseimmé nevezett szegényei és betegei részére Pozsony város tanácsa vállalja el. Ezért hagyatékom mikénti kezelése iránt külön fiókvégrendeletben intézkedtem.

Végrendeletem végrehajtására és hagyatékom kezelésére kinevezem Pozsony városának jelenlegi és mindenhai polgármesterét és jelenlegi és mindenhai árvaszéki elnökét. Azonfelül Rakonczai és Pillés városi tanácsos urakat. Ha ezek közül egyik elhunyna, a többi három úr válasszon helyébe negyediket. Felkérem továbbá hagyatékom kezelésére a pozsonyi jogakadémia tanári karát. Végül óhajtásom és akaratom, hogy ez alapítvány korán elhúnyt Margit leányom nevét viselje.«

c) C. törvényszéki biró nagybátyjától egy értékes földbirtokot örökölt, egy, lovagvárak módjára épített kastélylyal, mely kulturtörténeti szempontból érdekes tárgyaknak egész gyüjteményét rejtette magában. Az örökhagyó végrendeletéhez e rövid intézkedést fűzte: »Testvéröcsém és örökösöm C. köteles a kastély gyüjteményét és a kertet hétköznapokon délelőtti 9—11 óráig a közönség szemléjére nyitva tartani.«

d) »Hagyatékomból házamban egy leányiskola rendeztessék be, melyben kizárólag valamely szegény női tanítórend oktasson.«

e) B. városkában a talmud olvasására és tanulmányozására egy talmudbarát-társaság alakult, és pedig csak mint »societas«. Ezen »Talmudegyletnek« az ilynemű törekvéseknek egy lelkes párt-

fogója 2000 koronát hagyományozott. E szerint ez összegből az örökhagyó halála napjának minden évfordulóján 50 korona fizettessék ki tíz vallásos zsidó férfiúnak, kik sírját felkeresik és a szokásos imákat elmondják. Ezenfelül ugyanazon végrendelkező 4000 koronát szánt a czélra, hogy ennek kamatjait a »Talmudegylet« szegény zsidó menyasszonyok kiházasítására fordítsa.

4. Hogyan minősítendők a következő jogi személyek?

a) A. kölcsönösségen alapuló járadékintézet czélja, tagjainak évi befizetéseikért a korral növekedő járadékokat nyujtani. Az intézet egyúttal letéti üzlettel is foglalkozik, a mennyiben pénzt kamatoztatás végett elfogad, úgymint élet- és járadékbiztosítással is. Ezen élet- és járadékbiztosítási intézet jogi személyiséggel van felruházva. Az alapszabályok a járadékintézet tagjait járadékbiztosítottaknak, az életbiztosítási kötvények birtokosait életbiztosítottaknak és az életjáradékok vevőit életjáradékra biztosítottaknak nevezik.

b) Bekkertől ered a következő kétes tényállás:

Valaki nagyobb tőkét szán tudományos czélokra; rendelkezés és élvezet egyedül az x.-i egyetemnek rendes tanárait illeti meg, kiknek szabad a belépés: az alapítványi oklevél teljes testületi szabályzatot tartalmaz s a közgyülésnek megadja a jogot, hogy a feloszlatást elhatározza, mely esetben az egylet könyvtára a tagok között felosztatnék, egyéb vagyona azonban az államnak jutna.

c) X. város gymnasiumának tanárai nyugdíjintézetet alapítottak az elhalt tanárok özvegyei és árvái részére, mely az állami pénztár segélyezése nélkül, csupán tagjainak járulékai és harmadik személyeknek önkéntes adományai által tartotta fenn magát.

5. Bende Ignácz, az x.-i mészáros-czéhnek egy nagyobb hússzállítás alkalmával 1000 forint kölcsönt adott. Az erről kiállított adóslevelet aláirták: »Az X. városi mészáros czéh; Tóth, Bunda, Nagy, czéhmesterek.« Ez okiratban a czéh nevében egyetemleg kötelezik magukat, hogy a fenti összeget Bendének 1756. évi húsvét napján megfizetik. A czéh azonban ismételten halasztást kért, sőt legutóbb tudtára adta hitelezőjének, hogy a mennyiben engedni nem hajlandó és 66%-ot 100 helyett el nem fogad, kénytelen lesz fizetéseit beszüntetni, mert közös vagyonukból több ki nem futja.

Bende már most szeretné tudni, vajjon kényszeríthető-e a czéh által felajánlott egyezség elfogadására, vagy inkább: kötelesek-e

az összes életben lévő mesterek a kölcsönt saját vagyonukból is egyetemleg megfizetni.

Időközben a mesterek közül, a kik annak idején az adóslevelet aláirták, többen, kiknek örökösei részben nem is a czéh tagjai, elhaltak: másrészt azóta új tagok léptek be. Kérdés: vajjon az elhalt mesterek örökösei, akár űzik a mészárosmesterséget, akár nem, valamint az újonan belépett czéhtagok is, kötelesek-e a czéhnek tartozását és pedig egyetemleg kifizetni.

6. Egy község egy szomszédos földbirtokos elleni perben hozott jogerős itélet által, utóbbinak rétjein bitorolt legeltetéstől 100 forint birság terhe mellett eltiltatott.

Két paraszt, kik ama községnek tagjai, magántulajdonukat képező birkáikat a kérdéses réteken legeltették.

Kérdés: vajjon ezek a 100 forint birságot külön-külön vagy együttesen tartoznak-e megfizetni: avagy a község felel-e érettük: vagy talán erre mindhárom személy igénybe vehető?

7. A jelenleg 54 tagból álló D. község határában van egy úgynevezett »község erdeje«, melynek hozadékából már régóta bizonyos községi szükségletek fedeztettek, míg a fölösleg 29 őslakó háztulajdonos között egyenlően felosztatott.

Ezen úgynevezett »huszonkilenczek«, kik a 29 jogosult udvarnak mindenkori tulajdonosaiból állottak, képezték régente a szó szűkebb értelmében vett községet, a mennyiben községi ügyekben egyedül ők voltak szavazatképesek, választók és választhatók.

Az újabb közigazgatási törvényhozás ezen előjogokat megszüntette, s jelenleg valamennyi községi lakos teljes polgári jogokat élvez.

Ezóta a »huszonkilenczek« és a község többi tagjai közt örökös a viszálykodás: mert míg amazok a »község erdejét« magántulajdonuknak, addig az utóbbiak a község tulajdonának tartják, és ezt biróilag is szeretnék megállapíttatni; mikor is felmerül a kérdés, hogy tulajdonképen kik lesznek a peres felek?

Vagyis:

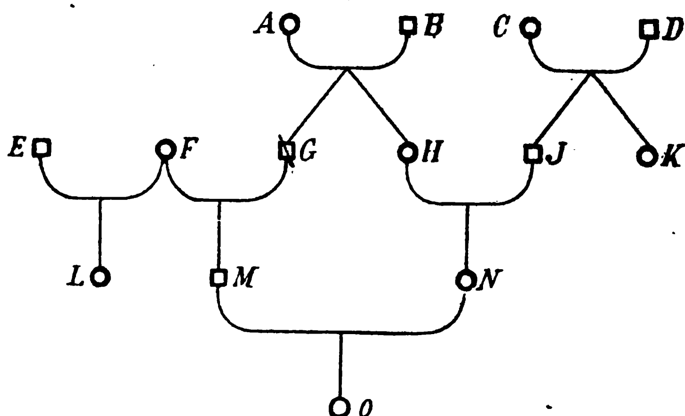
a) Ki léphet fel mint jogosított alany?

b) Ki ellen kell a keresetet irányítani?

c) Kinek kell a kereset megindítását elhatározni és az ügyvédet meghatalmazni?

V. Rokonság.

1. Kérdések a rokonságról és sógorságról.

a) Milyen rokonság vagy sógorság áll fenn külön-külön a fenti személyek között: milyen fokú — édes- vagy féltestvér — egyszerű vagy többes rokonság — agnatio vagy cognatio?

b) Hány a »familia«? — Mely személyek sui juris-ok?

c) Mi volna az intestat öröklés módja minden egyes után a fenti családfában nov. 118 szerint?

2. Antal Vilmosnak első házasságából egy fia volt, Károly. Több évvel első feleségének halála után, nőül veszi Buzás Emilia kisasszonyt, mely házasságából Anna leánya született. Nemsokára Antal Károly házasságra lép Buzás Klárával, Antal Vilmosné hugával, mely frigyből két gyermek származott: Ilona és Endre.

Ezek után felállítandó Antal Vilmos családfája és megjelölendő az egyes személyek rokonságának vagy sógorságának foka.

3. Jogi talányok.

a) Ez úrnak atyja atyámnak egyetlen fia: milyen rokonságban áll velem?

b) E gyermeket anyám szülte, még sem fia, sem nem fivérem; milyen rokonságban áll anyámmal és velem?

c) Egy hölgy egy úrnak nyakába borul és megcsókolja. Mikor

ezért kérdőre vonják így válaszol: »Mért ne tenném, mikor anyja, anyámnak anyósa.«

Milyen a rokoni viszony?

d) Édestestvérek s egyikük mégis két fokkal közelebbi rokonom a másiknál.

Ki az?

e) Két férfi két nővel találkozik, kik így szólnak: »Itt jönnek férjeink, atyáink és anyáink férjei.«

Milyen rokonságban állottak?

f) Sírirat:

Itt nyugszik hat személy,
Két nagyanya két unokájával,
Két férj két feleséggel,
Két apa két lányával,
Két anya két fiával,
Két hajadon két anyjával,
Két nővér két fivérével,
Két mostohafiú két mostohaapjával,
Két mostohaunoka két mostohanagyapjával,
Két anyós két menyével.

4. Özvegy A. elveszi özvegy B.-nét: e házasságból született gyermekük C. A.-nak első házasságából két figyermeke van D. és E. s B.-nének egy leánya F. E. nőül veszi F.-et, ki egy leánygyermekkel (G.) ajándékozza meg.

E. és F. valamint ezek szülőinek halála után meghal C. Ki örököl utána ab intestato?

5. U. beszéli:

»Évekkel ezelőtt nőül vettem özvegy V.-nét, kinek egy felnőtt leánya volt, X. Atyám R., ki régóta özvegységre jutott, gyakran meglátogatott, beleszeretett X.-be és feleségül vette. Igy lett atyám vőmmé és mostohalányom anyámmá. Egy évre rá nőm V. fiúgyermeket szült, kinek Z. nevet adtuk. Ez tehát atyám sógora lett és az én nagybátyám, mert mostohaanyám fivére volt. Atyám felesége X. szintén Z. nevű fiut szült. Természetesen fivérem volt s egyúttal unokám, mert leányomnak volt fia. Nőm ilyképen nagyanyám lett, mert (mostoha) anyámnak anyja volt. Tehát nőmnek férje voltam s egyúttal unokája. Mivel pedig a nagyanya férje a nagyapa, úgy saját magam voltam nagyapám.

Helyes-e ezen előadás, vagy hiba rejlik benne?

VI. Servi.

1. Morus Tamás »Utopia«[1]) szigetének leirásában beszéli, hogy ott a piszkos és alantas munkákat főképen rabszolgák végzik s erről a következőket adja elő:

»Pro servis neque bello captos habent nisi ab ipsis gesto, neque servorum filios, neque denique quemquam, quem apud alias gentes servientem possent comparare, sed aut si cuius apud se flagitium in servitium vertitur, aut quos apud exteras urbes (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinavit supplicio. Eorum enim multos, interdum aestimatos vili, saepius etiam gratis impetratos, auferunt. Haec servorum genera non in opere solum perpetuo, verum etiam in vinculis habent, sed suos durius, quos eo deploratiores ac deteriora meritos exempla censent, quod tam praeclara educatione ad virtutem egregie instructi contineri tamen ab scelere non potuerint. — Quodsi sic habiti rebellent atque recalcitrent, tum demum velut indomitae belluae, quos coercere carcer et catena non potest, trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes; quippe longis domiti malis si eam poenitentiam prae se ferant, quae peccatum testatur magis eis displicere quam poenam, principis interdum praerogativa interdum suffragiis populi aut mitigatur servitus aut remittitur. — Aliud servorum genus est, quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte servire. Hos honeste tractant, ac nisi quod laboris utpote consuetis imponitur plusculum, non multo minus clementer ac cives habent, volentem discedere (quod non saepe fit) neque retinent invitum neque inanem dimittunt.«

Szembetünő, hogy a költő ez elbeszélésében a római jogra támaszkodott, de azt nagyon is szabadon használta. Ennélfogva felmerül a kérdés: milyen jogelvek vannak fentiekben felállítva a rabszolgaság keletkezéséről és megszünéséről? És hogyan viszonylanak ezek a római jognak megfelelő tanához?

2. Calvisius Sabinusnak (mh. 39-ben Kr. e.) egyik dispensatora[2]) a Cycladokban hajótörést szenvedett s az ottani halászok kezeibe

---

[1]) Libellus vere aureus nec minus salutaris quam festivus de optimo rei publicae statu deque nova insula Utopia autore clarissimo viro Thoma Moro (1516).

[2]) Cf. l. 166 D. de V. S. (50, 16). — L. még az érdekes jogesetet l. 62 D. de solutionibus (46, 3) és evvel kapcsolatban l. 51 eod.

került, kik őt rabszolgaként egy dologházba adták el, hol a tulajdonos nevét rásütötték. Utóbb sikerült megszöknie s szerencsésen Rómába érkezett.

a) Milyen volt ekkor jogi helyzete?

b) Miféle jogkövetkezményekkel járt volna, ha a fenti sors magát Calvisius Sabinust éri? Vagy: ha ezt fogságában a rablók megölték volna?

3. A megkapó kép, melyet Harriet Beecher Stowe »Tamás bátya gunyhója« czímű híres regényében az amerikai szerecsen-életről nyújt, nemcsak a társadalmi politika művelőjére nézve van kiváló érdekkel és termékenyítő hatással, hanem a jogtörténészt is, a mennyiben mint technicus jogász jár el, nem egyszer gondolkozóba ejti.

Példaképen álljanak itt e könyvből a következő részletek:

Tom, egy nyugodt, dolgos és vallásos szerecsen, annyira birta urának bizalmát, hogy ez őt távolfekvő városokba küldte üzletek lebonyolítása s pénzbeszedés végett is. Igaz, hogy akkoriban hatályban volt azon amerikai törvény, mely szerint a nem rabszolgatartó államok is kötelesek a rabszolgákat tulajdonosuk kérésére kiadni; a mi nem egy tulajdonost inditott arra, hogy a rabszolga testére nevét reásüsse. Tom feleségestül és gyermekestül évek óta élt ura telepén lévő gunyhójában s ura nem is tűrte, hogy rabszolgái, a mint egyebütt napirenden volt, feleségüket elhagyják és másokhoz szegődjenek; de urának vagyoni állapota napról napra rosszabbra fordult, úgy hogy a rabszolgáknak szomszédos gyárakba való bérbeadása sem jövedelmezett már eléggé, tehát eladta Tomot egy rabszolgakereskedőnek, még pedig irásbeli szerződésben, melynek érvényességéhez még egy tanúnak aláírása kivántatott, s feleségétől s gyermekeitől elszakítva átadta őt vevőjének. A kereskedő egy gazdag francziának adta el New-Orleansba, hol a rabszolgák igen külömböző rangban éltek s jó bánásmódban részesültek; e mellett uruk rabszolgáinak megbántását saját személye ellen irányzott sértésnek vette; szándékában is volt szabadságukat visszaadni, de még mielőtt a törvényes lépéseket (t. i. okmány kiállítása a hatóság előtt) megtette volna, meghalt. Tomot egy Louisianabeli ültetvényes, egy kegyetlen ember vette meg, ki a mellett, hogy a legkeményebb munkákra alkalmazta, minden megtakarításait, s ruhaneműjét egyszerűen elvette; szándékosan durván bántak vele, kinozták s halálra verték. Régi ura vissza akarta váltani, de már elkésve jött; holt-

testét — természetesen most már ingyen — elvitte s ünnepélyesen eltemette. A déli államok akkoriban nagyon nyugodtan nézték a rabszolgakereskedés-ellenes mozgalmakat, mert kijelentették, hogy rabszolganőikkel, kiket prostitutióra is tetszés szerint használtak, maguk is tenyészthetnek, az állatok módjára, rabszolgákat.

Már most kérdés:

Meg voltak-e engedve az ilyes dolgok a római jog uralma alatt is? A római jog fejlődésének külömböző korszakait tekintve, nem változott-e annak álláspontja az itt felmerülő kérdésekkel szemben? És milyen hasonlatosságot vagy külömbséget mutat az érintett amerikai törvényekkel szemben?

4. Mi a jogállása az alant felsorolt harmadik személyeknek a véglegesen kötelezettek jogügyletei tekintetében?

a) Valaki új lakhelyre költözik s ottani ismerősét megkéri, hogy részére egy közelebbről meghatározott alkalmatosságu lakást béreljen.

b) Egy kézműves inasát nyugtázott számlával vevőjéhez küldi, hogy ettől a számla kifizetését kérje. — Vagy üzletvezetőjét küldi nyilt számlával és felhatalmazza, hogy azt esetleg nyugtassa.

c) Valaki ügyvédjének meghatalmazást ad, hogy késedelmes adósát beperelje.

d) Egy közös kirándulás alkalmával az egyik résztvevő egyelőre mindannyiok számára vasúti jegyeket vált.

e) Valaki cselédet akar fogadni s egy cselédelhelyező-intézethez fordul, mely a nála jelentkezőket bemutatkozás végett az illető urasághoz küldi.

f) A szálloda házi szolgája egy utazó podgyászát a vasútra viszi.

g) Egy magánzóhoz beállít egy utazó, ki főnöke részére borokban megrendeléseket akar szerezni és közvetíteni.

h) Két szerződő fél megegyezik, hogy a köztük fenforgó alkuban a vételár magasságát egy harmadik részrehajlatlan személy határozza meg.

i) Városi hatóságok nyilvános építkezések kivitelére községi kölcsönt vesznek fel.

k) Egy napilapot a kiadóhivatal valamivel magasabb előfizetési ár mellett kihordóival az előfizetők lakására küld.

l) Egy szobaleányt kocsiért küldenek, melyben ez, a szokáshoz híven, az uraság lakásáig kocsizik.

m) Egy bécsi lókereskedő nagyobb lószállítás iránt ajánlatot

tesz egy alföldi gazdának. Ez a levelet a tanítóval lefordíttatja s egyúttal a tartalmilag megadott választ, vele német nyelven megiratja.

n) Egy gazdaság tejet szállít a szomszéd városba. A tejet ólommal lezárt kannákban asszonyok hordják ki s minden eladott liter után 2 fillért kapnak.

o) Egy testület szolgája a pénztárostól pénzt kap, hogy azzal egyleti adósságokat törlesszen.

5. Egy sörfőzőnél vagy 3 év óta alkalmazott sörfuvaros a szolgálatból kilépvén, követeli biztosítékképen letéteményezett s 372 koronára szóló takarékkönyvecskéjét, azonfelül 60 koronát provisio fejében stb. De a sörfőző elutasította, és pedig azzal az indokolással, hogy előbb kerítse elő azon söröspalaczkokat, melyek vevőinél maradtak, s mintegy 560 korona értéket képviselnek. A fuvaros erre peres útra tért s arra utalt, hogy képtelen most a söröspalaczkokat előteremteni.

Kérdések:

a) Mily magánjogi viszonyokkal van e helyütt dolgunk?

b) Mily actiók forognak szóban?

c) Hogyan kell a vitát a corpus iuris civilis joga szerint eldönteni?

d) Különbséget tesz-e, hogy a fuvaros vevőitől a visszaadandó palaczkokért kapott-e elismervényeket s hogy ezeket főnökének átadta-e vagy sem?

e) Milyen befolyással volna római jog szerint azon körülmény, hogy a fuvaros servus volt?

6. Didius Secundus Arrianus Severus jogtudósnak üdvözletét küldi.

Mult nyáron megbiztam Mummius Lollianus barátomat, hogy részemre Onesiphorus rabszolgától, Julius Fronto siciliai jószágainak igazgatójától, 600 véka búzát vásároljon. Az alkut megkötötték, Onesiphorus a pénzt is megkapta, de a búza idejében meg nem érkezett. Mivel Mummius Lollianus nemrég meghalt, úgy kérdem: vajjon káromért, melyet bebizonyítani mindenkor kész vagyok, fordulhatók-e valaki ellen, s mi módon kell eljárnom?

7. Licinius 15 hóra bérbe adta hajóját Calpurniusnak. Ez a hajót megrakodva tengerre küldte s magister navissá Stephanus nevű rabszolgáját tette meg. Rendeltetési helyére érkezve, a hajó javítására Stephanusnak pénz kellett volna: e czélból a szokásos

kamatok mellett kölcsönt vett fel Ageriustól s a pénz nagy részén Zoilus kereskedőnél vitorlákat vásárolt.

Kérdés:

a) Ki ellen fordulhatott Agerius odakölcsönzött pénzéért? s milyen actiók közt választhatott?

b) Viszont kinek felelt Zoilus, ha az eladott vitorlák alkalmatlanoknak és hibásaknak bizonyultak?

VII. Civitas.

Bruns font. iur. n. 27 sqq. n. 85.

1. Apostolok cselekedetei: XXII. 25—29:

Mikor pedig őtet megkötözték volna kötelekkel, monda Pál az ott álló Századosnak: Szabad-é néktek Római embert, kit meg nem sententziáztak, megostorozni?

Ezt pedig, mikor hallotta volna a' Százados, hozzá méne a' Hadnagyhoz, és szóla néki, ezt mondván:

Meglásd mit tselekszel, mert ez ember Római.

Hozzá menvén azért a' Hadnagy, monda néki: Mond meg nékem, ha te Római vagy-é? ő pedig mondá: Római vagyok.

És felele a' Hadnagy. Én nagy summa pénzen vettem meg Rómának szabadságát. Pál pedig monda: Én pedig Római szabadságban született polgár is vagyok.

Mindjárt azért eltávozának Ő tőle, a' kik őtet meg akarják vala kínozni, sőt még a' Hadnagy is megijede, mikor megértette vala, hogy Római volna: mivelhogy őtet megkötöztette vala.

Kérdések:

a) Mit értsünk itt »római ember« alatt? S mi ennek az ellentéte?

b) Miben különbözik a Hadnagy jogállása a Paulusétól?

c) Alapos volt-e a tisztek félelme?

2. Hasonlót találunk ugyanazon könyvben XXIII. 27. Ellenben másként szól XXV. 10—12; 21, 25:

Monda pedig Pál: A' Tsászárnak itélőszéke eleibe állok, hol kell nékem megitéltetnem; a' Sidóknak semmit nem vétettem, miképen te is jól tudod!

Mert ha valamiben vétkeztem, és ha valami halálra való dolgot tselekedtem, nem tartok ellent halálomnak: ha pedig azokban semmi

nintsen, a' melyekben engemet vádolnak ezek, senki engemet barátságért nékik kezekbe nem adhat. A' Tsászárra appellálok.

Akkor Festus a' Gyülekezettel szolván, felele: A' Tsászárra appelláltál, a' Tsászárhoz kell menned!

Mily jogi intézményről van itt szó s mi közelebbit lehet erről jogtörténelmi szempontból megjegyezni?

3. Ovidius Naso költő, egy római lovagnak fia, tudvalevőleg annyira magára vonta Augustus császár haragját, hogy ez őt Tomiba, a thráciai tengerpartra »relegálta«.

Capitis deminutio-val járt ez? Milyen rokon intézményeket ismert még a római jog?

VIII. Jogtárgyak.

Bruns font. iur. n. 144.

1. M. bérlő rózsákat ültet V.-nek M. lakásához tartozó kertjében. Mivel a bérleti szerződés lejárta után a várost el akarja hagyni, a rózsákat O. barátjának ajándékozza.

Hogyan vagyunk e rózsafák tulajdonával? És hogyan az e helyütt felmerülhető kötelmi igényekkel?

2. Egy földbirtokos formátlan szóbeli alkú útján egy fakereskedőnek egy erdőrészt ad el, oly feltétellel, hogy a fákat maga a vevő vágatja le és szállítja el.

Vajjon jogilag kötelező-e az ügylet az eladóra nézve, ha az ottani particularis jog ingatlanok elidegenítésének érvényességéhez irásbeli szerződést kiván?

3. Dionysius Halicarnassensis elbeszélése szerint, 298-ban p. u. c. két plebejus Rómában az Aventinen együtt egy házat épített s azután emeletenként egymás közt felosztották.

Hogyan kellett e jogviszonyt felfogni és rendezni?

4. A Balatonon három halász már emberemlékezet óta gyakorolta a halászatot. Midőn most egy negyedik halász akar oda telepedni, s kunyhóját felépíteni, a régi három perbe fogja s kéri a terv kivitelének eltiltását, mert ők a Balaton ama részén kizárólagos halászati jogosultságot szereztek.

L. 10. pr. D. si servitus vindicetur (8, 5); — §§. 1, 3, 5 J. de R. D. (2, 1).

Hogyan kell e felett itélni?

5. Egy nagy borkereskedés pinczemestere elbocsáttatása miatt, bosszúból, több finom boroshordót megcsapolt, úgy hogy a bor kiömlött, a pinczét elárasztotta s az útra is kifolyt. E »vinum profluensből« a járókelők közül ki többet, ki kevesebbet biztosított magának.

Idegen jószágot sajátítottak el?

V. ö. §. 1. J. de R. D. (2, 1).

6. Egy falusi lelkész panaszolja egy jogász barátjának, hogy a helybeli parasztok mezőgazdasági czélszerűségi okokból igen szívesen vennék, ha a temetőn áthajthatnának. Kérdi tehát: vajjon — a római jognak ide vágó határozmányai szerint — a szent helynek szabad használata bárkinek meg van-e engedve vagy van-e valakinek joga ez ellen tiltakozni? S ha igen: kinek?

7. X. egy családi sírhelyet vett G. községtől. Tévedésből idegen halottat temettek oda.

Kérheti X. annak eltávolítását? És milyen actióval?

L. 2, 1. 7 §. 1 D. de religiosis (11, 7).

8. Svájczban sok helyütt mindeddig szokásban volt, hogy a dalünnepélyek. énekelőadásaira a templomot használták, mint rendszerint egyedül megfelelő helyiséget. A katholikus egyházi hatóságok újabban e használatot betiltották, mi több alkalommal perpatvarra adott okot. Igy Reidenben (Luzern kanton), hol Thüring lelkész a tilalmat azzal okolta meg, hogy a templom sem a községé, sem pedig a kormányé, hanem egyedüli tulajdona Istennek. E szavak után a mozgalmas gyülekezetben egy a reideni Moosból való parasztlegény hangja lőn hallhatóvá, ki így vélekedett: »Talán a hivatalos bizonylatot is láthatnók?«

Hogyan kell e vita felett §§ 7, 8 J. de R. D. (2, 1) szerint itélni?

IX. Tulajdonjog.

Bruns font iur. n. 105 sqq, ; — n. 6.

1. Hogyan vagyunk a következő esetekben a tulajdonjog megszerzésével és elvesztésével?

a) A. levelezés útján adásvevési szerződést köt B.-vel egy pej mén iránt, melyet egy alkalommal B.-nél látott. Mivel most C.-nek tovább adhatná, kifizeti a vételárt és kéri B.-t, küldené el a lovat próbalovaglás végett C.-nek. B. erre értesíti C.-t, hogy a lovat neki el fogja küldeni s a pejt a vasuton el is szállíttatja.

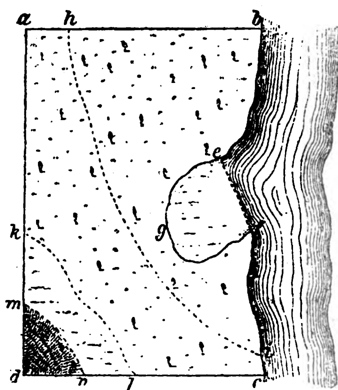
b) Egy nagyobb mennyiségű, hordókba eresztett, zsírból egy kereskedő 200 hordót adott el hitelbe egy másik kereskedőnek s megirta, hogy ezeket részére raktáron fogja tartani. Közvetlen ezután az eladó csődbe jutott.

c) Egy kereskedőház egy másik czégnek 300 zsák rizst adott el. A főnök a vevőnek elküldte a raktárház kulcsait, hogy a zsákokat, melyek kiválasztva egy külön helyiségben voltak elhelyezve, maga elhozassa, a mikor és a hogyan akarja.

A vevő csakhamar 50 zsákot s három nap mulva további 100-at hozatott el embereivel, a többi egyelőre, a vételár lefizetéséig ott maradt; minek megtörténte után ismét 50 zsák lett elszállítva.

d) Egy norvégiai bárka »Elsa Anderson«, nemrég egy évekkel ezelőtt elmerült angol hajónak roncsait hozta partra. Egy tengeralatti földrengés ugyanis a hajót újból felszinre hozta; törzse tengeri kagylókkal volt fedve, a kapitány fülkéjében pedig több vasládát találtak, s ezekben különböző iratokat, melyek teljesen péppé váltak, továbbá egy bőrzacskót, mely oly kemény volt, hogy csákánynyal kellett feltörni. A zsákban mintegy 1000 darab 1809-ből való angol sovereign volt, valamint több óra, melyek a tenger vizétől teljesen elértéktelenedtek. Végre 3 emberi csontvázat találtak a hajóban.

e) L. egy árverés alkalmával egy tölgyfatörzset vett és azt kifizette. Utóbb ugyanezen törzset P. elvitte, megnyeste s egy védműbe illesztette, melyet H. vízműépítő társaság részére kellett épitenie.

2. N.-t élethossziglani haszonélvezeti jog illeti *a*, *b*, *c*, *d* telken, mely egy gyümölcsfákkal beültetett füveskertből és egy kis kőbányából (*a* mellett) áll. Tulajdonosa E. — N. ingyen átengedi a szénatermést L. gazdának, oly feltétellel, hogy azt maga kaszálja le és hordja el. Ugyanakkor K. kereskedőnek eladja ez évi gyümölcstermését. L. *h*, *b*, *e*, *f*, *i* közt a füvet lekaszálja s száradni hagyja. Az éjjel N. meghal: örököse H. Vita támad, melynek folyamán kitünik, hogy *e*, *f*, *g* részletet N. haszonélvezete alatt a folyó sodorta oda.

Kérdések:

a) Ki az uszadék tulajdonosa?

b) Kit illet a lekaszált s kit a még álló fű tulajdona?

c) Hogyan vagyunk a gyümölcscsel: vajjon K., H. vagy E.-nek van-e hozzá joga?

d) Hogy állna a dolog, ha a gyümölcsöt időközben a szél leveri? Vagy L. kaszálás közben titokban leszedte? Vagy, ha N. már előbb leszedte volna?

e) N. két gyümölcsfát levágatott s az egyiket lakására is vitte. Jogi következmények?

f) A kőbánya N. használata folytán *k*—*l*-ről *m*—*n*-re apadt. E. követeli a köveket vagy ezek értékét. Joggal?

g) M. pontnál egy bányamunkás Y. a mélységben egy ércz-szekrényt fedezett fel. Figyelmessé tette társát (Z.), a ki lemászott s egy csomó, háború idején elrejtett érczpénzt talált: ezután elvitték az akkor még életben volt N.-hez, ki azt megtartotta.

Ki követelheti a leletet?

3. Iván Ármin badacsonyi borait irásbeli szerződésben eladta Kende Bélának és a borokat rendelkezésére bocsátotta. De még mielőtt az elszállítás megtörtént volna, Szilas Dezső Ivánt egy váltó alapján beperelte és rábirta, hogy még raktáron levő borait neki in solutum átengedje és megbizottjának tényleg át is adja. Utóbb Iván csődbe jutott s Kende, az egykori vevő, le akarja foglalni a Szilasnak in solutum átengedett borokat. Felmerül tehát a kérdés, vajjon kettőjük közül tulajdonképen melyiket illetik meg a borok?

4. G. úrnak felesége tüdővészben meghalt s orvosa rendeletére legott a halottas kamrába kellett volna szállítani. G. úr több ajánlkozó közül K. asztalosnál rendelte meg a koporsót s erre 75 koronát előre lefizetett. K. a koporsót segédjével egy kézi kocsin a kitűzött időben elhozta. Az utczán megállítja M. birósági végrehajtó s a koporsót lefoglalja, ámbár K. elmondja, hogy az már nem is az övé. G. legott követelte a koporsót, mint tulajdonát s felmutatta a megvett koporsóról szóló nyugtát, de M. elutasította azon megjegyzéssel, hogy a koporsó H. fakereskedő megbizásából lett lefoglalva s így G. úr tulajdonjogát el nem ismerheti.

Ki volt a koporsó tulajdonosa?

5. Egy kassai földbirtokos szomszédjaival összekap egy telek miatt, melynek tulajdonosa a telekkönyvben nincsen feltüntetve. Bebizonyítja, hogy ő ama földrészletet körülbelül 14 éve jóhisze-

műleg megvette s hogy jószágigazgatója a kérdéses területet az utolsó 3 évben csak tévedésből hagyta szomszédai kezében. Szomszédjai evvel szemben a mellett kardoskodnak, hogy a vitás földbirtok mindenkor őket, nem pedig a földbirtokos eladóját illette meg.

Hogyan vagyunk ezek után ama telek tulajdonával?

Mit kellene mondanunk, ha ily módon az állami kincstár perelte volna a szomszédokat, mint vevő és a fenti földbirtokos jogutódja?

6. Egy papagály megszökik urától, s midőn ez már minden reményt feladott, Publius kertjébe röpül. Maevius, Publiusnak barátja, véletlenül ennek kertjében időzve, elfogja a madarat, ámde Sallustius szomszédos kertjében és pedig egy fán, melynek törzse Publius kertjében áll s csak ágai hajlanak át Sallustius telkére.

Kié a megkerült papagály?

7. Két barát a Duna partján sétál egy az »apportirozás«-ban igen gyakorlott kutya kiséretében. Egyikük egy követ dob a folyóba, hogy azt barátjának ismeretes ügyességű kutyája ismét kihozza. Ez kő helyett egy arany gyűrűt tart szájában.

Miután mindketten igényt tartanak a gyűrűre, kérdés, vajjon kit illet ez jog szerint?

8. Szerződés a régi Olympia területén eszközlendő archäologiai ásatások tárgyában 1874. április 12/25.

»A német császári és görög királyi kormányok azon kivánság által vezérelve, hogy a régi Olympia területén, Görögországban ásatások közösen végeztessenek, elhatározták, hogy e czélból szerződést kötnek s következőkben állapodtak meg:

Art. 5. Németország fenntartja magának a jogot, hogy az Olympia síkjain ama telekrészeket kijelölhesse, melyeket ásatásokra alkalmasaknak fog tartani, továbbá, hogy a munkásokat felfogadhassa s elbocsáthassa s az összes munkálatokat egészben s részleteiben vezethesse. (A kérdéses telekrészeket részben Görög-, részben Németország szerezte meg, részben magánszemélyek tulajdonában maradtak.)

Art. 6. Görögország megszerzi az ásatások által napvilágra hozott összes művészeti és egyéb tárgyak tulajdonát . . . .«

Kit illetett volna — római jog szerint — az ásatások tulajdona, ha a fenti államszerződés ez irányban nem rendelkezik?

9. A mult században a »Lutine« hajó a hollandiai partoknál több milliónyi ezüst készletével elsülyedt. Évekkel ezelőtt ismételten

nehány spanyol érmet hoztak felszinre, de azóta a Lutine újból teljesen homokkal van befedve, úgy hogy a hajó közönséges búvárkészülékkel el nem érhető. Jelenleg egy Ter-Meuten nevű mérnök, ki 1867 óta foglalkozik az ezüstkincs kiemelésével s daczára minden kudarcznak, egy perczre sem csüggedt el, egy új búvárkészüléket, egy úgynevezett homok-szivattyút talált fel, mely a homokot felkavarja, mozgásba hozza, s a tengervízzel összekeveri, úgy hogy a búvárok magát a hajót is elérhetik s abban kutatási kisérleteket folytathatnak.

Milyen római jogi szabályokat kellene alkalmazni a tulajdonszerzés kérdésében, ha Ter-Meutennek sikerülne tervét megvalósítani?

10. Az 1848-as szabadságharcz alatt egy Mike István nevű paraszt több száz aranyat tevő készpénz-vagyonát udvarán elásta, hogy az ellenség elől elrejtse. Mike nemsokára megbetegedett, s gutaütés következtében meghalt: lázas deliriumában özvegyének csak annyit mondhatott, hogy a pénzt elásta, a nélkül, hogy a helyet is megjelölhette volna. Ilyképen minden kutatás a kincs után sikertelen maradt s bár az elhunytnak fia és unokája a telket keresztül-kasul ásták, az elrejtett pénzt meg nem találták. Az utolsó Mike 4 évvel ezelőtt halt meg s a parasztbirtok a hagyaték felosztása céljából eladatott. Az özvegy annak idején figyelmeztette a vevőt, hogy az udvarban kincs van elásva; de ez is hiába kutatott, míg néhány héttel ezelőtt a sütőkemencze tatarozásánál a kincs megkerült. Ugyanis a fal elhordásánál az új tulajdonos egy több száz aranynyal telt fazekat talált.

A telek jelenlegi birtokosa és a Mike-féle örökösök között perre került a dolog, a megtalált kincs tulajdona miatt, melyet egy közjegyzőnél letétbe helyeztek.

Hogyan kell dönteni?

11. Kovács Ilona szabónő Kardos tőkepénzesnél bérelt lakásából kiköltözve, titokban magával vitte Kardosnak egy régi bőröndjét. Kardos nemsokára meghalt, vagyonát egy távoli rokona, özvegy Máltásné örökölte. Midőn Kovács sok évvel ezután a kérdéses bőröndöt kettéhasította, fedőjében 450 darab régi veretű aranyat talált elrejtve s e felett özvegy Máltásnéval összekapott.

Hogyan kell e viszályt joggal elintézni?

12. Egy alföldi paraszt egy igen értékes sertést vásárolt. Mikor a jól táplált állatot hazahozta és éppen azon volt, hogy a vályúba takarmányt öntsön, a sertés mögött egy 20 koronást látott a földön

fényleni. A paraszt nem hitt szemeinek, felvette a pénzt, megvizsgálta s íme! csakugyan valódi volt. Másnap a boldog tulajdonosnak első dolga volt csodasertését meglátogatni s ezúttal ugyanazon helyen 2 darab ugyancsak 1895-ös veretű aranyat talált. A paraszt ujjongott örömében, egy perczre sem távozott sertésétől, mely újabb három aranynyal ajándékozta meg. Elmesélte a csodát szomszédainak és csakhamar az egész falu tudomást szerzett a történtekről. De hirtelen kellemetlen fordulatot vett a dolog. Beállított ugyanis az eladó s követelte aranyait, melyeket a sertés állítólag pénztárczástúl elnyelt, s a melyek még az állat gyomrában lévő 4 darab aranynyal együtt vételárát képezik egy általa eladott tehénnek.

Quid iuris?

13. Egy a Maros partján fekvő földbirtok, a folyó által évek óta odasodort földrészekkel tetemesen gyarapodott. E földbirtokot 1895 ben eladták s tulajdonát a vevőre átruházták.

Most az uszadékért vetélkednek: az eladó, mint az uszadék megszerzője; a vevő, a földbirtok tulajdona alapján; egy hajós, ki az uszadékot birtokába vette s ott ipari czéljaira előkészületeket ett; az állami kincstár a folyón megillető fenségjogánál fogva.

Kinek van igazsága?

§. 20 J. R. D. (2, 1); l. 7. §. 1 D. de A. R. D. (41, 1); l. 16 cod.; l. 7. pr. D. de periculo et commodo rei venditae (18, 6).

14. Vajjon a következő tényállásokban történt-e változás a tulajdoni viszonyban, a kérdéses feldolgozás (§ 34 J. de R. D. 2, 1) folytán?

a) Raphaelről regélik hogy Madonna della Sediájának megfestésére egy sétája alkalmával megfigyelt falusi családi kép szolgáltatott ihletet; hogy a látottakat megrögzítse, egyéb anyag hiányában egy, az illető vinczellér tulajdonát képező hordót vett elő s arra festette a híres kép vázlatát.

b) Tegyük fel, hogy egy tetszésszerinti harmadik személy festett volna másnak hordójára egy közönséges torzrajzot.

c) Egy gyárban az elszállításra váró hordókra a czégnek védjegyét minták segélyével ráfestik. Tévedésből e gyári védjegyet egynéhány, harmadik személyek tulajdonát képező hordókra is rámázolják.

d) Apelles egy utazása alkalmával meg szerette volna ismerni a rhodusi Protogenest, de odajöve, nem találta lakásán. Midőn a

rabszolganő nevét kérdezte, Apelles válasz helyett megragadott egy ecsetet s avval a festésre készen álló táblán egy ritka finomságú vonalat húzott bizonyságául annak, hogy ki járt ott. Protogenes hazatérve, rögtön felismerte Apelles mesteri kezét s ama vonalon keresztül egy másik színben egy még finomabbat húzott oly formán, hogy az előbbinek színe sajátjából mindkét oldalon előtünt. Midőn Apelles egy más alkalommal ismét eredménytelenül járt nála, s a második vonalat észrevette, mindkét vonalon keresztül egy további harmadikat vont, de oly finomságban, hogy ezt hasábozni többé nem lehetett.

(A nagy táblát, mely egyebet sem tartalmazott a három vonalnál, az ókorban sokáig, mint a festői ügyesség példaképét mutogatták, míg végre egy tűzvész alkalmával megsemmisült. Plinius, Hist. nat. XXXV. 81—83.)

e) Egy iskolásfiú padjának asztalára torzképeket fest és farag.

f) A híres németalföldi arczképfestőről, Hals-ról, beszélik, hogy midőn egy izben szállásadóját rossz anyagi viszonyai felől tévedésbe akarta ejteni, hálófülkéjének meszelt falait értékes ruházatoknak képeivel borította be, és pedig oly élethűen, hogy ez a festőt sokáig egy igen értékes ruhatár birtokosának tartotta. Midőn a szemfényvesztés kiderült és Hals kénytelen volt kiköltözni, magával vitte házi gazdájának egy asztalát is, melyet idővel finoman kivitt rajzokkal festett be.

X. Birtok.

1. X. egy képet ad át Y.-nak:

a) ajándékképen;

b) hogy X. utazása alatt részére megőrizze;

c) miután Y. a kép vevőjének küldötteként magát igazolta;

d) hogy Y. egy másolatot készítsen róla;

e) mert Y. megigérte, hogy más képeket fog érte adni;

f) hogy Y. azt megfelelő fizetésért berámázza;

g) hogy, a mennyiben X. igazgatója, Y. pedig szolgája a városi muzeumnak, ez utóbbi, amannak megbizásából a képet becsomagolja és egy másik városban rendezett képkiállítás részére elküldés végett, a szállítónak átadja;

h) oly megállapodással, hogy Y. igyekezzék azt eladni és X.-nek vagy egy általuk előre meghatározott összeget fizessen vagy pedig a képet adja vissza.

Kérdések:

a) Mily jogviszonyokkal van e helyütt dolgunk?

b) Hogyan vagyunk minden egyes esetben a festmény birtokával?

c) S hogyan tulajdonával?

2. A. meglátogatja barátját B.-t. Mivel esős idő van, B. A.-nak felöltőt és esernyőt kölcsönöz. A. a postahivatalnál leveleket ad fel s az esernyőt ott felejti. C. megtalálja s D. rendőrhivatalba viszi. Itt E. ellopja és F. vendéglősnek, egy kisebb korcsmai tartozása fejében zálogba adja. F. miután ismételt fizetési felszólításai eredményre nem vezettek, eladja G.-nek, kinél az esernyő három évig marad.

Ekközben A. a felöltőt H. bérszolgával B.-nek visszaküldte. De H. szánalomból egy szegény fagyoskodó embernek (I.) ajándékozza. Ez nehány napra rá meghal s egyedüli fivére (K.), mint örököse, egyéb holmijaival együtt a felöltőt is magához veszi s eladja L.-nek.

Mit kell a kérdéses tárgyak tulajdonáról és birtokáról, minden egyes új személynek fellépésénél megjegyezni?

3. Egy alföldi betyár, kinek az arra utazó falusi lelkész lova igen megtetszett, furfangos módot eszelt ki annak megszerzésére. Ugyanis sánta koldus módjára az útszéli árokba ült s mankóit egy közeli fára dobta. Midőn a lelkész arra ment, kérte, adná kezébe mankóit, melyeket tőle elvettek és a fára dobtak. A lelkész megkönyörült rajta, lova kantárját a vélt koldus kezébe adta, maga pedig a fára kapaszkodott, hogy a mankókat leszedje. Alig, hogy a betyár ezt észrevette, lóra kapott s villámsebesen elnyargalt, a szegény lelkész pedig kénytelen volt útját gyalog folytatni.

Milyen vétséget követett el a betyár jogunk szerint?

Büntető tvk. 333. §.: »A ki idegen ingó dolgot másnak birtokából vagy birlalatából, annak beleegyezése nélkül, azon czélból vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa; lopást követ el.«

Büntető tvk. 355. §.: »Sikkasztást követ el, a ki a birtokában vagy birlalatában levő idegen ingó dolgot jogtalanul eltulajdonítja vagy elzálogosítja.«

4. Milyen büntetőjogi szabályok szerint (l. az előző esetben idézetteket) büntetendők a következő személyek?

a) Egy keztyűkereskedésben alkalmazott elárúsítónő keztyűket saját czéljaira fordított.

b) Egy bankár a nála letétbe helyezett értékpapirokat pénzzé tette s azt elsajátította.

c) Egy budapesti magánzó karácsony táján Párisból postaküldeményt kap, s értesül, hogy azt a vámhivatalnál a vámilleték lefizetése ellenében átveheti. Mikor odajön, tudtára adják, hogy egy vámhivatalnok, ki a minap megszökött, egyebek közt az ő küldeményét is magával vitte.

d) Egy férj feleségének rábizott külön vagyonát, kifejezett akarata ellenére, eladta s a befolyt vételárt saját adósságainak kifizetésére fordította.

e) Egy erdész ellen keresetet indítottak, mert erdőterületén jogosulatlanul fát vágatott és azt saját érdekében eladta.

5. Egy erdei mulatságon az egyik résztvevő csupa pajkosságból elfogott egy szomszéd kertből elszaladt csirkét. A zsákmányt levágták, megsütötték és jókedvűen megették.

Valóban teljesen ártatlan dolog volt ez: vagy talán büntetendő cselekményt követtek el a részesek?

6. Hogyan állott a dolog Polykrates gyűrűjének birtokával és tulajdonával: mikor a zsarnok a kincset az Erinnyseknek szentelte és a tengerbe dobta; midőn egy hal elnyelte; — ezt egy halász kifogta; — ki a jó fogást a fejedelemnek ajándékozta; — mire a hal konyhára lett küldve; — hol a szakács (egy rabszolga vagy egy szabad cseléd) a gyűrűt a hal gyomrában felfedezte; — s ezt legott urának átadta?

XI. Szolgalom.

Bruns. font. iur. n. 116.

1. Milyen jogi fogalmak nyernek alkalmazást az alant felsorolt jogosítványokban?

a) O. feljogosítja N. szomszédját, hogy a határszélen álló építkezésein szükségessé válható javítások érdekében az O. telkére járhasson és ottan a megkivántató előkészületeket megtehesse.

b) Egy házépítésnél a szomszéd megengedi, hogy az építő

fél a téglákat és homokot előbbinek udvarán lerakhassa és a kőművesek, a mennyiben ezt az építkezés megkivánja, az udvarra járhassanak.

c) Egy falu 20 parasztudvarát megilleti a jog, miszerint bizonyos mennyiségű épület- és tüzelőfát vehetnek a szomszédos grófi erdőből.

Egy erős télen a jószágigazgatóság megengedi a jogosítottaknak, hogy az erdészlaknál a fenti quantumot meghaladó famennyiséget utalványoztassanak ki és szállítsanak el.

d) Egy földbirtokos összekapott egy malomtulajdonossal, mert ez a malom árkában időnként felhalmozódó homokot és iszapot a földbirtokosnak az árok mentén fekvő rétjeire hányatja.

e) A. a szomszédos udvar birtokosának, B.-nek bizonyos összegért szabad áthajtási jogot enged udvarán, úgy, hogy »a vevő örököseivel s ezeknek jogutódaival együtt, szabadon és akadálytalanúl élvezze e jogosítványt«; egyúttal megengedi C.-nek, hogy az ez évi aratás ideje alatt kocsijával az A. telkén áthajthasson; és D.-nek, egy közelben lakó molnárnak, megadja a jogot, hogy A. udvarán átjárhasson, olyképen, hogy a gyalogösvényt nemcsak a molnár és családja, hanem D.-nek őröltetői is használhassák.

f) Egy község, magánosoknak bérbe adja a határban őt megillető vadászati jogot. Erre előáll a szomszéd birtok tulajdonosa és birtoka részére igénybe veszi a községi erdőben a vadászati jogot.

2. Kelemen kőművesmester egy ügyvédnek a következőket adja elő:

Nehány hónapja, Medvei kereskedőtől egy, az Illés kertész telkével határos kertet vettem. Ők ketten évekkel ezelőtt közös költségen Illés telkén egy kutat építettek, mely a szerződés értelmében Medveinek egyedüli és kizárólagos használatára, nevezetesen kerti öntözésre volt szánva; viszont Medvei, Illéssel szemben fennálló követeléséről mondott le.

Most Illés nem akarja tűrni, hogy én ama kutat, úgy mint elődöm használjam, habár a kert részére, mely csak a kút építése után lett beültetve, a közelben egyebütt víz nem szerezhető.

Eredménynyel perelhetem-e Illést?

3. Valaki legeltetési jogot enged szomszédjának; azután saját marháit is az illető réteken akarja legeltetni.

Teheti ezt?

4. V. mérnök tulajdonosa két, szorosan egymás mellett épített háznak, melyek közül egyiket R. ügynöknek s ugyanakkor a másikat U. czégvezetőnek adja el. Ez utóbbi telek R. házának faláig ér. Most U. nem akarja tűrni, hogy a kifelé nyiló ablakok továbbra is az ő légoszlopában álljanak, valamint azt sem, hogy az ereszvíz, úgy mint eddig, R.-nek háztetőjéről az U. telkére folyjék; R. hivatkozik arra, hogy a V.-vel megkötött adás-vevési szerződések záradéka szerint, V. úgy adta el házait, »a milyen állapotban azok szemlátomást vannak«.

Milyen jogászi megfontolások lesznek e helyütt mérvadók? És melyik perlekedő félnek van e szerint igazsága?

5. Virág és Liszkai telkei határosak; a határszélen fekszik egy kút, olyképen, hogy a meghosszabbított határvonal a vízoszlopot befoglaló építménynek nagyobb részét Virág telkéhez, kisebbikét pedig Liszkai birtokához utalja. Mindkét szomszéd a birtokán szükséges vizet e kútból meríti.

Kérdések:

a) Milyen jogi tényállással van dolgunk?

b) Miféle jogkövetkezményekkel járna, ha Virág kertjét egy harmadik személyre ruházná át?

c) Vajjon jogilag befolyással volna-e azon körülmény, hogy ezt két különböző személynek adta el?

d) Vagy, hogy maga, a teleknek egy, a kutat nem érintő részét megtartotta, fentartva egyúttal a jogot, hogy a kútból továbbra is, mint eddig, vizet meríthessen.

6. V. eladja szép ligetét K.-nak és kiköti:

a) Egy, a liget mögött elterülő birtokára vezető út használatát, mert különben az országútról csak nagy kerülővel érhető el.

b) A jogot, hogy alkalmilag rózsákat és más virágokat csokorba stb. szedhessen.

c) V. megtartja a következő őszi gyümölcstermés tulajdonjogát.

d) Hogy V. egy közelebb meghatározott helyen fákat ültethessen s szomszédos fekvőségeinek faszükségletét ezekből fedezhesse.

e) Hogy V. udvara felé eső oldalon az épületek ablakokkal el nem láthatók.

f) Hogy a ligetnek bizonyos részében saját használatára egy lugast építhessen.

g) Miszerint a kerti pavillonnak, honnan szép kilátás nyilik, felső emelete V. tulajdonában megmaradjon.

Kérdés:

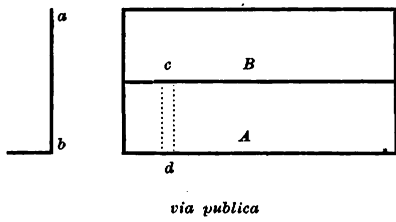
a) Milyen jogviszonyokkal van dolgunk az egyes esetekben?

b) Milyen volna X.-nek helyzete, kinek K. a ligetet utóbb eladta?

c) Milyen Y.-é, kire V. birtokát utóbb átruházta?

d) És milyen ezek örököseié?

7. A. község (*a*—*b*) dülőútját be akarja szüntetni s ezért B.-nek közös megegyezés folytán kocsiszolgalmat enged saját telkén *c*—*d*-ig.

A. utóbb eladja telkét C.-nek. B. meghal: örököse D. a kérdéses szántót jelzáloggal terheli, melynek kényszerúton való érvényesítésénél a birtok elárvereztetik és E.-nek tulajdonába megy át. Milyen jogkövetkezmények származnak ebből a kocsiszolgalomra nézve?

8. Miként alakulna a jogi helyzet a 7. alatti esetben, ha

a) a hátulsó telket az árverésen C. vette volna meg?

b) vagy: ha E. a hátulsó telek megszerzése után az elsőt C.-től bérbe veszi?

c) vagy megfordítva: ha C. szerzi meg bérszerződés útján E.-től ennek telkén a megművelés és haszonélvezet jogát?

9. Fekete János gazda vagy tizenkét éve használta Tőkés Miksa szomszédos telkén keresztülvezető ösvényt mint lovagló útat és ezt azon hitben, hogy jogos, mindeddig nyiltan gyakorolta: midőn most e felett összevesznek, úgy gondolja, hogy őt e jog l. 10 pr. D. si servitus vindicetur (8, 5) szerint most kétségkivül megilleti: Evvel szemben Tőkés felhozza, hogy egy ilyes szolgalom egyáltalán nem is lehető, mert a római jognak négy telki szolgalma közt, lovaglási jog nem is létezik; és méltán, mert egy ilyes jogosítvány csakis személyes kellemességeket nyujtana.

Hogyan kell e felett okadatoltan dönteni?

10. Egy jogásznak felteszik a kérdést:

»Egy kertben újonnan épített házamat, a kövezett utczával egy általam megvett út köti össze. Szomszédaimnak, úgy maguk, valamint lakóik s jogutódaik részére is, megadtam a jogot, hogy ezen úton átjárhassanak és áthajthassanak. Már most egyik szomszédom, telkét, mely csak az én utamom át érhető el, feldarabolva

eladta; s egyik vevője a maga részén egy gyárat, a másik pedig egy magániskolát akar építeni. A kérdés a körül forog: vajjon azon alapon, hogy a gyári munkások és az iskolás gyermekek nem tekinthetők lakóknak, megtilthatom-e utam használatát s ez által megakadályozhatom-e a gyár vagy iskola felépítését?«

11. A. birtokát megilleti a jog, hogy B. telkén agyagot áshasson. Egy alkalommal összekapnak, mert A. az utóbbi időben az ásatásokat tetemesen kiterjesztette és gyárszerűleg akar téglákat eladásra készíteni. B. azt állítja, hogy A. szolgalmi jogából a használatnak ezen módja éppenséggel nem következik; viszont emez felhozza, miszerint e jog gyakorolhatásának terjedelmét kifejezetten meg nem állapították.

Quid iuris?

XII. Örökhaszonbérlet és örökbérlet.

Bruns font. iur. n. 117 sq.

1. A ravennai egyház praefectusának, Calliopa Tódornak, ki 648—666-ig volt Itália exarchája, különböző telkeket adott örökhaszonbérbe. Erről mindkét fél okmányt állított ki, melyben jogok és kötelességek, a mennyiben erre az okirat fenmaradt részeiből következtetni lehet, pontosan meg voltak határozva.

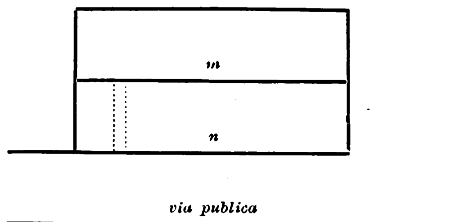
Minő rendelkezéseknek kellett ez okiratokban okvetlenül bennfoglaltatniok?

2. Egy örökhaszonbérbe adott szántóföldből a szomszédos folyó egy nagyobb darabot elszakít.

Ki viseli a kárt?

Hogyan állna a dolog, ha az egész telek aláásatott és elúszott volna?

3. A.-nak tulajdonjoga van *m* és *n* telkeken; ez utóbbin A. nagyatyja B.-nek örökhaszonbérleti jogot adott. Most A. azt állítja, hogy *m* telek javára *n* telken elbirtoklás útján egy kocsiszolgalmat szerzett; — l. 10 pr. D. si serv. vind. (8, 5); l. 25 D. quemad. mod. serv. am. (8, 6).

B. örököse a szolgalom megszerzésének ezen módját tagadja s utal a l. 26 D. de S. P. U. (8, 2)-ben foglaltakra.

Kinek van igaza?

4. Milyen jogi tényállásokkal van dolgunk a következő esetekben.

a) Két testvér, a kik együtt örökölték nagybátyuk vagyonát, megegyeznek, hogy a rájuk hagyott házban együtt fognak lakni, és pedig az idősebb földszinten, az ifjabbik pedig az első emeleten.

b) Egy öreg paraszt, fiának átadja udvarát és csak egy szobából, kamrából és konyhából álló emeleti lakást köt ki magának élte fogytáig.

c) Egy kereskedőház földszintjén egy ennek fele szélességét elfoglaló és a szomszéd ház üzlethelyiségeibe nyiló boltozat van, melyet amannak tulajdonosai emberemlékezet óta birtokolnak és használnak.

d) Egy fuvaros bizonyos évi fizetésért kiköti magának egy szomszéd istálló használatát, olyképen, hogy a szerződés bármelyik fél részéről minden hó elsejére négy héttel előzőleg felmondható legyen.

e) Egy másik szerződés szerint valaki kereskedelmi növények termesztésére 25 évre egy kertet vett bérbe; a bérbeadó megengedte, hogy a bérlő a bérleti jószágon saját költségén egy növényházat, egy üvegházat és egy melegágyat építsen.

5. X. városban a Korona-szálló épülete határos az ottani városi iskolához tartozó telek északi részével. A városi tanács az 1891. augusztus 18-án kelt szerződésben megengedte a »Korona« tulajdonosának, hogy a szállóval határos földrészleten 15 lábnyi szélességben egy fedett üvegcsarnokot építsen, e mellett fentartotta a jogot, hogy az építési engedélyt bármikor visszavonhassa és a kérdéses építmény eltávolítását követelhesse.

A szállós kötelezte magát: *a*) hogy a felépítendő üvegcsarnokban semminemű zajos mulatságokat nem fog rendezni, sem pedig abból az iskola felé kijáratot készíttetni; *b*) hogy a szerződési viszony tartama alatt három iskolás gyermeknek ad ingyenes élelmezést, úgy a mint az a város egyéb vendéglőiben szokásos.

Kérdések:

a) Miképen jellemezhető az imént közölt szerződésből eredő jogviszony?

b) Hogyan vagyunk a szerződés értelmében felépített üvegcsarnok tulajdonával és az egyéb dologi jogokkal?

c) Hogyan kellene római jog szerint dönteni, ha az üvegcsarnokban egy harmadik személy kárt tenne?

d) Milyen a jogi helyzet a szabad tartás tekintetében?

XIII. Zálogjog.

1. Milyen római jogi intézmények nyernek következőkben alkalmazást?

a) Egy özvegy kölcsönt vesz fel s biztosítékul egy ékszert ad hitelezőjének.

b) Horváth építőmester elvállalja, hogy Antal igazgató számára ennek telkén egy nyaralót fog felépíteni, mely 33,000 frtnyi költségelőirányzattal egy határozott napra lesz elkészítendő. Antal megigéri, hogy az említett, 4%-kal kamatozó tőkét, egy ama házra bekebelezendő zálogjoggal fogja biztosítani.

c) A. zálogjogot nyer S.-től különböző árúkon, melyek egyebekkel együtt B. raktárában vannak elhelyezve. Később S. az illető raktár egész árukészletét elzálogosítja B.-nek; s B.-nek a raktár kulcsait is átadja.

d) Egy paraszt felszaporodott adósságainak biztosítására hitelezőjének tulajdonába bocsátja tehenét s megállapodnak, hogy megfelelő ellenérték mellett a paraszt bérbe vehesse s adósságának törlesztése után újból az övé legyen.

e) Egy deák kölcsön fejében elzálogosítja leczkekönyvét.

f) Egy borkereskedő 50 liter bor szállításánál 4 frtot számít a hordóért, melynek pontos, kénezett és jó állapotban való visszaküldése esetén a 4 frtot visszatéríti.

g) 5 testvér közül, a kik az öröklött atyai házban közösen laknak, az egyik elzálogosítja örökrészét.

2. S. zálogadós, G. zálogjogával terhelt birtokát eladja K.-nak, ez ugyanígy, rövid idő mulya eladja N.-nek. Midőn az adósság esedékes lett S.-nek, meg N.-nek sincs pénze.

Milyen úton-módon kaphatja meg G. a jussát?

3. Ha a záloghitelező a zálogtárgyat kényszerúton akarja eladni, köteles-e

a) a dologra vonatkozó bérleti szerződéseket;

b) a dolgon fennálló szolgalmat;

c) vagy egy másik, ezen dolgot terhelő zálogjogot respektálni?

4. Midőn Roffredus Beneventanus jurista 1215-ben »arbor actionum« czímű könyvét kiadta, »de forma libelli in actione hypothecaria« czímű részében felvetette a kérdést — an contra possessorem alternative ut vel debitum solvat vel pignus tradat recte instituatur? A kérdést sem az irodalom, sem a praxis egyöntetűen nem döntötte el.

Hogy hangzik a római jog értelmében adandó okadatolt válasz?

5. Athénben a szinre kerülő szomorújátékoknak egy hivatalos kéziratát megőrizték. Egy ptolemäusi egy ilyen állami kéziratot hozatott magának Egyptomba és biztosítékul egy bizonyos pénzösszeget helyezett letétbe. Azután másolatot készíttetett az eredeti kéziratról, a kópiát visszaküldte Athénbe, az eredeti példányt pedig megtartotta s a biztosítékul adott pénzről lemondott. (Galenus, Comment. ad Hippocrat. XVII. p. 607 [ed. Kühn]).

Hogyan kell a fenti vitás jogviszonyokat construálni? Tesz-e különbséget, hogy a ptolemäusi pénzösszeget, vagy egy értékes rabszolgát adott biztosítékképpen?

XIV. Kötelmek.

1. Egy földbirtoknak élethossziglani haszonélvezője B., 12 évre bérbeadja a haszonélvezeti birtok egy részét A.-nak. B. másfél év mulva meghal; örököse C. A kérdéses birtok tulajdonosa E.?

Kérdések:

a) Hogyan vagyunk A. bérleti jogával?

b) Befolyással van-e jelen esetünkben, hogy B. azon körülményt, miszerint csak időleges haszonélvező, nem pedig tulajdonos, A. előtt felemlítette, vagy sem?

c) Hogyan alakulna a döntés, ha B. után nem C., hanem E. örökölt volna?

2. Milyen terminus technicussal illetné a római jogász a következő szolgáltatásokat? Milyen jogi fogalmak nyernek itt ezenkivül alkalmazást?

a) Keresetindítás a bérbe adott földbirtok kiadása iránt, a bérleti idő letelte után.

b) X. örökösévé nevezi Y.-t és meghagyja neki, hogy egy,

az Y. tulajdonát képező földbirtokot hagyományképen Z. városának adjon ki.

c) Kereset egy kölcsön visszafizetése iránt.

d) Egy építőmester szerződésben kötelezi magát, hogy 45,000 forintért egy bérházat épít az építtető telkére.

e) A tolvaj kötelezettsége a lopott dolgot visszaszolgáltatni; vagy az elsikkasztott és eltékozlott pénzösszeget megtéríteni.

f) A bérlő igénye a bérbeadó ellen a gyümölcsök kiszolgáltatása iránt, melyeket utóbbi a bérszerződés ellenére maga szedett be.

g) Egy mészáros a kellő óvatosság elmulasztásával férges húst adott el s több vevő, a hús élvezete folytán megbetegedett.

h) M. egy könyvet kölcsönöz N.-nek, mely N. vigyázatlansága folytán elvész.

i) Kivonat az X. tűzbiztosító társaság szabályzatából:

»A társaság minden kár ellen biztosít, melyet a biztosított dolgokban tűzvész, villámcsapás vagy világító gáz robbanása, úgymint az ilyen esetekben eszközölt oltás, lebontás vagy szükséges kiürítés idéz elő; a mennyiben ezen kár folytán a biztosított dolgok megrongálódnak, elpusztulnak vagy elvesznek . . .«

»A biztosítás által senki sem tehet szert nyereségre, egyedüli czél a biztosított dolgok valódi értékének megtérítése, melylyel a tűzvész idejében birtak, az elmaradt haszonból álló kár kivételével . . . .«

k) Ker. T. 353. §.: »Ha az árú átadásával az eladó késik, a vevő tetszése szerint vagy a szerződés teljesítését s a késedelemből eredő kár megtérítését vagy a teljesítés helyett a nemteljesítés miatt kártérítést követelhet, vagy végre a szerződéstől egyszerűen elállhat, mintha az meg sem köttetett volna.«

l) Egy lókereskedő kötelezettsége, az eladott csődört a vevőnek kellőképen átadni.

m) Egy régiségkereskedő megegyezik egy magánzóval, hogy egy XVII-ik századból való ezüst serleget egy régi képes bibliával fog elcserélni.

n) A vevő actio redhibitoriája, mert az el- és átadott ló takonykórban szenved.

3. Mi módon felelnek az alábbi kötelezettek hitelezőiknek?

a) Két együtt lakó testvér közösen egy angol szelindeket vásárol s a vételárral adós marad; mivel a marakodó állatra nem

vigyáznak eléggé, ez ráugrik a levélhordóra és súlyosan megsebesíti.

b) Négy örököstárs közti hagyatéki tárgyalás folyamán elvész egy fontos okmány, mely a hagyatékhoz tartozik. Később kisül, hogy azt az örökhagyó egyik távoli rokona magához vette s megtartotta.

c) A *b*) alatt említett rokon annak idején, egy még ez ideig törlesztetlen, 2000 frtnyi kölcsönt vett fel az örökhagyótól.

d) Három barát egy este közösen iszik 3 palaczk bort, előbb könnyebbet, utóbb a nehezebb fajtából.

e) Alulirottak elismerjük, hogy Polgár János kereskedő 1500 forintnyi, 6 hónapi felmondásra szóló készpénzkölcsönt bocsátott közös rendelkezésünkre s igérjük, hogy e tőkét $4\frac{1}{2}\%$-kal fogjuk kamatoztatni.

Czifrák Károly. Vastag József.

f) Egy végrendeletből: . . . A.-nak vagy B.-nek hagyományozok 500 frtot.

g) Fiaim és örököseim, A. és B., L.-nek hagyományképen 1000 frtot adjanak.

4. Kevéssel M. halála után örököseinél, N. és O.-nál, megjelenik P. kereskedő, hogy egy még annak idején M.-el kötött adásvételi ügyletből származó hátralékos tartozását kifizesse. N. és O. erről együtt nyugtát állítanak ki. Később kiderül, hogy P. tévedésben volt, mert adósságát már régebben visszafizette.

Hogyan vagyunk most P. visszatérítési igényével?

5. Két örökös közösen eladott egy hagyatéki tárgyat. Egyikük most örököstársának ellenvetése daczára azt állítja, hogy őt az örökhagyónak egy különös rendelkezése folytán a hátramaradt vagyon $^2/_3$ része, tehát a még be nem folyt vételárnak is $^2/_3$-ada illeti meg.

Hogyan kell a vevőnek, kinek az adósság törlesztése és nyugtázása érdekében van, jog szerint eljárni? És általában véve, mint kell az egész ügyet jogilag tisztába hozni és elintézni?

6. Egy kártyajátszma után R. ügyvéd a szokásos kártyapénzt vonakodott megfizetni. Míg a kávéháztulajdonos azt állítja, hogy ez illetéket minden vendégétől joggal követelheti, addig az ügyvéd a dolog jogi oldalát feszegette és igyekezett a többi résztvevő előtt is bebizonyítani, hogy a kávésnak a kártya átengedéséért jogi igénye nincsen, sőt ellenkezőleg minden játszó, ki a kártyát

meg nem rendelte, tetszése szerint fizethet is, nem is; a kávés a kártyapénzt attól követelje, ki a kártyát megrendelte.

Okadafolható-e ezen felfogás?

Ha az egyik résztvevő minden előbbi megbeszélés nélkül, az egész kártyapénzt előlegesen kifizette volna, fordulhatna-e társai ellen; ha igen, milyen actio jöhet itt szóba?

XV. Verbalis szerződések.

Bruns font. iur. n. 127; 130.

1. 1894 : XXXI. t.-cz. 39. §.: A házasság akként köttetik meg, hogy a tisztében eljáró polgári tisztviselő előtt együttesen jelenlévő házasulók mindegyike két tanú jelenlétében személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot kötnek. E kijelentés sem feltételhez, sem időhöz nem köthető.

A polgári tisztviselő a kijelentés megtörténte után a házasulókat a törvény értelmében házástársaknak nyilvánítja

A modern jogban ez az egyedüli törvényes rendelkezés, a mely tekintve a magánakaratnyilvánítás törvényes formáját a római verbalcontractushoz hasonlítható. Mindazonáltal e tekintetben is lényeges különbségek vannak a kettő között.

Melyek e különbségek?

2. Megengedhető és érvényes-e római jog szerint egy távbeszélő útján kötött stipulatio?

Talán különbséget kellene tenni e kérdésben a classicus és a iustinianusi jog között?

3. Érvényesek-e római jog szerint a következő stipulatiók?

a) Dabisne mihi equum? — Dabo bovem.

b) Dabisne mihi viginti? — Dabo decem.

c) Dabisne mihi decem? — Dabo viginti.

d) Egy stipulatio sükettel, ki a kérdező szavait csakis annak ajkmozdulatairól olvasta le?

4. B. unokaöcscse és egyetemes örököse (A.) egész örökségét 2000 frtért eladta X.-nek. Ez utóbbi, hogy minden kétségnek útját állja, felveti a kérdést: quanta pecunia ad te ex hereditate illa pervenerit, dolove malo tuo factum est, eritve, quominus perveniat, tantam praestabis? — A. adós maradt a válaszszal, de másnap levélben megirja, hogy e feltett kérdésben foglaltakat megigéri és

ezt X. előtt 8 nappal az adás-vételi szerződés megkötése után újból kijelenti. Ez alkalommal X. hallgatott. Már most tudni akarja, hogy az örökös úgy a classicus, mint iustinianusi jog szerint ex stipulatu, felel-e neki?

XVI. Consensualis szerződések.

Bruns font iur. n. 133—143.

1. Jogilag indokoltak-e a következő károsult személyek igényei? Mire irányulnak ezen igények és mikép igazolhatók?

a) Egy mészáros sertést vásárol egy parasztról; utóbb kiderül, hogy a sertés beteg.

b) Egy építész kettős házának egyik részét A.-nak, másik részét B.-nek adta el. A következő télen A. házának földszintjén a fal időleges nedvességet mutatott, míg szomszédja házát rovarok lepték el.

c) Egy eladott tehén ragályos betegségben szenvedett, úgy hogy ettől a vevő egész marhaállománya megbetegedett és részben elpusztult.

d) Egy ló vevője kártérítést követel, mert a ló már a vétel megkötésekor sántított, mit az izmoknak és inaknak külsőleg észre nem vehető szakadása okozott.

e) Valaki bort szállíttat magának és vissza akarja adni a kereskedőnek, mert a bor nem felel meg a próbaküldeménynek.

f) Egy hölgy fekete köménymagot vásárolt egy gyógyszer-árúsnál, mely mérges maszlagos redősziromrnal volt keverve, úgy hogy a hölgy, a belőle készített főtt létől, megbetegedett. Bebizonyult, hogy az eladónak, ez ártalmas keverékről tudomása volt.

g) Egy marhakereskedő rájön, hogy a vásárolt juhoknak nagy része, patarothadásban szenved és pedig már a vétel előtti idő óta. Állatorvossal kezelteti őket, s az állatok ismét meggyógyultak.

2. A. egy hátralékos tartozása fejében elzálogosítja B.-nél deponált gyapjú-árúit C.-nek. B. a gyapjút el- és átadja D.-nek, s megszökik. D., ki B.-t tulajdonosnak tartotta, tovább adja a gyapjút, az ugyancsak jóhiszemű E.-nek.

Kérdések:

a) Ki a gyapjú tulajdonosa és ki birtokosa?

b) Követelheti-e valaki a gyapjút E.-től?

c) Milyen jogviszonyokkal van dolgunk és miféle actiók érvényesíthetők az említett személyek által? Hogy fejlődik ezek után a dolog és miként fog eldőlni?

3. V., nemrég örökölt mezejét, eladja R.-nek. Utóbb kiderül, mit mindeddig V. sem tudott, hogy t. i. az említett mezőn U.-t élethossziglani haszonélvezet, X.-et pedig kocsiszolgalom illeti meg.

Milyen jogi következmények fűződnek ezen tényálláshoz?

4. Z. következőket adja elő ügyvédjének:

»Körülbelül háromnegyed éve a város déli részén egy telket vásároltam Y.-tól, hogy a mint ez a szerződésből is kitünik, építkezési czélokra használjam. Kevéssel ezelőtt megváltoztatták a város építési tervét, mely szerint a kérdéses telek az új útvonaltól messze esvén, épitkezési czélokra teljesen hasznavehetetlen lett.

Kérném tehát jogilag okadatolt véleményét e tárgyban: vajjon van-e igényem Y. ellen és milyen római jogi törvények alkalmazhatók jelen esetben?«

5. Az 1897-i x.-i heves képviselőválasztáskor utczai zavargások voltak, mely alkalommal sok tárgy megrongálódott, s különösen sok ablakot vertek be.

Ki viseli a kárt, ha ez bérházakban történt?

6. Zsolnai malomtulajdonos felhatalmazta Illés kereskedőt, hogy birtokából meghatározott ár mellett egy szántóföldet adjon el; ezért Illésnek fizetést ugyan nem igért, de kedvező alkú esetére több előnyt biztosított számára, nevezetesen kilátásba helyezte, hogy Illés egynémely hátralékos adósságát elengedi. Illés több czéltudatos kisérletet tett, hirdetések és utazások útján, midőn Zsolnai egy kedvező alkalommal a szántóföldet maga eladta, erről Illést legott értesítette, azzal a hozzátevéssel, hogy az ügyet befejezettnek tekinti.

Milyen a jogi helyzet? Élhet-e valamelyik fél keresettel?

7. Milyen jogi tényállásokkal van dolgunk a következőkben? Az obligationes ex contractu, melyik osztályába sorozná azokat a római jogász?

a) Egy kereskedő szerződésileg felhatalmazott egy kőmívesmestert, hogy részére telket vásároljon, s azon, bizonyos ellenérték fejében, egy közelebbről meghatározott házat építsen.

b) A berlini városi tanács időről időre árúba bocsát egy nagyobb vadászterületet; de nem annak adják, mint ez szokás, ki legtöbbet igér érte, hanem annak, ki legkevesebbet követel. A vadászterület

magában foglalja a 14 városi vásárcsarnokot, a hozzátartozó előépületeket, pinczéket és géphelyiségeket. A vadászat tárgyát patkányok, egerek és hasonló élvezhetetlen vadak képezik.

8. Egy dúsgazdag, de nem kevésbbé fukar embernek, mindkét szeme hályogos volt. Végre is elhatározta, hogy a műtétnek magát aláveti s e végből tárgyalásokba bocsátkozott egy orvossal, ki 2000 frtért hajlandó volt visszaadni szeme világát. Ez kitünő sikerrel ejtette meg egyik szemén a műtétet; mikor azonban a másikhoz fogott, a nábob meggondolta a dolgot s kijelentette, hogy ő eleget lát fél szemével is. Felajánlotta tehát az orvosnak a tiszteletdíj felét, ez azonban az egészet követeli.

Kérdések:

a) Milyen jogi kategoriába sorozta volna az említett tényállást egy classicus római jogász?

b) Milyen formaságok kivántattak a kérdéses megegyezés létrejöttéhez?

c) Milyen actio származott belőle?

d) Melyik peres eljárásban volt elintézendő?

e) Melyik perbeli fél részén van az igazság, és milyen okokból?

XVII. Realis szerződések.

Bruns font. iur. n. 54; — 129.

1. A. pénzt kölcsönöz B.-nek oly feltétellel, hogy minden ellenszolgáltatás helyett, a kölcsönvett pénzzel elért üzleti haszonnak tized részét A.-nak kiadja.

a) Milyen a jogviszony, és melyik az actio?

b) Ki a pénz tulajdonosa? és ki jogi birtokosa?

c) Hogyan volnánk, ha A. a czélba vett üzletnél netalán felmerülő kárt tized részben elvállalná?

d) Mi volna következménye annak, ha B.-től hazafelé mentében, a pénzt egy ismeretlen egyén erőszakkal elvitte s az meg nem került volna.

2. Egy molnár gabonát kért kölcsön egy paraszttól. Ez utóbbi romlott rozsot szállított, a nélkül, hogy ezt az átvevővel tudatta volna; a molnár a rozsot saját gabonájával összekeverte és mindene elromlott.

Hogy állunk kártérítési igényével? Milyen actio jöhet itt szóba?

3. L. bizonyos lisztmennyiséget helyezett el D.-nél. D. a megegyezés szerint elküldött zsákokat nedves helyen tartja, gondjukat nem viseli, nevezetesen a helyiség szellőztetését, a mint azt a liszt kellő megőrzése megkivánta volna, elhanyagolja.

Mit kell megjegyeznünk e jogviszonyról és a belőle eredő kötelezettségről?

4. Egy ismert jelenkori nemzetgazdász a gyári munkásviszonyokat tárgyalva, így szól: »Jogászaink a munkaszerződést még most is a római jognak már elavult kategoriájába sorozzák: do ut facias.«

a) Miben tévedett a nemzetgazdász?

b) Vajjon van-e a munkaszerződésnek olyan faja, a melyre kivételkép alkalmazható ama constructio?

5. A. megszerzi B. földbirtokát, négyzetméterét 30 frtjával. Hogy a telken épületet emelhessen, úgy akarja azt kikerekíteni, hogy szomszédjától C.-től, annak határos földrészletét elkéri s cserébe levélbelileg egy másik földdarabot igér. Erre D. építőmester által elkészítteti a terveket és a költségelőirányzatot s ezért a szokásos tiszteletdíjat lefizeti. E.-vel pedig megbeszéli, miszerint ez kertjét beülteti, ő viszont E. birtokáig egy gyalogutat készíttet. Miután az épület elkészült A. házmesterévé fogadja F.-t, a ki ingyenes pinczelakásért köteles a házra felügyelni, az utczát söpörni, szenet hordani és a kertet öntözni.

Mit követelhet A. jog szerint minden egyes féltől még pedig:

a) a régi ius civile szerint?

b) a corpus iuris civilis joga szerint?

6. Ökrös mezőgazda irásbeli szerződést köt Fekete kereskedővel, mely szerint utóbbi jogosítva van Ökrös ingatlanait elidegeníteni, akár adásvétel, akár csere, akár feldarabolás útján. Azután egy minimalis összeget állapítanak meg és Ökrös az ügylet létrejötte esetére az ellenérték 4%-át igéri oda Feketének.

Később Ökrös és Fekete jogvitába keveredett, melyben először is az a kérdés merült fel, hogy tulajdonképen milyen jogviszonynyal is van dolgunk: mandatum, locatio conductio, innominátszerződés, vagy mi egyéb?

7. Egy északmagyarországi városban élt egyszer egy kötélgyártó, kinek legfőbb vágya volt a városi tanácsban helyet foglalhatni. Miután erre minden lehetőt elkövetett s a tanácsban hangadó polgármestert, a hol csak szerét tehette, bókjaival s kedves-

kedéseivel elárasztotta, ez utóbbi egy napon hivatalos ügyben megidézte. De midőn örömteljes várakozással a terembe lépett, a polgármester rövidesen így szólt hozzá: »Kedves barátom, nyolcz nap mulva itt a vásár, mely az ön háza előtti téren lesz megtartva; szíveskedjék tehát megengedni, hogy a szolgálattevő városi közegek a vásár ideje alatt az ön árnyékszékét használják.« A kötélgyártó zavartan hebegte beleegyezését.

Milyen jogi fogalom alá vonták volna a római jogászok e megbeszélést? Milyen formaiságok lettek volna szükségesek? S milyen actiónak lett volna helye?

XVIII. Pacta.

Bruns font. iur. n. 128; n. 5.

1. A. utazó főnökét külömböző dolgokról értesiteni akarja.

a) Ezért B. papirkereskedésében levélpapirost és borítékot vásárol.

b) C. vendéglőjében, hol megszállt, az utazók használatára szánt iróeszköz rossz állapotban van; ezért barátja D., egy aranytollat kölcsönöz A.-nak és mivel észreveszi, hogy a toll neki tetszik, felszólítja, hogy tartsa meg végleg.

c) A. a főpinczérrel bélyeget hozat, azt a levélre ragasztja és utóbb a levelet egy levélgyűjtőbe dobja.

d) D.-től egy 100 forintos bankjegyet kölcsönöz, melyet egy második levélben akar elküldeni.

e) Felkéri barátját, hogy a levelet számára ajánlva adja fel.

f) E helyett D. a levelet hasonló utasítással F. bérszolgának adja át, kinek ezért 30 fillért fizet.

g) F. egy collegájával találkozik s megegyezik vele, hogy ez a levelet lássa el, ő pedig ezért amannak csomagját a vasúthoz viszi.

h) Főnöke, kinek leányával A. jegyben jár, értesíti, hogy társul akarja fogadni; egyben igéri, hogy a házasság megkötésekor egy közelebb meghatározott hozományt fog néki adni.

i) Időközben A. leszámolt G. kereskedővel és ettől irásbeli elismervényt kapott, egy mai naptól fogva 6%-kal kamatozó hátralékos tartozásról. Csak egy tétel maradt vitás; ennek érdemleges eldöntését valamely pártatlan személyre fogják bizni.

Kérdések:

a) Milyen obligatióval és actióval van dolgunk az egyes esetekben?

b) Milyen formákban kellett e jogügyleteket a római jog szerint megkötni?

c) Hogy vagyunk minden egyes esetben a culpáért való felelősséggel?

d) Hogyan a birtok és tulajdonviszonynyal?

2. »Rosszra fordultak dolgaim. Egy hölgynek, kivel kissé túlságosan bizalmas viszonyban állottam, elhamarkodva házasságot igértem és e miatt most perbe fogott. Egy úrnak, ki ebédre hivott meg, 1000 tallérnyi kölcsönt igértem és keresettel fenyeget, ha szavamnak nem állok. Végül valakinek kilátásba helyeztem, hogy házamat, mihelyt üres lesz, mindenek előtt neki fogom bérbe adni és a biró valósággal szavamnál fogott. Hát nem borzasztó ez? ilyesmit tűrnének a törvények?

A rómaiak, e józan nép, mely a világot ismerte és tudta, hogy mi az udvariasság külömbséget tettek a puszta igéret és az olyan között, mely bizonyos ünnepélyes formában történt. S csak ez utóbbit tartották megfontolt és kötelező igéretnek.«

(Justus Möser, Patriotische Phantasien.)

Kérdések:

a) Milyen igéretekről van szó a fenti példákban?

b) Vajjon áll-e az, hogy római jog szerint ünnepélyes alakban kellett történniök és ha igen: minden egyesnek milyen alakban?

c) Hogyan állna a dolog a következő példák esetében:

Egy paraszt igéri, hogy telkét az igéretvevőnek eladja; vagy egy városi házzal elcseréli; vagy, hogy legidősebb fiának, atyja részére biztosított élethossziglani ellátás fenntartása mellett, átadja; vagy hogy egy felvett kölcsön fejében elzálogosítja?

d) Ugyane kérdés felvethető a következőkre nézve is: a meghivott vendég hozományt igért egy hölgynek, egy harmadikkal kötendő házassága esetére; vagy ugyanazt tette a vőlegénynyel szemben? Egy kölcsönért kamatokat igértet magának? Megegyezve a bérlővel, választott biró elé járultak, a ki megigérte, hogy az ügyet alaposan megvizsgálja és igazságosan eldönti? Jó kedvében egy éppenséggel kétséges hagyomány kiadását magára nézve jogilag kötelezőnek ismerte el és annak pontos kifizetését igérte?

3. Kreitmayer, Anmerkungen über den codicem iuris Bavarici iudiciarii, XVII. 2 a:

»Hogy per nudum pactum vagy per stipulationem kötünk compromissumot, az egyre megy és mindenkoron legalább — de iure hodierno et germanico — ugyanazon joghatással bir.«

Milyen szerződésről és jogviszonyról van itt szó? Hogy viszonylik a bajor törvényalkotónak ez állítása a római jognak megfelelő jogelveihez?

4. Szász polgári törvénykönyv 1066 §:

»Az ajándékozó és ha a czél, kikötés vagy korlátozás egy harmadiknak is javára szolgál, e harmadik személy is követelheti a megajándékozottól ezen czél, kikötés vagy korlátozás teljesítését. Ha a megajándékozott szándékosan vagy vétkesen nem teljesít, az ajándékozó jogosítva van, a tartozatlan fizetés visszakövetelésének szabályai szerint, az ajándékot is visszakövetelni.«

Milyen actiókról szól technikailag ilyen esetekben a római jog? Tartalmilag megegyezik-e a szász jognak említett törvényhelyével?

Forráshelyek:

L. 9 C. de donationibus (8, 53 [54]); l. 22. §. 1 eod.; l. 8 C. de rerum permutatione (4, 64).

L. 8. C. de condictione ob causam datorum (4, 6); l. 2 eod.; l. 3 eod.

L. 3 C. de donationibus quae sub modo .... conficiuntur (8, 54 [55]).

XIX. Obligationes quasi ex contractu.

1. Lukács evangélioma: X, 30, 33—35:

»Jesus pedig felelvén monda: Egy ember megyen vala alá Jerusalemből Jerikóba és találkozék tolvajokra, kik azt megfosztván és megsebesítvén elmenének, azt holtelevenen hagyván.

.... Egy Samaritanus is pedig mikor az úton menne, juta a' helyre és azt látván, könyörületességre indula.

És járulván hozzá, bekötözé annak sebeit, olajt és bort töltvén azokba és azt felhelyheztetvén az ő barmára, vivé a' vendégfogadó házhoz és annak gondját viselte.

Másodnapon pedig el akarván menni, két pénzt kivévén, adá a' Gazdának és monda néki: Viselj gondot erre, és valamit ezen felül reá költesz, én mikor megtérendek, megadom néked.«

Milyen obligatiók keletkeztek az irgalmas samaritánus cselekedeteiből és milyen actióknak van helye a szereplők között?

2. Valaki a bányaüzem közben egy forrásra bukkan, mely a szomszédos, eddig vízszegény, telket értékesebbé teszi. Ezért kéri, hogy a szomszéd telektulajdonos is hozzájáruljon a forrás kiépítésének költségeihez.

Kérdések:

a) Mi volna az ilyen czélú kereset neve? Vajjon okadatolt-e jelen esetben?

b) Hasonlóképen kell-e döntenünk, ha valaki telkét lecsapolja és ezáltal egyúttal a szomszéd telkét is megmenti az elposványosodástól?

3. Egy kitüntetett gyorsiró kötelezte magát, hogy Kármánnak »Fanny hagyományai« czímű regényét egy levelező-lapra gyorsírással leirja. Az illető úr 200 frtot igért ezen munkáért. A kártyát egy kassai barátjának, ki az ilyen különlegességeknek kedvelője, akarta tovább adni. A gyorsiró a művet elkészítette és a kártyát, melyre az egész regény rá volt irva, megállapodásuk szerint czímére delkülte. Ez utóbbinak lakótársa épen egyedül volt odahaza, midőn a különös levelező-lap, melyet kibetűzni nem tudott, megérkezett. Magához vette, de elfelejtette átadni és elvesztette. A megrendelő miután a levelező-lapot meg nem kapta, természetesen a 200 frtot sem akarta kifizetni, de lakótársa sem akart hallani kártérítési kötelezettségről.

A következő kérdésekre kell válaszolni:

a) Milyen jogviszonyban állanak az egyes szereplők (gyorsiró, megrendelő, műkedvelő, postahivatal, levélhordó és lakótárs)?

b) Egynek-egynek kötelezettsége a másikkal szemben mire irányul? A culpa milyen fokáért felelnek az egyesek?

4. X. város adópénztárát oda utasították, hogy Vállas Antal rokkant altisztnek X.-ben fizessen ki bizonyos összegű nyugdíját. A pénztár ezt Vállas Antal x-i törvényszéki szolgának fizette ki, a kire a fentebbi jellemzés szintén talált, míg a nyugdij valósággal a postánál alkalmazott Vállas Antal x.-i bognármesternek volt szánva.

Kérdés, vajjon visszakövetelhető-e valami? Milyen római jogi kereset jöhet itt szóba?

5. Valaki a rábizott idegen pénzzel saját adósságait törleszti.

Milyen úton-módon érvényesítheti jogát az elsikkasztott pénz tulajdonosa?

6. Egy falusi lelkész egyetlen leányának lakodalmára számos barátját és ismerősét hivta meg. A meghivottak, a szokáshoz híven, nászajándékot küldtek; de két nappal a kitűzött határidő előtt értesültek, hogy a vőlegény családjában bekövetkezett haláleset miatt az esküvő csak csendesen, minden ünnepség nélkül tartható meg. Vajjon visszakövetelhetik-e nászajándékukat? A római jognak melyik actiójára kellene gondolni és mit lehetne a kereset mellett, vagy ellen okadatoltan felhozni?

XX. Obligationes ex delicto.

Bruns font. iur. n. 2; 13; 20; 21.

1. Milyen obligatio és actio forog kérdésben a következő esetekben?

a) R. egy utazást szándékozik tenni. Távcsövét A.-nak kölcsönözte s most visszaköveteli; de ez még meg akarja tartani. E miatt összekapnak, miközben A. kiutasítja R.-t. R. ez ellen tiltakozik.

b) Minthogy R. ez úton távcsövét meg nem kapta, később újból behatol, feltöri A. szobaajtaját és magával viszi távcsövét.

c) Barátja B., ki R.-től ennek lakásán bucsút vett, az utczán észreveszi, hogy R. a vonatot gyalog idejekorán el nem érheti. Ezért egy bérkocsit (C.) fogad fel részére.

d) A pályaudvaron R. kifizeti C.-t, kit már előzőleg B. is kifizetett.

e) Mikor R. a ló mellett elhalad, ez hirtelen kirúg, megsérti és bepiszkítja R.-t; a lovat X. botütésekkel ingerelte.

f) R. a váróteremben felejti úti táskáját. D. azt elsajátítja.

g) R. az érkezési helyen E. fogadójában száll meg. Távollétében F. álkulcscsal belopódzik és bőröndjét mindenestül ellopja.

h) A városban villámcsapás folytán tűz üt ki, mely E. fogadójában és R. szobájában, valamint annak dolgaiban is nagy kárt okoz.

i) R. ezüst evőeszközt akar vásárolni, s az előtte ismeretlen városban G.-nél tudakozódik egy jóhírű üzlet után. G. egyköztudomású csalót ajánl mint megbízható czéget.

k) R. betér H. vendéglőjébe és felöltőjét kissé távolabb, a fogasra akasztja. Egy másik vendég, J., a ruhadarabot suttyomban felveszi és eltávozik.

l) E. miatti felháborodásában R. tolvajnak és csalónak nevezi H.-t.

m) Hazatértében a K. szolgálatában álló L., abban a hitben, hogy most senki sem jár arra, az ablakból a hamut és szemetet rászórja.

n) R. botjával fenyegetődzik, de oly ügyetlenül, hogy a földszinten lakó M. ablakait beüti.

o) Elutazásánál R. észreveszi, hogy N. fogadóbeli pinczér R. fehérneműjét hordta és azt szennyesen ismét visszatette.

2. 1893 tavaszán a »Humboldt« léghajóval több utazást tettek. Az utolsón a partraszállás sok nehézséget okozott, úgy hogy a léghajósok a szemlélő közönség segítségeért folyamodtak, világosan és sürgősen óva őket attól, hogy a léghajóhoz égő szivarral ne közeledjenek. Az intést egy vidéki földbirtokos nem vette figyelembe: de alighogy égő szivarával a közelbe ért, egy hatalmas robbanás történt, minek folytán több ember megsérült és a léghajó teljesen megsemmisült.

Megtámadható-e e miatt a figyelmetlen dohányzó, — ki által? — és milyen jogi indokolás alapján?

3. Egy előkelő kereskedő egy juhnyájat szállított a tengeren. Egy kos a hajóban alvó kormányost szarvával megdöfte, mire ez a feletti dühében, hogy álmában megzavarták, a kost a tengerbe dobta. Ezt látva, a többi juh is a tengerbe ugrott és odaveszett. A kereskedő már most követeli, hogy fizesse meg juhnyáját; a kormányos ellenben csak a kos értékét akarja megtériteni, mert a többinek vesztét nem ő okozta.

Mindkét fél biró elé kerül.

4. A. kereskedő üzleti barátjának B.-nek hét métermázsa gyapjút küldött, hogy azt A. számlájára a lehető legelőnyösebben eladja. De kevéssel ezután C. munkás B. raktárából a gyapjút ellopta és 1200 frtért D. bizományosnak adta el, a ki a vételárt a gyapjú zálogba adása mellett E. kereskedőtől kölcsönözte. D. és E., a kik tudták, hogy a gyapjú lopott jószág, később eladtak belőle F. posztógyárosnak, ki a gyapjút jóhiszeműleg feldolgozta.

Kérdés, vajjon A. vagy B. igényt támaszthat-e valamelyik szereplő személy ellen?

5. Milyen privata delicta foglaltatnak a következő tényállásokban? És milyen következményeket fűz minden egyeshez a római jog?

a) Egy cselédleány az uraság akarata ellenére, éjjel légszeszt éget a konyhában, hogy regényeket olvashasson.

b) Valaki a seminariumi szabályzat ellen vétve, a kézi-könyvtárból igérete ellenére könyveket visz haza, azon (utóbb meg is valósított) szándékkal, hogy később visszahozza.

c) Egy ficzkó meghallotta, hogy V. Károly császár útra készül. Egyenesen a császári laknak tartott tehát, mert tudta, hogy a közelgő utazás miatt a cselédségnek csak kis része lesz jelen. Belépve udvari szokás szerint meghajtott térdekkel tisztelgett a császár előtt; majd a felragasztott kárpitokat kezdte ritka ügyességgel leszedegetni és nagy gonddal egy csomagba kötözni, olyformán, hogy maga a császár és a többi jelenlévők is bámulták. Mikor mind a kárpitot leszedte, eltávozott és így a kárpitok rendes megőrzőjét, ki épen másutt volt elfoglalva, minden további fáradságtól megkimélte.

d) N. sétalovaglásra kölcsönbe kapta O. lovát, de azon kifejezett igérettel, hogy csak lépésben, vagy lassú ügetésben fog lovagolni. N. azonban nyolcz perczig vágtatott lovával, minek következtében a gyenge szervezetű állat annyira kifáradt, hogy kevéssel reá kimúlt.

e) »Az angolszász Edmund, Károly király aacheni palotájában egy arany gyűrűt talált. A mint jobban szemügyre vette és az aranyon levő runairást, melyet kibetüzni senki sem tudott, felismerte, nagyon megijedt: ugyanis Károly feleségének, Fastradának, gyűrűje volt, a ki azt itt elvesztette . . . . Talált jószágot, így beszélt magában, egy ideig megőrízni, nem bűn; ha mégis az, úgy oly csekély, hogy sem a jog, sem az erkölcs külön névvel illetni nem tartotta szükségesnek. Tehát pár napig megőrzöm a gyűrűt, s azután ismét a királynő kezeibe juttatom. A gyűrű titkos varázs-erővel birt: míg Fastrada ujjain viselte, férjének lángoló szerelmében biztos lehetett, de ha más valaki kerül a gyűrű birtokába, a király szerelme is vele vándorolt volna.«

Riehl »Károly király és Morolf« czímű gyönyörű novellájában tovább szövi a mesét s elmondja, hogy Edmund a gyűrűt egy fában elrejti; majd később Gisellának, Ruoding leányának ajándékozza, hogy ez a királynénak átadja s így annak kegyét megnyerje. Igy is történt.

6. Nagy feltünést keltett Párisban 1785-ben a Lamothe grófnő nevéhez fűződő nyaklánczhistória.

A grófnő ugyanis értesülvén arról, hogy Rohan herczeg-bibornok, ki az udvarnál kegyvesztett lett, Mária Antoinette királynénak

jóakaratát minden áron ismét meg akarja szerezni, igyekezett a bibornok bizalmát elnyerni és biztosította őt, hogy ismét a királyné kegyeibe juttatja; ez utóbbi, úgymond, egy gyémánt-nyakláncz után vágyódik, mely Böhmer és Bassenge ékszerészeknél kapható, de a melyet majdnem két millió francra rúgó magas ára miatt meg nem szerezhet. A bibornok erre a nyaklánczot megvette és átadta a grófnőnek. A versaillesi kertben pedig a Palais Royalnak egy Oliva nevű kéjhölgye, ki némileg hasonlított a királynéra, játszotta a fenség szerepét. A sebtiben elmondott szavak, melyekkel megelégedését kifejezte, a bibornokot megerősítették abbeli hitében, hogy a királyné kegyelmét visszanyerte. A grófnő első dolga volt a nyaklánczot férje által ismét eladni. Mikor azonban a királyné nevére hamisított s az ékszerésznek biztosítékul adott, térítvénynek határideje letelt, a nélkül, hogy fizetés történt volna, az egész fondorkodás napfényre került, a grófnőre botbüntetést szabtak és az országból kiutasították.

Milyen jogi fogalmakat kell itt alkalmazni a római jognak a privata delicta-ra vonatkozó tanai szerint? És milyen következményeket fűzött volna a római jog az egyes vétkes cselekedetekhez?

XXI. Obligationes quasi ex delicto.

1. Lehet-e a következő esetekben a kárttevő állat tulajdonosa ellen fellépni (és milyen actióval)?

a) Egy marakodó kutya, melyet tulajdonosa a ház előtti kertben szabadon eresztett, a levélhordóra ugrik és veszélyes sebet ejt rajta.

b) Egy tehencsorda mellett elhaladó turistát egy tehén hirtelen megtámadja, feldöfi s megsebesíti: az állatot rovarcsípések ingerelték.

c) Midőn egy utazó egy fakereskedés udvarán keresztül az irodába igyekezett — akár vigyázatlanságból, akár mert az állatot észre nem vehette — a lánczon tartott kutya közelébe jutott, úgy hogy ez megharapta.

d) Megesett egyszer, hogy egy paraszt burgonyát vitt szamarán a városba és a gyógyszerészhez szállította, kinek a burgonyát eladta. Szamarát a gyógyszertár ajtajához kötötte, maga pedig burgonyáit hordta a pinczébe. Ezalatt pajkos, ismeretlen kezek szaba-

don bocsátották szamarát, mely egyideig nyugodtan járt-kelt az udvarban, azután a pinczebejáratnál álló boros edényt fenekig kiitta.

e) Egy ravasz zsivány csókáját aranyholmik ellopására betanította és ilyen czélra többször fel is használta.

f) Bernben, a Nydeck-híd mellett van egy medverekeszték, melynek, egy fal által elválasztott, két árkában régi idő óta állandóan medvéket tartanak. Egy angol, fogadásból e vékony falon akart oda- és visszamenni, de a kisérlet közben a rekesztékbe esett, hol a medvék szétszakították.

g) A hires franczia satirikust Boileau-Despreaux-t gyermekkorában egy calcuttai kakas megtámadta és nemzőszervén oly erősen megsértette, hogy ennek következményeit egész életén át sínylette.

2. Egy Pozsonyban tartózkodó állatseregletből 1893 tavaszán egy királytigris kiszabadult, mely egész éjjel a szabadban barangolt, egy disznót rabolt és reggel a hatóságilag ellene intézett vadászat alkalmával Kalár zsandárt súlyosan megsértette, míg Darus tűzoltót, ki egy falon állott, egy rosszul irányzott lövés veszedelmesen megsebesítette.

A két sebesült az állatsereglet tulajdonosát kártérítés végett beperelte.

Azzal védekezett, hogy őt az állat szökése körül vétkesség nem terheli; különben az állat nincs is már tulajdonában, mert mint vadállat szabadságát visszanyerte (§§. 12, 14—16 J. de R. D. 2, 1); azonfelül a megugrott tigris teljesen ártalmatlan volt; a lefolyt éjjelen sok ember mellett olyan közel és oly ártatlanul haladt el, hogy általánosan nagy, szelid mészároskutyának tartották. A míg nem üldözték, nem is bántott senkit, csupán akkor, mikor már tényleg megtámadták és így ellentállásra kényszerítették; ő, a vádlott, az állatot minden esetre kézre kerítette volna és pedig minden baj nélkül, ha a rendőrség és tűzoltóság be nem avatkozik. Különben a legnagyobb készséggel hajlandó az agyonlőtt állatot a kártvallottnak egyszerűen kiadni.

Felperesek válasza: Ilyen esetekben fokozott gondosság szükséges és ezért alperes okvetlenül felelősségre vonható; a kiszabadult tigris természetes szabadságát még nem nyerte vissza; az utolsó alperesi kifogásból épen az következik, hogy a tigris contra

naturam sui generis viselkedett. A döglött állatot pedig semmire sem használhatják.

Véleményt kell adni e jogesetről s kellő indokolás mellett ítéletet hozni.

3. Egy vendéglős szolgálatában álló leány, a földszinti lakás ablakából az utczára gyümölcsmaradékot dobott. Egy a járdán arra haladó asztalosinas a magokon kicsúszott és lábát kitörte.

Ki ellen érvényesítheti magánjogi igényét 52 frtnyi gyógyítási költségeinek megtérítése iránt?

XXII. Cessio.

1. Egy örökség rendezése.

G.-nek X. és Y. ellen egyenként 1000 frtnyi követelése van, Z. pedig egy istállót tartozik G. telkén felépíteni. G. május 26-án meghal, testvérei A. és B. junius 3-án az örökséget elfogadják.

A. junius 14-én egy vasúti szerencsétlenségnél életét veszti, a nélkül, hogy lemenőket hagyna hátra.

Igy B. jut az egész örökséghez s azt 24,000 frtért C.-nek engedi át.

Ez utóbbi kész Z.-t kötelezettsége alól felmenteni, ha Z. D.-nek, C. sógorának szerződésileg kötelezi magát, hogy D.-nek birtokán egy hasonló épületet emeltet. Ez a szerződés létre is jött.

Továbbá Y. elleni követelését C. odaajándékozza H.-nak. Ez eladja azt J.-nek, ki Y.-t megbizza, hogy fizessen helyette E.-nek. C. egyúttal elzálogosítja X. ellen még fennálló követelését F.-nek.

Kérdések:

a) Kik X. Y. Z. jelenlegi hitelezői?

b) Milyen jogügyletekről volt szó a fentebbi tényállásokban? Milyen formaiságokhoz voltak ezek kötve a régi, a classicus és a justinianusi jog szerint?

c) Milyen obligatiónak és actiónak volt az egyes esetekben helye?

d) Felelnek-e X. Y. Z. adósok kezesei is, az említett jogi változások daczára?

2. S. kölcsön czímén 300 frttal adósa G.-nek, mely összeg 5 év mulva lesz esedékes. G. a követelést eladja C.-nek. Ez utóbbi hozomány gyanánt átruházza vejére B.-re; ki azt hitelezőjének

A.-nak elzálogosítja egy követelése fejében, melyet lejáratkor kifizetni nem képes.

Ekkor meghal G. és H. lesz örököse.

Hogyan rendezné e viszonyokat egy római jogász, még pedig *a)* Augustus korában;

b) a Corpus iuris civilis megszerkesztése után?

3. Apróhirdetés.

Oroszországra és Lengyelországra szóló kétes követeléseket megveszek vagy behajtás végett elvállalok. Utóbbit ingyen; csak a behajtott összeg után számítom fel a szokásos csekély jutalékot.

Kalina J. Varsó.

Milyen jogi fogalmak nyernek itt alkalmazást? S milyen technikai névvel illette ezeket a római iurisprudentia?

4. A. 50 frttal adósa B.-nek, B. ugyanennyivel C.-nek. Megegyeznek, hogy B. elengedi A.-nak adósságát oly feltétellel, hogy A. magára vállalja B.-nek C.-vel szemben fennálló tartozását; mibe C. is beleegyezett.

A. az egyezség megkötésénél figyelmen kivül hagyta, hogy viszont B.-vel szemben őt egy 25 frtos követelés illeti meg.

Hivatkozhatik-e még e körülményre A. és beszámíthatja-e a 25 frtot C. követelésébe?

5. Késmárkon élt a 16. században egy Kulman János nevű gyapjuszövő, egy jómódú és tekintélyes polgár. Varga János ottani szabó több évi üzleti viszonyukból 460 frt és 18 denárral volt még adósa. Ezen követelését Kulman 1557. május 13-án átruházta Barabás Mihály kötélgyártóra, megfelelő készpénz lefizetése ellenében, melynek nagysága azonban soha ki nem tudódott.

Barabás uzsorás hirében állott s általában igen kiméletlen és kegyetlen hitelező volt. Mikor tehát Varga május 14-én reggel Kulmannak egyik szolgájától véletlenül értesült a megkötött egyezségről, rögtön felkereste Kulmant és ezt kérve kérte, ne engedje, hogy Barabásnak, ki neki személyes ellensége is, kezeibe kerüljön; az egész összeget most nem tudja előteremteni, de reméli, hogy nemsokára feleségének egyik rokona után örökölni fog. Kulman engedett könyörgéseinek s egy okmányt állított ki számára, a melyben elismeri, hogy 100 frtot készpénzben kapott, 32 frt és 9 denárt Varga által szállított árúk vételára fejében beszámított, 27 frt 9 denárt pedig szabad megfontolással ajándékképen elengedett. »Barabással, úgymond, majd megegyezik.«

Ez utóbbinak azonban egészen más szándékai voltak. Május 18-án megjelent Varga Jánosnál s felmutatva a május 13-i átruházó okmányt, pénzét követelte; a 14-i megegyezésről mit sem akart tudni.

Nem tudtak megegyezni. Varga május 31-én megszerezte sógorának, Tulok Ferencznek, örökségét, kinek különben is Kulman 42 frt 10 dénárral, Barabás pedig 67 frt 16 dénárral tartozott. Ezen felül Varga rájött, hogy hitelezőjétől, Kulmantól még 10 frt jár neki; a miről eddig egyikük sem tudott.

Jog szerint mennyivel tartozik még Varga Barabásnak?

6. Váli János Gergelynével szemben fennálló 600 frtnyi vételárkövetelését Füstös Péterre cedálta. Az okirat alá az adósnő következőket irta:

»Ezen megtörtént cessiót érvényesnek ismerem el és kötelezem magamat, a fentebbi 600 frtot kamatostul Füstös úrnak, vagy ezen okirat bármely más birtokosának kifizetni . . .

Gergely Anna.«

Miután Füstös a követelést Fazekasra cedálta, ez utóbbi Gergelynét az átruházott követelés erejéig beperelte.

Alperes ellenvetései: az adásvétel, a melyből a cedált követelés ered (miután az eladó az eladott tárgy felett tulajdonjoggal nem birt) utóbb felbomlott: ezzel a cessiónak egyik előfeltétele elesvén, maga a kereset is alaptalan. Ezzel szemben felperes ügyvédje felhozza, hogy jelen vitás kérdésben nem is egy cessio actiónisról, hanem novatióról van szó.

V. ö. l. 14. §. 1. D. de novat. (46, 2); l. 80 (82) D. iure dotium (23, 3).

Megszerkesztendő és megokolandó az itélet.

XXIII. A kötelmek megszünése.

Bruns font. iur. n. 231.

1. A kötelmeknek milyen megszünési módjairól van szó a következő tényállásokban?

a) Az apa nagykorú fiának adósságait kiegyenlíti.

b) Az adós felkinálja a teljesítést; hitelezője vonakodik ezt elfogadni, mert egy adósa részére teljesítendő kötelezettségétől szabadulni akar.

c) N. 1895. október 1-én hátralékos vételár fejében 240 frtot tartozik A.-nak fizetni. Levelezés útján úgy egyeznek meg, hogy a Szegzárdon lakó N. egy hektoliter szegzárdi bort küld A.-nak készpénzfizetés helyett.

d) Egy mezőgazda egy ló vétele iránt alkudozik. A mint egy alkalommal az állatot megsimogatja és megveregeti, ez hirtelen kirúg és megsebesíti a venni szándékozót. Később ez a lovat mégis megveszi.

e) Valaki 4 frtnyi tartozását bélyegekben küldi meg hitelezőjének.

f) Egy kereskedő fizetési zavarokba jutott. Hitelezőihez fordult és felszólította őket, hogy egy arányos kvóta lefizetése után hátralékos követeléseikről mondjanak le. Valamennyi hitelező térítvényt állított ki, a felszólításnak megfelelő tartalommal.

g) Y. még adósa X.-nek, de mivel zilált vagyoni viszonyok között él, tudatja X.-el, hogy helyette rokona Z. fogja adósságát kifizetni. X. ebbe beleegyezvén, hármuk között ennek megfelelő egyezség jön létre.

h) Egy kölcsönszerződésből eredő keresettel szemben alperes felhozza, hogy ő a hitelező részére szállításokat eszközölt s ennek utána vele szóbelileg megegyezett, hogy a megtörtént szállítás díjául a 600 frtos kölcsön tekintessék.

2. Milyen úton-módon szünik meg az illető kötelem következő esetekben?

a) Valaki ajándékozási szerződésből keresettel él, de jogerős itélettel elutasíttatik.

b) 1895. junius 1-e óta A. kölcsönhitelezője B.-nek; a kölcsön egy év mulva 4%-os kamat mellett fizetendő vissza. Másrészről B. hasonló követelést örököl A. hitelezőjétől s így augusztus 15-ike óta hitelezője A.-nak.

c) Ker. T. 48. §.: Ki az árúkat nyugtatott számla mellett hozza a vevőhöz, a vételár elfogadására felhatalmazottnak tekintetik.

d) Egy késedelmes és kétes vagyoni állapotú adós hitelezőjével megegyezik, hogy készpénzfizetés helyett adósságát ácsmunkák teljesítésével fogja leróni.

e) Egy végrendelet rendelkezése szerint az elhunyt azt hagyományozza egyik adósának, a mivel ez neki tartozik.

f) Egy hitelező adósával, kinek egy harmadik személy irányában fennálló követelését ki akarja egyenlíteni, megegyezik, hogy

ez a saját adósságát követeléséből leszámítsa és ennek erejéig a köztük fennálló adósság kölcsönös beszámítás által törlesztessék.

g) M. a következő nyugtát állítja ki N. részére:

»Alulirott elismerem, hogy fivérem N. mindent, a mit tőle örökrészem gyanánt követelhettem, nekem hiány nélkül kifizetett és mindennemű követelésről ezennel lemondok.«

Tényleg a kérdéses örökrész kifizetve nem lett.

3. Mi a jogi hatása az alább felsorolandó fizetéseknek?

a) A gyám kifizeti a gyámolt adósságát.

b) A gyámolt egyik adósa ennek kezeihez fizet.

c) Valaki az eladó hitelezőjének fizeti hátralékos vételár-tartozását.

d) Valaki egy utazónak, a ki magát meghatalmazás által igazolta, kifizeti az utolsó küldemény árát.

e) Egy hölgy a lutrin játszik s a lottogyüjtőnek postautalványnyal idejében elküldi betétének esedékes részét, de megfeledkezik nevét vele tudatni.

f) A. távollevő barátjának B.-nek esedékes tartozását kifizette, daczára annak, hogy ez A.-nak megtiltotta a magában véve jogos adósság törlesztését.

g) Egy fiókvégrendelet értelmében C. köteles lett volna egy határozott összeget X.-nek hagyományképen kifizetni. Helyette örököstársa D. fizeti ki a hagyományt, azon téves hitben, hogy ő erre kötelezve van.

4. Midőn Sancho Pansa — Cervantes meséje szerint — Barateria kormányzójává lett, egy per folyt le előtte egy 10 tallérnyi kölcsön miatt, melyet a kölcsönhitelező beperesített, míg a kölcsönbe vevő kész volt megesküdni, hogy ő a pénzt amannak visszaadta és tényleg kifizette. Miután a kölcsönadó az eskűtételbe beleegyezett, amaz megesküdött, miszerint a tallérokat hitelezőjének sajátkezűleg átadta, s ez csak vigyázatlanságból követelhette még vissza.

De még az eskűtétel előtt hitelezőjének egy széles nádbotot adott át, hogy azt tartsa; ebben a botban, melyet most ismét visszakapott, 10 tallér volt elrejtve.

Történt-e szabályszerű, jogi solutio? S miért igen, vagy nem?

5. U. kereskedő a mult év végéig rendes vendége volt X. vendéglőnek, hol deczember havában egy napi számlájának kifizetésénél egy krajczárral adós maradt. Vendég és tulajdonos utóbb

összekaptak, úgy hogy a kereskedő a vendéglőből kimaradt; a tulajdonos pedig e feletti bosszúságában január 1-én levelet irt U.-nak, a melyben 1 krnyi adósságának megfizetését kéri. A kereskedő rögtön elküldte a kérdéses összeget. De a tulajdonos vonakodott ezt elfogadni, mert a kereskedő a levél után járó 5 kr. postadíjat nem fizette meg.

X. tehát per útjára lép.

Mi lesz e jogvitának vége?

Talán alkalmazható: l. 4. D. de in integrum restitutione (4, 1)? vagy l. 9. i. f. D. de dolo malo (4, 3)? vagy pedig l. 54. D. de C. E. (18, 1)?

6. Egy bérlőt perbe fogtak, mert holmijait, melyeket a bérbeadó hátralékos bér fejében visszatartott, titkon elvitte. Védekezésében felhozza, hogy kölcsön czímén a bérbeadó ellen viszontkövetelése van, mely bértartozását teljesen fedezi.

Hogyan fog a biró dönteni?

7. Kónya gazdának 350 frtnyi követelése volt Hajnal mészáros ellen, mely összeg megegyezésükhöz képest 1895. október 1-én lett volna fizetendő. Kovács kereskedő Hajnalra cedálta Kónya elleni 170 frtnyi követelését, mely azonban már régóta elévült. 1895. szeptemberben Kónya csődbe jutott.

A tömeggondnok október 1-én Hajnaltól a 350 frt megfizetését követelte és nem engedte meg, hogy ez ellenkövetelését beszámítsa, mert Kónya követelése csak a csőd megnyitása után lett esedékes.

L. 7. D. de compens. (16, 2) alapján eldöntendő, vajjon a vitatkozó felek közül kinek van igaza?

8. Milyen jogi következmények fűződnek a felsorolandó tényállásokhoz?

a) Hitelező is, adós is meghal; előbbinek örököse M., utóbbié M. és N.

b) S. adósért B. kezességet vállal G. hitelezővel szemben. B. meghal és G. lesz örökös.

c) B.-n kivül C. is kezességet vállalt S.-ért s C. és G. örökölnek B. után.

d) Ugyanazon esetben mint *c*) alatt:

B. az egyik kezes, megegyezik G.-vel, miszerint ez utóbbi S. iránti követelését, bizonyos szolgáltatások fejében, B.-re cedálja.

9. Mi a jogi természete és hatása a következő egyezségeknek?

a) A. hitelező, B. kiállító és C. jelenlétében, a részére kiállított

adóslevelen áthúzza az eredeti aláirást; C. pedig előzetes felhívás után nevét B. helyére irja.

b) Hitelező és adós megtörtént résztörlesztések után leszámoltak: a fennmaradt résztartozásról az adós új adóslevelet állított ki, a régit pedig visszakapta és megsemmisítette.

c) R. és S. megállapodnak, hogy S. a helyett, hogy a kölcsönből eredő tartozását készpénzzel róná le, R. birtokán mezei szolgálatokat fog teljesíteni. Mielőtt ez megtörtént volna, újból megegyeznek, hogy az imént említett szerződés nem létezőnek tekintessék.

d) P. M. és A. S. megegyeznek, hogy az általuk kötött házassági igéret, mint érvénytelen, ismét felbontassék; P. M. egyúttal kötelezi magát, hogy A. S.-nek kártalanítás czímén 2500 frtot fog fizetni.

10. Magyar és Révész kereskedők kereskedelmi üzleteik tekintetében folyószámlai viszonyban állottak. Ennek lezárásakor az egyenleg Magyar javára 3600 frtot tett ki, mely összeg erejéig Révész apósa, Gombos gyógyszerész, kezességet vállalt.

Midőn utóbb Magyar, Gombost vejének fizetésképtelensége miatt beperelte, ennek ügyvédje felhozta, hogy Gombos már nem felelős, mert a kezesség elvállalása után, a két kereskedő továbbra is üzleti összeköttetésben maradt, a fentebbi egyenleg pedig a későbbi folyó-számlára átiratott, mi által a régi kötelezettség megszünt és helyébe új lépett.

Quid iuris?

11. Doroghi vendéglős anyjától több földbirtokot vásárolt s 14,600 frttal adósa maradt. Anyja halála után ő és három testvére örökségi perbe bocsátkoztak, mely szerint minden gyermek 8000 frt örökrészt kapott. Doroghinak tehát hátralékos adóssága miatt még minden testvérének 2200 frtot kellett fizetni.

Milyen jogi fogalmak nyertek fentiekben alkalmazást?

XXIV. Kezesség.

Bruns font. iur. n. 48.

1. Minő jogi fogalmakról van alábbiakban szó?

a) Azt mesélik a Majna m. Frankfurtban lakó Rothschildról, hogy fiának, midőn ez téli tartózkodásra Berlinbe utazott, egy ottani üzletbarátjához intézett, korlátlan hitelre szóló utalványt adott. De a

fiatal Rothschild játékveszteségeinek fedezésére mindig nagyobb és nagyobb összegeket kért, úgy hogy a berlini kereskedőház, mielőtt ezeket kifizette volna, Frankfurtban kérdezősködött. Erre az öreg Rothschild Berlinbe jött, a nagykereskedővel minden összeköttetéseit beszüntette, mivel meghagyásának nem tett eleget, fiát pedig magával vitte, ezen röpke szavak kiséretében: »Egy Rothschild mindent megengedhet magának, csak nem játszhat.«

b) Egy jószágigazgató szorult anyagi viszonyok közé jutott. Fia kötelezte magát, hogy a zárszámadások után fenmaradó passivákat ki fogja egyenlíteni.

c) B. egy adóslevél alá következőket irta: S.-nek G.-vel szemben fennálló fentebbi adósságáért teljes jótállást vállalok, de csakis egy évi tartamra.

d) X. megigéri Y.-nak: Ha Z. 500 frtnyi tartozását pontosan meg nem fizeti, neked adom paripámat.

e) M.-né hitelbe vesz árúkat P.-nél, hogy bátyjának Q.-nak adja, kinek P.-nél nincsen hitele, de megigéri, hogy a fizetési határnapon a pénzt M.-né rendelkezésére fogja bocsátani.

f) G. S. elleni követelését C.-re cedálja, egyúttal jótáll, hogy S. pontosan fog fizetni.

g) Egy kereskedő-ház utazót fogad fel. Atyja kötelezi magát, hogy a kereskedő-háznak fia üzleti tevékenységéből származó összes igényeiért felelni fog.

2. S. kölcsönt akar felvenni G.-től s testvérét A.-t ajánlja kezesül. De G. A.-ról hallani sem akar s ezért csak úgy hajlandó S.-nek hitelezni, ha B. érette jót áll.

Mire A. és S. rábeszélik B.-t, miközben A. igéri, hogy S-nek netalán bekövetkezendő fizetésképtelensége esetén kártalanítani fogja.

Igy tehát létrejönnek a fenti ügyletek.

Milyen jogviszonyok és actiók okadatoltak?

3. Suetonius említést tesz Claudius császár gondoskodásáról egy Rómában dühöngő éhinség idejében s felsorolja a külömböző eszközöket, melyekhez a császár fordult, hogy a gabonabehozatalt lehetőleg megkönnyítse; főképen a fuvarozó hajók tulajdonosainak tettek előnyös igéreteket. A gabonakereskedőkkel pedig különös szerződéseket kötöttek, melyeknek tartalmát a történetiró következőképen adja elő: »nam et negotiatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accedisset«.

Minő fogalmi eltérés van ezen promissio indemnitatis (v. ö.

l. 8. §. 1 D. ad S. C. Velleianum 16, 1) és egyrészt a fideiussio, másrészt a kezesség egyéb fajtái között?

4. E. testvérének F.-nek adósságáért, G.-vel szemben kezességet vállal. Midőn G. bepereli, E. felhozza, hogy F. a kölcsön kötésekor még közös atyjuk hatalma alatt állott. S. válasza, hogy F., miután a patria potestas alól kilépett, a kölcsönügyletet érvényesnek ismerte el.

Hogy kell döntenünk ez esetben?

L. 9. §. 3 D. de S. C. Macedoniano (14, 6); §. 5. I. de fideiussoribus (3, 21); — l. 19 D. de exceptionibus (44. 1).

5. Két testvér valamely dolgot közösen vesz meg 200 frtért, a vételárral adósak maradnak s egyik a másikért kezességet vállal.

Kérdések:

a) Minő tekintet alá esnek itt a kezes javára szóló külömböző jogkedvezmények?

b) Hogyan volnánk, ha ily módon két nőtestvér járt volna el?

c) Vagy pedig, ha fivér és nővér cselekedett volna így?

d) És végül, ha három fitestvér (— vagy nővér — vagy vegyesen) szerepelne ilyképen?

XXV. Római házassági jog.

Bruns font iur. n. 23. — n. 21.

1. Egy jogászhoz a következő kérdést intézték:

»Szavánál tarthatok vagy kártérítésre kötelezhetek-e egy hölgyet, ki nekem (tanukkal bizonyítható) házassági igéretet tett és leveleiben többek közt következőket irta: »Hű maradok hozzád, a meddig csak kivánod;« — »Szavamat soha sem fogom megszegni«; — »Ha okvetlenül kivánom, anyám sem fogja beleegyezését megtagadni«?

A hölgy 19 éves és gyámi hatalom alatt áll; a gyám beleegyezését is megkaptam, csak az anya tagadta azt meg s ezért most lánya is visszavonta szavát.«

A római sponsalia milyen fajáról van itt szó? Hogy szolgáltatott volna igazságot a szerelmeseknek egy a köztársaság vagy a classikus kor vagy Justinianus idejében élő jogász?

2. Huber, A svájczi magánjog története:

»A korábbi középkorban a nőt férjének házi hatalma alatt találjuk. A házasság által a nő feletti hatalom megváltozott, mert

mint feleség az apa hatalmából a férj hatalma alá került . . . . Az okmányok szerint (a burgundoknál és alemannoknál) csak egy esetben történt házasságkötés a nélkül, hogy a férj a nő feletti hatalmat megszerezte volna, ha t. i. az asszony férje atyjának vagy a férj neje atyjának házába lépett. Szabály szerint a férj egy adásvételi ügylet útján szerezte meg a nő feletti hatalmat . . . . A nő beleegyezéséről természetesen szó sem volt . . . . Az ilyen módon eladott lány gyermekei a férj törvényes gyermekei lettek, annak hatalma alá kerültek és házában biztosított örökjoggal birtak. Mihelyt a vételár ki lett fizetve, a házasság is megkötöttnek tekintetett. Ezt nevezték desponsatiónak, eljegyzésnek. A ki eljegyzett lányát máshoz adta vagy menyasszonyt rabolt, ez által a vevő házasságát megtörte. Hogy a menyasszony a férj valóságos házastársa legyen, arra megkivántatott, hogy a desponsatiót a nő átadása, a traditio puellae, az investitura kövesse és csupán ez, mint esküvő, mely szokás szerint bizonyos ünnepélyességgel volt egybekötve, tette a férjet a nő valóságos urává s csak ezután tartozott a nő férjének házanépéhez.«

Hogy viszonylanak a germán jognak ezen alapelvei a római családjog megfelelő alapelveihez, fejlődésének külömböző fokain?

3. Milyen római jogi fogalmak alá tartoznak a következő tényállások? És jogilag megengedettek és hatályosak-e a római történet külömböző korszakaiban, az alább felsorolt cselekedetek és viszonyok?

a) X. főúr a XVI-ik században megszöktette egy erdélyi nemes ember 18 éves lányát, ki egy ottani nemesnek volt jegyese. Miután titokban megesküdtek, elvitte birtokára, hol a világ előtt elrejtve élt vele.

b) Egy magyar mágnás egy ritka vadászkutyát vett, melyre nagyon büszke volt s melyet »kegyelt«-jének nevezett. »Látták-e már uraim »kegyelt«-emet?« kérdezte néhány nemestől, kik látogatóba jöttek a hires kastélyba. »Ma reggel voltunk nála hivatalosak« volt a válasz.

c) Tényállás Goethe Stellájából: Fernando, Cäciliának férje, szerelmi viszonyt folytat Stellával, a ki házasságáról mit sem tud. Fernando utóbb titkon elhagyja feleségét és leányát és több éven keresztül él Stellával.

d) Egy német gróf 1228-ban Sz. Lajossal a szentföldre ment, hol az egyptomi pasa fogságába került. De a pasa lánya kiszabadította s a gróf hálából feleségül vette és magával vitte hazájába.

Első felesége nagy örömmel fogadta férjét és ennek megmentőjét, a gróf pedig boldogan élt ezután mindkét nejével.

e) VIII. Henrik (1509—1547) aragoniai Katalinnal élt házasságban, midőn Boleyn Annával szerelmi viszonyba elegyedett. Első házasságát, a pápa ellenkezései daczára, a parlament által felbontatta és szeretőjével esküdött meg, a ki Erzsébet királynénak (1558—1603) lett anyja. Henriknek ezután még négy felesége volt, a kiktől részint egyoldalú vagy megegyezéses elválás, részint kivégzés által szabadult meg.

f) Miksa császár (1493—1519) 1490-ben titkon és képviselet útján megesküdött bretagnei Annával. Miksa a házasság felbonthatatlanságát biztosítani akarván, távolléte alatt az elhálás hiányát különös ünnepélyességgel pótolta: »On mit la jeunne mariée au lit, et l'ambassadeur autrichien, tenant à la main la procuration de son maître, introduisit sa jambe nue jusqu'au genou dans la couche nuptiale.« Anna ezóta római királynénak czímezte magát. De 1491. deczember 6-án VIII. Károly, franczia királylyal lépett házasságra. (Göschel, Zerstreute Blätter aus den Hand- und Hülfsacten eines Juristen.)

4. »Házas ön?« kérdé a biró a tanutól. »Én nem, csak a feleségem« volt a válasz. És tényleg igazat mondott. De hogy értendő ez? A római, a kánonjog vagy a mai magánjog milyen intézményei nyertek itt alkalmazást? milyen előföltételek mellett valósítható meg ama tényállás a felsorolt jogrendszerek szerint, és milyen formaiságok mellett?

5. Egy fiatal férj jogász barátjának elpanaszolja bajait. Eléggé vigyázatlanul meghítta anyósát, hogy fiatal háztartásukat megtekintse; ez azonban annyira boldogtalanná tette otthonát, hogy egy alkalommal házától eltiltotta, mire felesége kijelentette, hogy a negyedév végéig, a mely időre a meghivás szólott, anyját elkiséri.

Milyen jogászi megfontolások és jogi következmények fűződnek ezen tényálláshoz?

XXVI. Hozomány.

1. Egy menyasszony (A.) fivére (B.), a vőlegénynek (C.) megigéri, bár a formaiságok betartása nélkül, hogy egyik birtokát hozományképen neki adja és ez az igéretet elfogadja.

Kötelező-e ezen igéret római jog szerint?

2. Ha a földbirtok A.-é volt, s ez adta nászajándékul C.-nek, érvényes-e ez? Különbséget tesz-e, vajjon a jegyesek között, vagy inter virum et uxorem történt a vagyoni juttatás? — l. 1. D. de donat. i. v. e. u. (24, 1).

3. Ha a házasságkötés után C.-nek átadják a birtokot, ki annak tulajdonosa és ki haszonélvezője? Ki adhatja vagy zálogosíthatja el a birtokot?

4. Kinek kell a birtokot az 1. alatti és kinek a 2. alatti esetben kiadnia, ha A., a feleség, meghal? Hogy áll a dolog, ha a férj meghal?

5. A házasság elválás útján felbontatott. Követelheti-e az asszony a birtokot? Quanam actione?

6. Kevéssel ezelőtt Hannover tartomány egy kertjében, melyet valaki az ott érvényben levő római jog szerint hozományképen adott, egy napszámos nagy kincset talált, úgymint 2300 darab brakteát a XII. és XIII. századból, melyek részben Lüneburgi Vilmostól, Oroszlán Henrik fiától és gyermek Ottó (1184—1213) atyjától, részben Anhalti Bernáttól valók voltak, ki északi Szászországot 1180-ban kapta hűbérül Oroszlán Henriktől. A kincs 1220 táján ásatott el.

Kinek van igénye a leletre?

7. Egy férj, a kezelése alatt álló hitvestársi birtokon, nagy áldozatok árán egy gátat emeltetett, hogy a birtokot a fenyegető árvíz ellen megvédje.

Követelheti-e kiadásainak megtérítését, mikor és milyen jogeszközökkel?

8. Továbbá a mezőöntözési készülékeit kijavíttatta s a házhoz tartozó kertet virágültetvényekkel díszítette.

Hogyan vagyunk kártérítési igényével?

9. Német birodalmi polgári törvénykönyv 1427. §.: »A háztartás költségei a férjet terhelik. A nő köteles a háztartás költségeinek fedezéséhez saját vagyonának jövedelmeivel és munkájának vagy önállóan folytatott ipari tevékenységének hozadékával arányosan hozzájárulni. . . . .«

1429. §.: »Ha a nő a háztartás költségeit részben maga fedezi, vagy e czélra vagyonából férjének valamit átenged, kétség esetén vélelmezendő hogy azt nem akarta megtéríttetni.«

Miben különböznek e határozatok a római házassági vagyonjog elveitől?

V. ö. l. 32. §. 2 D. de condictione indebiti (12, 6).

10. Midőn Bulgarusnak, a hires glossatornak, ki a XII. század közepén élt Bolognában, felesége, 3 gyermeket hagyva maga után, meghalt, apósa Martinushoz, Bulgarusnak irodalmi ellenségéhez fordult tanácsért, vajjon a leányának adott dos-t visszakövetelheti-e. Martinus így felelt: ha én lennék a férj, az általam tanított jogi alapelveket követve, a dos-t megtartanám, de Bulgarus e tan lelkes védője köteles azt kiadni, és ha ezt még sem tenné, csúfosan pellengérre állítom. Bulgarus azonban önként rögtön kiadta a dos-t.

Megfejtendők a következő kérdések:

a) Minő természetű volt az itt említett ellentét?

b) Milyen értelemben lehetett ezt classicus római jog szerint kiegyenlíteni? — még pedig először, ha feltesszük, hogy az, ki a dos-t adta, Bulgarus neje felett apai hatalommal birt, — másodszor, ha Bulgarus feleségének mostoha atyjáról volt szó?

c) Hogyan kell döntenünk iustinianusi jog szerint, még pedig ugyancsak az imént említett két lehetőség tekintetbe vételével?

11. Hogyan határozandók meg jogilag a következő hozományrendelések? S hogyan állunk a restitutio tekintetében, ha az illető házasság felbomlik?

a) A nő birtokának haszonélvezetét átengedi férjének.

b) Miután az *a*) alatti megtörtént, a nő elidegeníti birtokát egy harmadiknak.

c) Hozomány, mely abból áll, hogy a nő a férje birtokán őt megillető haszonélvezetről lemond.

d) A nő egy harmadik birtokán őt megillető haszonélvezet gyakorlását hozományképen átengedi férjének.

e) A nő egyik fivére dotis constituendae causa haszonélvezetet engedélyezett: és pedig a saját birtokán; — vagy a fivér lemond haszonélvezetéről, mely őt a férj birtokán megillette; — végül a fivér egy harmadiknak birtokán őt megillető haszonélvezetét engedi át a férjnek.

12. Ki viseli a veszélyt olyan készpénzköveteléseknél, melyek egy dos-nak alkatrészét képezik, ha az adós fizetésképtelenné lesz és

a) ezen követelések a házasság megkötésekor a nőt illették, ki azokat hozomány gyanánt férjére ruházta át?

b) vagy, ha olyan követelésekről van szó, melyeket a férj a fundus dotalis kezelése körül szerzett!

c) vagy ha az *a*) alatti követeléseket már behajtotta és e pénzt ismét kölcsön adta?

13. Theuropides, vejének Philolachesnek, dos gyanánt egy szőlőhegyet adott, melynek nagy részét Simo birtokolta és mivel Philolaches éppenséggel semmit sem törődött a dologgal, Simo az elbirtoklást akadálytalanul be is fejezte.

a) Kit illet meg a szőlőhegy tulajdonjoga?

b) Hogy állana a dolog, ha Philolaches a szőlőhegyet Simonak eladta, a nélkül, hogy ennek dosbeli természetéről említést tett volna, és Simo a szőlőhegyet 10 évig jóhiszeműleg birtokolja?

14. Lévai, egy alkalmazás nélküli kereskedősegéd, feleségével szobát bérelt Nyilas szabónál, s készpénzzel nem rendelkezvén, a bérösszeg fejében butorait elzálogosítja. Lévai nemsokára titkon megszökik. Felesége még egy ideig továbbra is ott lakik és Nyilastól 700 frtnyi kölcsönt vesz fel.

Nyilas a bérösszeg és a kölcsön fizetését hiába követelvén, a butorok árából akar kielégítést szerezni. Lévainé ez ellen tiltakozik, mert, úgymond, a butorok kelengyéjéhez tartoztak s férjének fizetésképtelensége folytán ismét őt illetik. Mire Nyilas ellenveti, hogy ilyformán csak annál is inkább van abban a helyzetben, hogy a saját részére kötött kölcsönt visszafizethesse.

Tájékoztatásul: l. 24. D. soluto matrimonio dos quemadmodum petatur (24, 3); — l. 29., 30. C. de I. D. (5, 12). E forráshelyek alapján kell az okadatolt itéletet megszerkeszteni.

XXVII. Szülők és gyermekek.

1. Törvényeseknek tekinthetők-e a következő gyermekek:

a) A házasság 1895. márczius 10-én köttetett meg; 1895. szeptember 16-án a nő fiúgyermeket szül.

b) Vagy: a gyermek 1895. augusztus 16-án jött a világra.

c) Egy 3 év óta külföldön tartózkodó tengerésznek felesége a második év folyamán lebetegedik.

d) Egy férj azt állítja, hogy imént lebetegedett feleségével már egy év óta nem közösült; mire kész megesküdni.

e) Vagy: Szemére veti feleségének, hogy más férfival házasságtörést követett el.

f) Egy, a házasság hetedik hónapjában született gyermekről a férj azt hiszi, hogy az nem tőle származik, mert minden körülmény arra vall, hogy az teljesen normális, vagyis kilencz hónapos gyermek.

2. C. 14. X. qui filii sint legitimi (4, 17):

»Ex tenore litterarum vestrarum nobis innotuit, quod cum G. viduam hereditatem quondam R. mariti sui sibi et pupillo filio suo restitui postularet, pars adversa petitionem eius excluderet, pro eo quod R. maritum ipsius viduae de adulterio asserebat: [Et infra] Intelligentes quod pater praedicti R. matrem ipsius in faciem ecclesiae ignaram, quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in uxorem; et dum ipsa coniux ipsius legitima putaretur, dictum R. suscepit ex eadem, in favorem prolis potius declinamus, memoratum R. legitimum reputantes.« — (C. an. 1213.)

a) Hogyan kell felfogni az itt tárgyalt tényállást?

b) Milyen új jogelvet állít fel e decretale?

c) Minő jogi következmények fűződnek a döntéshez — úgy inter vivos, mint mortis causa esetén?

3. Az 1873. augusztus 13-án elhalt Károly braunschweigi herczeg, kit 1830-ban országából elűztek, 1825-ben megszöktette s Braunschweigba vitte Colville tengernagy leányát, úgy látszik azon téves hitbe ejtve őt, hogy jog szerinti felesége a herczegnek. A viszonyukból származó leányukat 1847-ben Civry franczia gróf vette feleségül.

Minthogy a Braunschweigban érvényben levő jog szerint a törvénytelen gyermekeknek csak 14-ik évük betöltéséig van alimentatióra igényük, míg franczia jog szerint az elismert törvénytelen gyermeket, törvényes lemenők hiányában, nemzőjük testvére mellett fél örökrész illeti meg, a grófnő a herczeg halála után annak testvérét és törvényes örökösét, Vilmos braunschweigi herczeget beperelte, hogy gyermeki minőségében elismerje és a majdnem 30 millió frankot tevő s az elhunyt akarata szerint, a franczia jog területéhez tartozó, Genf városának kiutalt készpénzörökségnek felét neki kiadja.

A következő kérdések fejtendők meg:

a) Mennyiben különböznek a római jognak megfelelő tételei a braunschweigi és franczia jog említett határozataitól?

b) Milyen viszonyban áll a fentbeb emelt igény 13. §. I. de actionibus (4, 6)-ban tárgyalt actióhoz?

c) Alapos-e római jog szerint a beperesített igény?

d) Hogyan volnánk e kérdésekkel, ha Civry marquise-t nemzője törvényes módon (hogyan?) legitimálta volna?

Hogyan kell a következő eseteket jogilag kezelni?

a) Egy gazdag orosz földbirtokos, daczára görög-katholikus hitének, egy római katholikus magyar nőt vett feleségül. E házasságból három leány származott, kik anyjuk kivánságára a római katholikus vallás szerint lettek megkeresztelve és fölnevelve. Egy nemrégiben kiadott czári ukas alapján, mely szerint a gyermekek atyjuk vallásában nevelendők, a hatóság felszólította a szülőket, hogy leányaik az orthodox hitre térjenek át. Azonban az időközben nagykorúvá lett leányok, valószinűleg az ottani római katholikus pap buzdítására, megszöktek és szerencsésen elérték a magyar határt. Atyjuk visszatérésüket kivánja.

b) Milán szerb király és Natália királyné házasságának felbontása alkalmával, egyetlen gyermeküket Milán királynak itélték oda. Erre a királyné a herczeggel Wiesbadenbe menekült és vonakodott fiát kiadni.

c) Egy válópör folyamán, a melyben az elsőfokú biróság az illető házasságból származó gyermeket az anyának itélte oda, a gyermek meghalt, mielőtt az atya felebbezését elintézték volna. Mindegyik házastárs magának vindicálja a jogot, hogy gyermekét saját családi sírboltjában temethesse el.

5. Hogyan vagyunk a következő tényállásokban a tartási kötelezettséggel?

a) Egy házasság birói felbontásánál a gyermekeket az anyának, mint ártatlan félnek, itélték oda.

b) Valaki özvegyet és három gyermeket hagy hátra. Ezek közül a legidősebb önálló és jómódú kereskedő, a középső, már férjhez ment leánya, kielégítő viszonyok között él, míg az özvegy, legifjabb 8 éves leánygyermekével nyomorog.

c) Egy házaspár az 1893-iki choleravész alkalmával meghalt s 5 szűkölködő gyermeket hagyott hátra. Apai részről a nagyanya, anyai részről pedig még mindkét nagyszülő életben volt.

6. Egy gazdag paraszt, ki feleségével válópört folytatott, 23 éves fiával is, ki ez ideig atyját hivatásában segítette, összeperlekedett. Az atya kivánta, hogy engedetlen és makacs fia hagyja el házát, mert mint egészséges ember amúgy is maga gondoskodhatnék már életfentartásáról. A fiú vitatta ebbeli kötelezettségét, sőt azt állította, hogy már azért is otthon kell maradnia, hogy apja részéről bántalmazásoknak kitett anyját megvédhesse.

Hogy hangzik majd az itélet?

XXVIII. Patria potestas.

1. Milyen jogi actusok forognak fenn a következő esetekben? Milyen jogi formákat kiván meg ezekhez a római jog s miféle jogi hatásokat fűz azokhoz?

a) Egy gyermektelen házaspár gyermekül fogadja árva rokonát.

b) Vagy pedig szegény emberek gyermekét még szüleinek életében.

c) Magukhoz veszik, hogy itt felnőjjön s neveltetésben részesüljön.

d) Egy kivándorló atya gyermekét atyjának patria potestas-ába adja.

e) Az apa elbocsátja hatalmából férjhez menő leányát, vagy nagykorú s önállóan letelepedett fiát.

2. Hogyan itélendők meg jogilag a következő tényállások? S mit kell megengedhetőségükről és jogi következményeikről megjegyezni?

a) Egy római polgár férjhez adja leányát. E házasságból két leány és egy fiú születik.

b) Egy felszabadított rabszolganő megvette még rabszolgaságban levő gyermekét. Azután szabadon bocsátotta.

c) Egy kisasszony gyermekeiül szeretné fogadni elhunyt bátyjának két kiskorú gyermekét, mihez a gyermekek gyámja is beleegyezését adta.

d) Valaki törvénytelen gyermekét mint törvényest adoptálni akarja.

e) Ugynevezett adoptio per testamentum: Örökösömmé nevezem unokaöcsémet, ha ezentúl nevemet viseli s mint gyermekem akar szerepelni.

3. Egy még atyai hatalom alatt álló utazó, Kelet-Afrikában rabszolgakereskedők kezeibe esik, kik őt rabszolgaként eladják.

A római jognak melyik határozatára kell ez eset eldöntésénél támaszkodni? S mi lesz az eset helyes megfejtése?

4. Egy bácskai földbirtokos fia 1895. februárban a Budapesten székelő 16. huszárezredhez hadnagygyá lett kinevezve. 1896. novemberben, 22 éves korában, egy 5000 frtos kölcsönről szóló adóslevelet állít ki. Kötelező-e ez római jog szerint?

5. Egy magánzó fejedelmi rescriptum folytán gyermekül fogad egy árva lányt. A lány, férjhezmenetele után, nemsokára meghal s egy gyermeket hagy hátra. Kevéssel ezután a magánzó is elhunyt s most e gyermek és az örökhagyónak egy távoli oldalrokona lépnek fel, mint törvényes örökösök.

Melyik követelő részén van az igazság?

6. Egy éltes földbirtokos házában tartózkodó két felnőtt fiával szerződést köt, melyben birtokát, teljes ellátás kikötése mellett, már most rájuk ruházza és a fiúk anyai örökrészének kezeléséről s haszonélvezetéről is mindenkorra lemond.

Utóbb meg akarja dönteni a szerződést, mert jogilag a két fél mindeddig még egy egységes személy.

Hogyan kell e felett római jog szerint dönteni?

7. Nem okozna-e lényeges külömbséget, ha az előbbi jogesetben nem a földbirtokos kötötte volna fiaival a szerződést, hanem özvegye?

Különösen, ha a két fiú még kiskorú, gyámjuk pedig a háznak egy régi barátja, a szerződés kötéséről nem értesíttetett volna?

8. 1870. augusztus havában történt, hogy egy utászkatona egy sáncz felhányása alkalmával egy ládát talált, melyben 6 font a XVII. századból való aranyérem s ezenfelül egy még jó állapotban lévő jegygyűrű volt elrejtve, melyen a két kezdőbetűn (T. és A.) kivül még az 1630-as évszám is pontosan kivehető volt.

A nagyapa, kinek atyai hatalma alatt a katona állott, követelte a leletet vagy ennek értékét; nevezetesen, hogy X., kit a katona időközben a gyűrűvel megajándékozott, azt az ajándékozás érvénytelensége miatt kiadja.

Mit tartsunk ezen igényekről?

9. Egy, még atyai hatalom alatt álló, leány házasságon kivül teherbe ejtve, gyermeket szül. Csábítójától, a mai jog által előirt tartásdíjat, követeli gyermeke számára; e kérésének a gyermek atyja eleget tesz, a mennyiben a helyiség takarékpénztáránál a gyermek nevére, egy, a szokásos módon kamatozó pénzösszeget, helyez letétbe.

Már most kérdés:

a) Hogy alkalmazandó ezen tényállásra a római jognak a peculiumra vonatkozó tana? Kinek vagyonához tartozik lényegileg ama követelés? Kit illet a kamatélvezet?

V. ö. §. 1. I. per quas personas nobis adquiritur (2, 9).

b) Kit illet meg az említett összeg, ha a gyermek utóbb meghal és a tényállásban megielölt három személy még életben van; és pedig először, ha törvényes örökösödésről van szó, vagy másodszor, ha az elhunyt érvényes végrendeletben egyetemes örököst nevezett?

XXIX. Tutela.

1. Egy civis Romanus-nak volt egy fia, ki még hatalma alatt állott s maga is már két gyermekkel birt; ezenkivül két unokája, kik közül az egyik emancipált, de közben elhunyt fiának, a másik, egy, még patria potestas alatt elhunyt, fiának volt gyermeke.

Kinek rendelhetett végrendeletében tutort ama római polgár?

2. Valaki 15 és 11 éves fiait emancipálta.

Minek kellett már most a római gyámi jog szerint történnie? Hogy állna a dolog, ha az emancipáló 10 évvel később elhunyt volna?

3. Lehetséges-e római jog szerint, hogy egy 13 éves fiú gyámjának közreműködése nélkül érvényesen

a) stipulatiót kössön;

b) valamely dolgot elajándékozzon;

c) örökséget elfogadhasson;

d) követelést cedálhasson, vagy hitelezője követelését elengedje;

e) egy őt megillető követelés fejében adósától zálogot vehessen?

4. Egy 11 éves lány valakitől egy órát lopott és ezt elrejtette; gyámja vonakodik, ez eljárást autoritásával támogatni.

Milyen actióról van szó? S érvényesíthető-e ez?

5. Valaki, midőn a pubertast eléri, gyámjától elszámolást követel; quanam actione?

6. Egy kis leánynak gyámja, gyámoltjának, anyjától örökölt ékszereit eladta, a pénzt pedig megtartotta. Jogi követelménye?

7. Egy földbirtokos (G.) kiskorú fia (U.) számára, végrendeletében jószágigazgatóját (J.) nevezte ki gyámnak. J. továbbra is kezelte a birtokot és erre szánta egész munkaidejét és erejét. Mi áll az elért nyereségről és az elszámolás alkalmából vett igényekről.

8. V. gyámoltjának (M.) pénzét, kamatozó kölcsönbe adta S.-nek, kiért B. kezességet vállalt. S. megszökik, B. pedig csődöt mond. V.-t erre vétkes eljárása miatt megtámadják; azzal védekezik, hogy ezt annak idején előre látni nem lehetett.

Actio? — Bizonyítási teher?

9. Egy gyámi leszámolásban a »kiadások« tétele sok értékes ajándékot tartalmaz, melyeket a gyám gyámoltja nevében adott harmadik személyeknek.

Volt erre joga?

10. Egy gyám 8 évre bérbe adta gyámoltjának birtokát, holott a gyámság törvényesen csak öt évig tartott.

Milyen jogi következmények hárulnak ebből az érdekelt felekre?

11. A gyám betegsége alatt egy, a gyámolt szüleivel baráti viszonyban álló kereskedő fizeti ki a gyámolt esedékes tartozásait.

Ki ellen léphet fel és milyen actióval?

12. Egy gyám kölcsönbe adott 33,000 frtot gyámoltjának pénzéből s e követelést egy 52,000 frt becsértékkel biró házra első helyen bekebelezett jelzáloggal biztosította, habár particuláris jog szerint a gyám a jelzáloggal terhelt tárgy becsértékének csak feléig adhat kölcsönt. A zálog eladása alkalmával a vételár csak 25,000 forintot tett ki, kérdés tehát: mennyiért felelt még a gyám?

13. Egy gyámság megszünése alkalmával kitünik, hogy a gyám rosszúl kezelte a vagyont, ezt nem igazolható módon elpazarolta, sőt részben saját céljaira fordította. Ő maga jelenleg fizetésképtelen. De vétkes eljárása csak úgy volt lehetséges, hogy a főgyámsággal megbizott biró hivatalos teendőit és az előírt ellenőrzést elhanyagolta.

Kérdés: élhet-e a gyámolt római jog szerint a biró ellen kártérítési keresettel; — miképen okolható meg és jellemezhető ezen actio; — és kit terhel a bizonyítás, a biró vétkességét illetőleg?

Mindez eldöntendő: 2. §. I. de satisdatione tutorum (1, 24); l. 5. D. de confirmando tutore (26, 3); l. 3. §. 2. D. de administratione et periculo tutorum (26, 7); l. 1. §. 13. D. de magistratibus conveniendis (27, 8); l. 6. D. eod. szerint.

XXX. Cura.

1. Egy atya egy 8 éves, őrült gyermeket hagy hátra.

Mi történik ily esetben a római jog szerint? Döntő befolyással van azon körülmény, hogy a gyermek csupán atyja halála után lett-e elmebeteg, vagy annak előtte?

2. A római jogban filiusfamilias számára curator csak egy

esetben rendelhető. Ez eset nov. 117. c. 1.-ben foglaltatik és kapcsolatban a 32. §-ban előadottakkal megmagyarázandó.

3. X. egy tíz éves gyermeket nevez ki örökösévé. A gyermek gyámja hitelezője X.-nek.

Milyen módon kell ezen esetet római jog szerint elintézni?

Hogy állana a dolog akkor, ha csak az örökös nevezése után vállalná el X. egyik hitelezője az örökös feletti gyámkodást?

4. Hogyan segít magán a pupillus a következő esetekben:

a) Egy 15 éves leányt mostoha atyja, ki egyúttal gyámja is, tettleg bántalmazott. (Büntető törvénykönyv 268. §.): »A jelen fejezetben meghatározott büntetendő cselekmények [t. i. rágalmazás és becsületsértés] miatt csak a sértett fél indítványára indítható meg a bűnvádi eljárás.« 113. §.: »Ezen indítványozásra jogosítva van: a sértett fél, ha életkorának 16-ik évét már betöltötte, ellenkező esetben annak törvényes képviselője.«

b) Ha gyámja vagy gondnoka ellen hanyag vagyonkezelés és már megtörtént károsítása miatt pert akar indítani?

c) Egy anya kiskorú fiát végrendeletében törvénytelenül mellőzte. Atyja mindazonáltal jogérvényesnek ismerte el a végrendeletet.

5. Hogy alakul a gyámság kérdése, ha egy kiskorú gondnokolt nő házasságot köt?

6. Egy nyomaveszett tengerész számára gondnokot rendelnek, ki a hátrahagyott vagyont kezeli, jogügyleteket köt; utóbb kitünik, hogy a gondnokság alatt álló már régebben elhunyt.

Jogi következménye?

7. Egy 20 éves fiatal ember háza leégett, a gyám a felépítési költségeket sajátjából előlegezte.

Milyen actióval kérhet kártérítést?

8. Egy minor pubes, gyámja beleegyezésével, vevőjének hitelezte a vételárt, habár minden jel arra mutat, hogy az illető nem hitelképes. Az adós tényleg nemsokára csődbe jut.

Felel-e a gyám?

XXXI. Az örökjog alapelvei.

1. B. szinházigazgató az 1895/6. szinházi évadra szerződteti A. színészt. Ez utóbbi azonban 1895. november 2-án meghal; örököse, fivére C., D.-nél 1895. október 1-től egy évre s ettől

kezdve negyedévi felmondással lakást bérelt. Elhunyt nővérének fele vagyonán haszonélvezeti jog illette, míg ennek másik felét, nővérének két gyermeke részére, ingyen kezelte; az egyik kiskorú gyermeknek pedig biróilag kirendelt gyámja volt. Midőn barátja, F. kölcsönt vett fel G.-től, kezességet vállalt érte. Ő maga különböző adásvételekből adósa volt még H. szatócsnak; ezzel szemben nagy összeget remélt kapni hagyományképen az őt túlélő J. énekesnőtől, a kivel nemrég eljegyezte magát.

Milyen befolyást gyakorol mindezekre halála?

2. Az előbbi esetben említett A. hagyatékának pontos rendezése alkalmával egy, K. herczegtől adományozott érdemkeresztet is találtak. Ezenfelül több értékes ingóságot, melyeknek megszerzéséről ugyan mi sem volt megtudható, de a melyekkel, a tanuk vallomása szerint, az elhunyt mindig mint sajátjaival bánt el. L. hirlapiróval nagyon rossz lábon állott, a hirlapiró ugyanis alattomosan és sértő formában nyilatkozott róla, úgy hogy A.-nak jogi tanácsadója biztosította, hogy a hirlapirót pénzbirság fizetésére, eredménynyel beperelheti. A. egy életbiztosítási társaságnál 12,000 frtra volt biztosítva, egy járadékbanktól pedig évi 135 frt életjáradékot kapott. Végül M. ajándékképen megengedte, hogy három paripája közül A. szabad belátása szerint, egyet választhasson. Hogyan vagyunk már most A. jogaival.

3. 1894 nyarán meghalt egy jómódú paraszt, ki egy udvarnak, több mezőnek és szántóföldnek volt telekkönyvi tulajdonosa. Testvérfia, és örököse, nemsokára az összes földet, egy harmadik személynek minden formaiság nélkül, eladta.

Kit illet az átruházott telkek tulajdona és jogi birtoka, feltéve, hogy ingatlanok önkéntes átruházásánál a particularis jog telekkönyvi bekebelezést kiván, míg minden egyéb esetben az általános jogi szabályok jönnek alkalmazásba?

4. Hazánkban az 1844 : IV. t.-cz. előtt polgárember nemesi javakat tulajdonul nem birhatott. 1842-ben meghalt egy nemes, kinek egyetlen leánya egy polgárhoz ment nőül, de még atyja életében elhunyt. Ez utóbbi végrendeletében vejét tette egyedüli örökösévé.

Vajjon igényt tarthatott-e ez a földbirtokra?

5. K. 10 frtért bona fide megvette V.-től az E. dolgát. Két és $^3/_4$ év mulva meghal K. Örököse H. néhány hónap mulva levélben kijelenti, hogy az örökséget elfogadja.

Ki a tulajdonos? S ki a jogi birtokos?

6. Egy földbirtokos után két fia és egy leánya örököl. A legidősebb fiú, mint ilyen követeli az atyai birtokot s testvéreit pénzzel akarja kielégíteni, az ifjabbik fiú azonban hivatkozva a »testvériség-egyenlőség« elvére, fele részben maga akar tulajdonos lenni.

Mint fog e vita eldőlni?

Hogy alakulna a dolog, ha mindegyik pénzben való kielégítést kivánna.

7. Molnár házaspár 1895. augusztus 15-én, lényegileg következő tartalmú szerződést kötött unokájával: Mivel egyetlen leányuk, a kinek vagyonuk egy részét már átadták, mitsem törődik velük, elhatározták, hogy hátralevő összes vagyonukat unokájukra hagyják és neki azonnal át is adják, de elvárják, hogy ez mint eddig, úgy továbbra is gondjukat viseli és netalán felmerülő adósságaikat kifizeti.

Kérdések:

a) Hogy kell ezt jogilag felfogni és részleteiben megitélni?

b) Hogy viszonylik egy ilyen szerződés a l. 15. C. de pactis (2, 3)-ban mondottakhoz: »Pactum, quod dotali instrumento comprehensum est, ut, si pater vita fungeretur, ex aequa portione ea quae nubebat cum fratre heres patri suo esset, neque ullam obligationem contrahere nec libertatem testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre?

c) Ugyanilyen értelemben vetve fel a kérdést, mit kell megjegyeznünk l. 61. D. de V. O. (45, 1)-ről?

d) Hogyan állunk ez irányban a még 200 év előtt általánosan tanított és Thomasius által először nevetségesnek talált pactummal, mely szerint Ádám, bukása után uradalmait, szántóföldjeit, rétjeit és többi ingóságait Kainnak, készpénzét és értékes ingóit pedig Ábelnek adta?

e) Milyen jogi következmény áll be, ha az unoka nagyszülei előtt hal meg?

8. Nemrégiben történt meg a ritka eset, hogy egy csődtömegből nemcsak, hogy a hitelezők mindannyian teljes kielégítést nyertek s a birósági és ügyvédi költségek is fedeztettek, hanem ezenfelül egy nem megvetendő összeg állt rendelkezésre. E csőd egy elhunytnak hagyatéka felett mondatott ki; mivel a legközelebbi

örökösök kevés bizalommal viseltettek az örökség iránt és nem akarták elfogadni.

Tulajdonképen ki volt a csőd-adós?

S mi lesz a csődtömegből fenmaradt fölösleggel, miután a dolog ilyen kedvező fordulatot vett?

XXXII. Testamenta.

Bruns font iur. n. 98. sqq.

1. A. halála után, gyermekei B. és C. értesültek az elhunytnak egy a biróságnál tett végintézkedéséről.

Az okirat így hangzott:

»Végrendelet. Hagyatékomból D. barátom 5000 frtot, E. öreg szolgám pedig élte fogytáig 150 frtnyi évi járadékot kapjon.«

Milyen jogi ténynyel von dolgunk?

2. Egy parasztbirtok tulajdonosa végrendeletének végén ilykép rendelkezett:

»Ezennel kifejezetten fentartom magamnak a jogot, hogy ezen végrendeletemet biróságon kivüli utóirattal kiegészíthessem vagy megváltoztathassam. Ilyen pótlások a végrendelettel egyenlő jogerővel birjanak.«

Halála után tényleg találtak hagyatékában egy ilyen utóiratot, mely 5 tanú előtt volt kiállítva, rendesen aláirva és lepecsételve. Végrendeletében ugyanis a két örökös között egyenlően osztotta fel hagyatékát, s ezt az említett utóirat által úgy módosította, hogy egyik örököse hagyatékának $^2/_3$, a másik pedig $^1/_3$ részét kapja örökrészül. Ezenkivül az egyiknek, ki még kiskorú volt, egyszersmind gyámot rendelt.

Mit kell ezen akaratnyilvánítás fogalmáról és jogi jelentőségéről megjegyezni?

3. Egy fiatal jogászhoz egy nőrokona levélben a következő kérdést intézi:

»Van egy hajadon barátnőm, kinek legfőbb vágya, hogy halála után, különböző ruha- és vászonneműekből, házi eszközökből és mintegy 500 frt készpénzből, valamint könyvekből és egyéb csekélységekből álló hagyatéka az én birtokomba menjen át. Habár barátnőmnek még öt testvére van, mégis azt akarja, hogy e hagyaték csakis az én kezeimbe kerüljön.

Ezen végakaratát most egy hozzám intézett levélben leirta, mely halála után bontandó fel, hogy testvérei ellen esetleg bizonyítékul szolgálhasson. Kétségeim vannak az iránt, vajjon ezen levél elegendő jogi biztosítékot nyujt-e...

Talán birói letétbe helyezhetném a levelet? Már arra is gondoltam, hogy tanuk által fogom megállapíttatni, hogy a levelet tényleg barátnőm irta nekem, s a fentebb említett czélból átadta; csak nem vagyok tisztában, hogy kell e tárgyban eljárnom.«

Mit kell a fiatal jogásznak felelni?

4. 1626-ban történt, hogy egy erdélyi nemest hazájába való visszatérése alkalmával rablók megtámadtak és súlyosan megsebesítettek. A legközelebbi faluba vitték s kivánságára oda hivták a falusi birót, mire a nemes ez előtt, valamint 3 szolgája, a postás, a vendéglős és az istállófiú előtt kijelentette végakaratát, a mely szerint lemenők hiányában feleségét nevezi ki örökösévé, őt egyúttal különböző hagyományokkal megterhelve. A következő éjjelen elhunyt.

Kérdések:

a) Érvényes végrendeletet képez-e ez római jog szerint — tekintve különböző fejlődési fokait?

b) Hogy állana a dolog, ha a szolgák magukra vállalták volna, hogy az irásba foglalt végrendeletet a fejedelemnek átadják, és ez utóbb meg is történt volna?

c) Elegendő lett volna, ha végakaratát a birónak és falusi jegyzőnek mondta volna tollba?

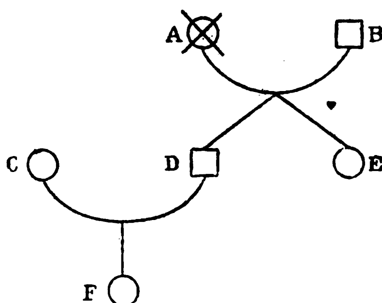
d) Mi volna a felelet, ha a nemes, mint egy hadosztály parancsnoka sebesült volna meg és katonái előtt nyilvánította volna ki végakaratát?

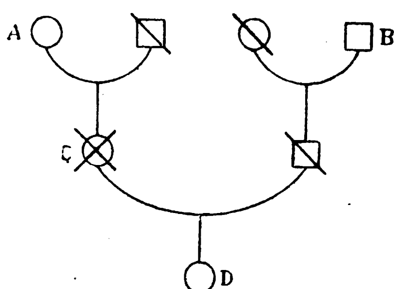
5. A. két idegen személyt, B.-t és C.-t, nevezett ki örököseivé, s C.-nek Z.-t substituálta. A. halála után B. az örökséget elfogadja, C. azonban visszautasítja.

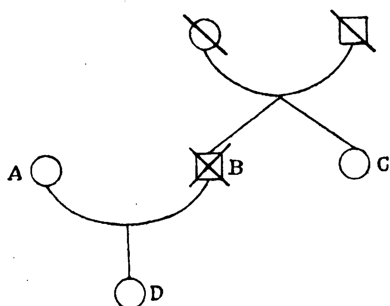
Ki kapja meg C. örökrészét?

6. A. végrendeletében D.-t és E.-t nevezte ki örököseivé, és pedig egyenlő részekben, s őket a többi rokonokkal szemben hagyományokkal terhelte meg. D. a végrendelet felbontása előtt meghal.

Mi lesz ez örökség jogi sorsa?

7. C. egyenlő részben örököseivé nevezi A.-t és D.-t. D. a végrendelet felbontása után az örökséget visszautasítja.

Ki kapja meg D. örökrészét?

8. B. végrendelete: D. legyen örökösöm. Ha D. előttem meghal C.-t substituálom, ha azonban utánam hal meg, akkor adassék ki az örökség hitbizományképen C.-nek.

Hogy leszünk akkor, ha D., B. után ugyan, de az örökség elfogadása előtt hal meg?

XXXIII. Successio ab intestato.

Descendens omnis succedit in ordine primo.
Ascendens propior, germanus, filius eius.
Tunc latere ex uno iunctus, quoque filius eius.
Denique proximior reliquorum quisque superstes.

1. Mi módon örökölnek a következő személyek a római intestát örökség szerint, — még pedig: a 12 tábla, a praetori edictum, a classicus kor joga és a 118. novella szerint?

a) Az elhunytnak anyja és fivére.

b) Apa és anya.

c) Feleség és vő.

d) A legidősebb fiú és két leány.

e) Legidősebb elhunyt fiának két gyermeke és az örökhagyó leánya.

f) A feleség és a tizedfokú unokatestvér.

g) Mostohaszülők és mostohagyermekek egymással szemben.

h) Egy elhunyt mostohatestvér gyermeke és egy unokatestvér anyai részről.

2. Kik örökölnek X. után a 118. novella értelmében, ha halálakor legközelebbi rokonai közül a következők vannak életben?

a) Fia és ennek két fia, legidősebb leánya és ennek 3 unokája, fiatalabb elhunyt leányának fia.

b) Egy első házasságából származó fia, egy második házasságából származó leánya és ennek gyermeke, harmadik házasságából származó két fia és ugyanezen házasságából származó, de már elhunyt, leányának fia.

c) Anyja és ennek szülei, valamint nagyszülei apai részről és elhunyt bátyjának gyermeke.

d) Anyja, kinek ő házasságon kivüli gyermeke, ennek egy másik törvénytelen gyermeke és mindkettőnek nemzője.

e) Apai részről három, anyai részről két ős-szülő.

f) Egy fivér és egy féltestvér, anyai részről, kit az örökhagyó atyja, anyjukkal való egybekelése után arrogált.

3. Spanyol örökösödési háború.

II. Károly spanyol király, fia volt IV. Fülöpnek († 1665), kinek egyik nővére, Anna († 1666) XIII. Lajos franczia királynak († 1643) volt felesége, míg ifjabbik nővére Mária Anna († 1646) III. Ferdinand († 1657) császárral lépett házasságra. Ama házasságból származott XIV. Lajos († 1715), a ki IV. Fülöp leányát Mária Teréziát († 1683) vette el. Unokája anjoui V. Fülöp († 1746) volt, fia az 1711-ben elhunyt Lajos dauphin-nek. III. Ferdinand fia volt I. Lipót († 1705), kinek első felesége Margit Terézia († 1673), XIV. Lajos nővére, második felesége pedig pfalzneuburgi Eleonora Magdolna volt. Első házasságából született Mária Antónia († 1692), ki a bajor Miksa Emanuelhez († 1726) ment férjhez és kinek fiát József Ferdinandot, II. Károly végrendeletében utódául nevezte ki; de ez már 1699-ben meghalt. I. Lipótnak második házasságából 2 fia származott: I. József († 1711) és III. Károly († 1740), ez utóbbit állította szembe trónkövetelőként a franczia V. Fülöppel, midőn II. Károly 1700. november 1-én meghalt.

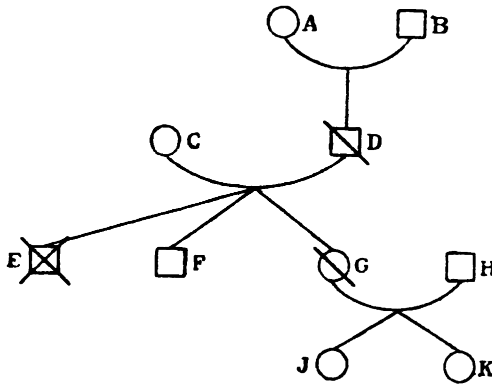
Erről nemzetség-fa készítendő; és e szerint eldöntendő, hogy a római intestát örökjog szerint II. Károly hagyatéka kit illetett volna?

4. Egy a nyolczvanas években élt ügyvédnek véletlenül fennmaradt kézirataiból veszszük a következőt:

»1884-ben Zsolnán Máté Margit született Rátkai, törvényes lemenők nélkült halt meg. Mivel itten rokonai nem voltak és bátyja

Rátkai Mihály már évekkel ezelőtt Hamburgba kivándorolt, ennek Hamburgban hátrahagyott leszármazóit értesítették. De már ezek sem voltak Hamburgban feltalálhatók. A mennyiben legidősebb fia Endre, már 1868-ban meghalt, egy László nevű fiúgyermeket hagyva hátra; míg másik fia Rátkai Ödön jelenleg is szabóüzletet folytat Halle-ban.

Kérdés, vajjon Rátkai Endre fia László, elhunyt atyjának testvére Rátkai Ödön mellett bir-e örökjoggal?

5. Egy intestát öröklés esetében, az elhunyt családfája a következő:

Kérdés:

a) Hogyan kell E. hagyatékát felosztani?

b) Hogy vagyunk akkor, ha C. az örökség elfogadása előtt hal meg?

c) Mi történik, ha G. nem E. előtt, hanem utána halt volna meg?

XXXIV. Szükségörökösödés.

Quatuor aut infra natis dant iura trientem,
Sed dant semissem liberis, si quinque vel ultra.

1. Megfelelnek-e a következő rendelkezések a római jog szerinti szükségbeli örökösödés szabályainak fejlődésének különböző fokain?

a) »H. egyetemet, mint jogi személyt kinevezem egyedüli és egyetemes örökösömmé. Egyetlen fiam (— vagy : öt lányom; — vagy; három fiam, — vagy : unokáim; — vagy: szüleim; — vagy: fivérem) csupán köteles részét kapja. Egyéb közeli rokonom (— a felsoroltakon kivül) nincs.«

b) Egy asszony, kinek sem gyermekei, sem szülei nem voltak, végrendeletében férjét nevezi ki egyetemes örökösévé, a nélkül, hogy még életben levő nagyszüleiről és fitestvéreiről megemlékezett volna.

c) X. feleségét nevezi ki örökösévé s életben lévő anyjának törvényes örökrészének felét hagyományozta.

d) Valaki egész vagyonát végrendeletileg két törvénytelen gyermekére hagyta, holott fitestvéreinek egyike túlélte.

e) Valaki egy hirhedt személyt nevezett ki örökösévé; halálakor életben van még öcscse és egy elhunyt nővérének fia.

f) »Örököseim legyenek: legidősebb fiamnak öt gyermeke, valamint legfiatalabb fiam egyetlen leánya; e fiamat, mert igen kedvező vagyoni viszonyok között él, hagyatékomból kizárom.«

g) »Miután legidősebb fiam hat év előtt Austriáliába kivándorolt és azóta nyoma veszett, fel kell tennem, hogy már meghalt s ezért egész vagyonomat kizárólag legfiatalabb gyermekemre hagyom.«

2. Milyen jogi jelentőségük van a következő tényállásoknak?

a) A. végrendeletében, még apai hatalma alatt álló fiát, B.-t és férjezett leányát, C.-t nevezte ki örököseivé, a nélkül, hogy egyéb rokonait megemlítette vagy azokról megemlékezett volna. Úgy B., mint C. még A. előtt hal meg, mindegyik egy törvényes figyermeket hagyva hátra.

b) Valaki feleségét, kivel gyermektelen házasságban él, teszi meg örökösévé. Később örökbe fogadja feleségének 4 éves törvénytelen gyermekét, a ki még ismeretségük előtt született.

c) Egy végrendelkező annak daczára, hogy anyja még élt, fiát és egy távoli rokonát nevezte ki örököseivé. A fiu atyja előtt halt meg.

3. Egy házaspár, A. és B., végrendeletükben legfiatalabb lányukat (C.) nevezték ki főörökösüknek és úgy intézkedtek, hogy másik két leányuk (D., E.), romlott életmódjuk miatt, az örökségből mit se kapjanak. Elhunyt fiuk (F.) gyermekét (G.) illetőleg pedig ezt rendelték: »Unokánknak végkielégítésképen egész vagyonunkból 2000 forintot hagyunk. Ezen összeget nagykorúságakor kapja meg.

Az örökhagyók halála után kitünik, hogy a hagyaték 30,000 forintot tesz ki.

Van-e igénye a két idősebb leánynak, vagy az unokának, — még pedig a római jog szerinti szükségbeli örökösödés külömböző rendszerei szerint?

4. Mekkora a köteles rész, ha

a) valakinek öt gyermeke van és egyet érvényesen kitagad;

b) egyik fia után egy, a másik fia után pedig négy unokája marad hátra;

c) egy fia, másik fia után három fi-, a harmadik után pedig három leányunokája van; egyik fiunokája elveszi egyik nőunokáját, mely házasságból fiú születik; most meghal az öreg, hátrahagyva fiát, két fi-, két leány- és dédunokáját?

5. Egy gyáros következő kérdést intéz egy jogászhoz:

»Nem rég elhunyt bátyám biróság előtt tett végrendeletében S. egyházközséget és R. hajadont nevezte ki, egyenlő részben, örököseivé. Ez utóbbi még hét év előtt városunkban, mint rendőri felügyelet alatt álló nyilvános kéjhölgy szerepelt. Bátyám, érthetetlen ballépése folytán, tartós viszonyt kezdett vele, életmódjától elvonta, tisztességes családhoz adta, taníttatta s végtére el is jegyezte. Nekem csak nehány értéktelen, apró emléktárgyat hagyományozott.

Van-e jog szerint igényem?

V. ö. l. 3 pr. D. si a parente quis manumissus sit (37, 12); l. 43. §. 4 D. de ritu nuptiarum (23, 2); l. 19 D. de inofficioso testamento (5, 2).

6. Jogilag érvényesek-e a következő kitagadások?

a) A. végrendelkező kitagadja fiát, mert ez súlyosan megsértette. Utóbb ismét kibékül vele.

b) Egy leány atyját teljesen kizárja örökségéből, mert menyével tilos viszonyt folytat.

c) »Ezennel kitagadom hajadon leányomat, legidősebb elhunyt fiam gyermekeit és legifjabb fiamat, első házasságomból eredő összes gyermekeimet, mivel mostohaanyjukkal, mostani feleségemmel szerfelett rosszul bántak és azt durva módon, tettleg bántalmazták.«

d) A. fentebb 5. alatt tárgyalt esetben R. nemcsak a magaviseletében beállott javulásra hivatkozik, mit az elhunytnak fivére is elismert, hanem azt is felhozza, hogy ez utóbbi is erkölcstelen életet folytat, s így nem ok nélkül lett bátyja által mellőzve.

7. »Miután egyetlen fiúnk teljesen eladósodott, úgy ezennel egészen megvonjuk tőle örökségünket s így halálunk után nem ő, hanem gyermekei kapják vagyonunkat. Mindazonáltal fiúnk, míg él, kezelje és haszonélvezze e vagyont.«

Érvényes-e a római szükségbeli örökösödés szerint ezen végintézkedés?

8. Minő perorvoslatokkal élhetnek az alább említett szükségörökösök?

a) A. grófról mesélik, hogy olyan szenvedélyes kártyás volt, hogy fiát kitagadta, mert egy nehéz játszmában durva hibát követett el és helytelen kártyát játszott ki.

Egy másik hír szerint e miatt fiát elutasította házától és végrendeletében meg sem említette.

Tegyük fel azt is, hogy ez nem a gróf fiával, hanem leányával; unokájával; vagy testvérével történt volna meg.

b) Valaki fiát és két idegen személyt nevezett ki egyenlő részben örököseivé s leányát mellőzte.

c) »Vagyonomat legidősebb fiamra és elhunyt leányomnak két gyermeke közül az ifjabbikra hagyom. De ezen unokám csak 1000 frtot kapjon a 24,000 frtott tevő örökségből. Nemrég elhunyt másik fiamnak három gyermekét ezennel kifejezetten kitagadom.«

d) Egy atya kitagadta két leányát, mert könnyelmű életmódot folytattak. Később kitünt, hogy ezen vád csakis az egyiket érheti.

9. Valaki feleségét nevezi ki örökösévé, anyját pedig minden megokolás nélkül mellőzi. Az anya meghal, fia a végrendelkező nemsokára követi, hátrahagyva feleségét és két bátyját.

Van-e utóbbiaknak jogos igényük?

10. Egy özvegy nő végrendeletében három leányát nevezte ki örököseivé, a legfiatalabbikat azonban csupán köteles részére szorította

Az özvegy halála után a legfiatalabbik leány megtámadja a végrendeletet; hivatkozva arra, hogy nővérei még anyjuk előtt elhaltak, hátramaradt gyermekeikről pedig, kik nagyanyjukat túlélték ugyan, a végrendelet nem emlékezik meg.

Milyen actióval élt? S van-e ennek helye?

11. Tényállás:

1893-ban meghalt V. tőkepénzes. Legközelebbi törvényes örököse anyja és hajadon nővére volt. V. a biróságnál egy végrendeletet deponált, melyben közelebbi rokonait teljesen mellőzve, sógornőjét tette meg egyedüli örökösévé.

Az anya a végrendelet érvénytelenítése miatt perrel támadta meg az elhunyt sógornőjét, de a perlekedő felek még a per folyamán kiegyezkedtek, a mennyiben a sógornő felperesnőnek bizonyos összeget fizetett végkielégítésképen, miben ez meg is nyugodott.

Most azonban az elhunyt nővére lépett fel a végrendeleti örökösnő ellen és anyja mellőzése miatt a végrendeletet megtámadta.

Nov. 115 c. 3 és 4 egybevetése után indokolt itélet szerkesztendő.

12. Egy kézműárú-kereskedő végrendeletében örököseivé nevezte fitestvérét és egyetlen fiát, ez utóbbit azonban kifejezetten csakis »köteles részére, mely neki a hagyatékból a legrövidebb idő alatt akadálytalanul kifizetendő«.

A végrendelkező halála után fia rögtön kielégítést követel nagybátyjától, míg emez, addig is, míg az örökség rendezve lesz s nevezetesen kitudódik, hogy az elhunytnak künnlevő kétes követeléseiből mennyi lesz behajtható, ezt megtagadja.

Kettőjük közül melyiknek van igaza?

13. Két testvér összeperlekedik, mert a fiatalabb azt állítja, hogy atyai örökségük legalább is 9000 frtot tesz ki, ő pedig csupán egy, 1000 frt értékű földbirtokot kapott örökségül. Kéri tehát, hogy bátyja a földbirtok kivételével reáhagyott egész örökségről leltárt készítsen és e szerint egészítse ki felperesnek köteles részét.

Jogilag igazolt-e ezen kérelem?

14. Valaki a következő kérdéssel fordul ügyvédjéhez:

»Apósom és anyósom végrendeletükben kölcsönösen egymást nevezték ki örökösükké s egyetlen gyermeküket, nehány hete elhalt feleségemet, ok nélkül kitagadták. Apósom tavaly halt meg. Vajjon én, ki feleségem után, ennek végrendelete szerint két gyermekemmel egyenlő részben örököltem, érvényesíthetek-e örökösödési igényeket apósom ellen, — akár saját, akár egyszersmind gyermekeim javára is?«

15. Érvényesek-e a következő örökös nevezések a iustinianusi szükségbeli örökösödés joga szerint (a 115-ik nov. kibocsátása után)?

a) Unokatestvérem O. legyen örökösöm, gyermekeim és unokáim ne kapjanak semmit. Talán visszaemlékeznek, hogyan viselkedtek velem szemben s hogyan kínoztak, sértegettek, sőt tettleg is bántalmaztak, mikor még náluk laktam.

b) Egész vagyonomat A. városra mint egyetemes örökösömre hagyom, feltéve, hogy egyetlen fiam B., halálomkor mostani üzleti bonyodalmaiból szerencsésen és sikeresen kimenekült; a mennyiben ez be nem következett és szorult anyagi viszonyok között élne, úgy hátrahagyott vagyonomat ő kapja örökségül.

c) Öt gyermekem legyen örökösöm s egyetemes jogutódom. E mellett készpénzvagyonomból mindegyik leányom egy negyed részt kapjon; a birtok, valamint hagyatékom minden egyéb része, a mi együttvéve vagyonomnak mintegy felét képezi, ifjabb fiamra essék; a maradék, Amerikában élő, legidősebb fiamnak, ki nékem örömöt soha sem okozott, legyen öröksége.

d) Első házasságomból való egyetlen gyermekem, K. örökölje X.-ben fekvő, mintegy 24,000 frt értékkel biró házamat. Egyéb

vagyonomat második feleségem, kivel gyermektelen házasságban élek, kapja örökrészül.

e) Egy végrendelkező egész hagyatékát N. kórháznak juttatta. Anyját, egyetlen életben levő rokonát, N. mellett ugyan szintén örökösül nevezte, de csak egy régi, értékes családi ékszerre, a mely állítólag a végrendelkező pénzes szekrényében volt bezárva, itt azonban nem volt megtalálható, sőt — a mint ezt az elhunyt igen jól tudta — egyáltalán nem is létezett.

f) Ezennel elrendelem, hogy gyermekeim, A. és B. legyenek örököseim. B. leányom azonban, miután kivánságom és akaratom ellenére kötött C.-vel házasságot, a hagyatéknak csak egy tizedrészét kapja örökségül.

g) Feleségem és leányom legyenek örököseim, és pedig úgy, hogy a vagyon feletti tulajdonjog feleségemet, a félvagyon feletti élethossziglani haszonélvezet, pedig leányomat illesse meg.

h) Fiam megérdemelné ugyan, hogy kitagadjam, mivel mindig rosszul bánt velem, sőt életem ellen tört. Mindazonáltal csak arra az esetre tagadom ki, ha kivüle más gyermeket is hagyok hátra, mely esetben ezek, mint jogutódaim, egyenlő részek szerint feloszthatják maguk között a hagyatékot.

i) Egyetlen fiam, X. Y. barátom látszólag megbizható tudósítása szerint, hátam mögött hallatlan módon rágalmaz, sérteget s jó hírnevemnek mindenképen árt. Ezert Y.-t, kinek sok baráti szolgálatért amúgy is lekötelezettje vagyok, akarom ezennel örökösömmé kinevezni. Mégis arra az esetre, ha fiam a fentebbi rágalmazást vitatná és Y. ezeket bebizonyítani nem tudja, X.-é, mint jogszerinti örökösé, legyen hagyatékom.

16. Milyen jogi következményeket fűzött a római szükségbeli örökösödés joga a következő, lehetséges tényekhez?

a) A. feleségét B.-t akarja örökösévé megtenni. Ezt egyetlen fiával, C.-vel tudatja; és ez beleegyezik, hogy a végrendeletben mellőztessék (két lehetőséget kell megkülönböztetni; 1. hogy C. nagykorú ugyan, de még atyai hatalom alatt áll; 2. hogy már önállóan él a patria potestas alól elbocsátva).

b) Az *a*) alatti esetben C. csak A. halála után értesül a végrendeletről és most mond le igényeiről; vagy: még A. előtt hal meg; vagy: kevéssel A. után hal meg, a nélkül, hogy az örökösödési ügyben intézkedett volna.

c) D. legidősebb fiát E.-t, végrendeletében mellőzte; vég-

rendeleti örökösei ifjabbik fia F. és egy idegen személy G. E. azonban nem akarja a végrendeletet megtámadni.

d) Valaki gyermekeit és egy idegen személyt nevez ki örököseivé. Később még egy törvényes gyermeke születik — legyen ez életében még, avagy halála után; de ez kevéssel születése után meghal — és pedig, ha még atyja életében született, ismét két lehetőség áll elő: t. i. vagy még atyja életében hal meg, vagy ennek halála után.

e) Valaki nagykorúvá lett fiát elbocsátja patria potestasából, egyszersmind meghatározott tőkét ad neki, egy önálló üzlet berendezésére. Egy év mulva e fiú meghal és végrendeletében egész vagyonát egy pia causa-ra hagyja.

17. X. faluban élt e század végén egy, Kaszás István nevű paraszt. Feleségének halála után, minthogy már 68 éves volt, átadta házát, udvarát és mezeit fiának, Mátyásnak, míg ő a padláson húzódott meg. Mátyás felfortyanó természetű és erkölcstelen ember volt. Midőn egyetlen fia, András, a közeli faluból egy jómódú leányt vett feleségül, s továbbra is atyja házában maradt, ez utóbbi fiatal menyét fajtalankodásokra csábította: a válás az asszony hirtelen halála miatt abban maradt.

A beteges András, ki ilymódon atyjával végképen szakított, elhagyta annak házát és egy végrendeletet készített, a melyben vagyonát, mely házassági szerződése értelmében, feleségéről reáhárult, feleségének rokonaira hagyta, atyját azonban, tekintve gyalázatos eljárását, kifejezetten kitagadta. Nemsokára rá meghalt.

Már most kérdés:

a) Jogérvényes-e a végrendelet?

b) Van-e Mátyásnak valami igénye?

c) Külömbséget tesz-e, hogy András anyja, még fia előtt, vagy csak most, kevéssel fia után halt-e meg?

XXXV. Delatio és acquisitio.

Bruns, font. iur. n. 57; 160.

1. K. úrnak 1895. márczius 3-án bekövetkezett halála után, három hajadon nővére, kik nőtlen fivérükkel közös háztartásban éltek, eddigi életmódját teljesen változatlanul folytatja. Április 2-án megjelenik lakásukon az elhúnytnak, egy előttük ismeretlen kölcsönhitelezője, s mivel teljesen szabályszerű adóslevelet mutat fel, megigérik, hogy legközelebb kifizetik. Április 19-én egy antiquariusnak

eladják az elhúnyt könyvtárát; május 1-én pedig, a fivérüknek egyik birtoka után járó bérösszeget felveszik, s erről az egyik nővér nyugtát állít ki.

Van-e jogi jelentőségük ezen cselekedeteknék — akár külön-külön — akár valamennyinek együtt? Talán cretio hereditatis esete forog fenn?

2. Budapesten 1884-ben egy kereskedő halt meg, ki formailag kifogástalan végrendeletét, egyik ismerősénél helyezte volt el. A lepecsételt borítékra, melyben a végrendelet foglaltatott, sajátkezűleg ráirta, hogy ez halála napjának első évfordulóján lesz felbontandó. Midőn a türelmetlen örökösök a jelzett napon összegyültek és a boritékot jelenlétükben feltörték, alatta egy ugyanolyan feliratú borítékot találtak. Nem maradt más hátra, mint egy évig ismét türelemmel lenni. De a sors úgy akarta, hogy az önfejű végrendelkező végakaratát ezúttal sem ismerjék meg. Ezen művelet hét évig ismétlődött és csak ebben az évben kapták meg, a sok várakozás miatt már kétségbeesett örökösök, a 164,850 frtra rúgó hagyatéknak egy negyed részét. A második negyedet dajkája gyermekeinek, a harmadikat a végrendelet végrehajtójának, kinél a végrendelet megőrzés végett el volt helyezve, hagyta, az utolsó negyedre vonatkozólag pedig azt rendelte, hogy azt egy banknál helyezzék el 1910-ig, a midőn azé a rokonáé lesz, a kit annak idején Isten a legtöbb gyermekkel áldott meg.

Kérdések:

a) Ki volt a végrendelet felbontása előtt a hagyatéki tárgyak tulajdonosa? És ki most, miután az eddig meghatározott örökösök már valamennyien elfogadták örökrészüket?

b) Kit illetnek a hagyatéki vagyon kamatai? Ki szerzi meg a hagyatéki tárgyak gyümölcseinek tulajdonát?

c) Elévül-e az elhúnyt követelése kölcsönadósa ellen, ha az elévülési idő az említett hét év alatt letelt?

d) Lehetséges-e, hogy az elhúnyt által megkezdett elbirtoklás a kérdéses idő alatt megfelelő módon befejeződjék?

e) Milyen jogkövetkezménynyel jár, ha a banknál elhelyezett pénz egy részét ellopják? Vagy ha egy harmadik személy a hagyatéki ingóságokat vétkes szándékkal megrongálja?

3. Egy végrendeleti örökös, örökhagyójának özvegyét beperli, hogy az örökséget adja ki. Alperesnő ellenveti, hogy a—g. dolgok X.-éi, ki azoknak tulajdonát férjére át nem ruházta; sőt ellenkezőleg a.-t az elhúnyt kölcsönbe vette, b.-t haszonélvezetbe, c.-t emphyteusisba, d.-t

bérletbe, é.-t pedig depositumba kapta, f.-t zálog, g. pénzcsomagot pedig kölcsön révén birtokolta. Az örökös ezt elismeri, de azt hiszi, hogy alperesnő ennek daczára köteles ezen tárgyakat is kiadni.

Jogilag igazolt-e ez — az összes, vagy csak egyik-másik dologra nézve.

4. Egy apa kocsiját eladta idősebb fiának, de nemsokára hasonló adás-vételt kötött ifjabbik fiával és ennek a kocsit tényleg át is adta, minthogy idősebbik fia ez időben épen katonai szolgálatban állott.

Az atya halála után, az időközben visszatért, idősebbik fiú öccsét beperli, mivel az örökhagyó neki adta el először a kocsit. A fiatalabb ellenveti, hogy testvérének, mint örökösnek, ugyancsak kötelessége az elhúnytat cselekedeteiben képviselni: már pedig ez neki, alperesnek adta el és át a kérdéses tárgyat.

Milyen actióról van itt szó? Hogy döntendő el az eset?

5. M. magántitkár halála után, testvére K., leltár kedvezménye mellett, az örökséget elfogadja. A hagyaték legértékesebb tárgyát, egy iróasztalt, 65 frtért eladja H. segédnek. Utóbb kiderül, hogy az iróasztal B. kereskedő tulajdonát képezte; H. az asztalt kénytelen kiadni s K. ellen fordul, a fizetett vételár és felmerült kiadásai fejében, 75 frt kártérítést követelvén.

Alperes ellenvetése: A pénzzé tett hagyaték 187 frtot eredményezett; ebből 153 frtot kellett hagyatéki adósságokra kifizetnie; ily módon H. legfeljebb 34 frtot követelhet.

Viszont H. felhozza, hogy az örökös az örökhagyó hiányos tulajdonáért, teljes mértékben felel: ám vegye meg kárát a többi hitelezőn.

Mit kell a felmerült jogi kérdésekről közelebb megjegyezni? S melyik peres félnek van igaza?

XXXVI. Hagyomány.

Bruns, font. iur. n. 102; — n. 19; n. 52.

1. Milyen jogi fogalmak nyertek alkalmazást a következő rendelkezésekben?

a) Egész vagyonomat A.-ra hagyom. Ő azonban a hagyatékot csak birja és élvezze élethossziglan, halála után pedig B.-é legyen az egész hagyaték. C.-re hagyom a főúton levő házamat, ő is csak élte fogytáig tartsa meg, halála után pedig D.-re szálljon.

b) Romulus szerződésileg 1000 aureust ad át Nigernek tulajdonul, azon meghagyással, hogy Romulus halála után 100 aureust adjon Servilius-nak.

c) N. legyen egyetemes örökösöm, O. testvérem azonban kapja hagyatékom $^1/_3$-ad részét.

d) Arra az esetre, ha H. barátom, a ki egyedüli örökösöm lesz, gyermektelenül halna el, azt rendelem, hogy 5000 frt W. és R. unokatestvéreimre essék vissza.

2. »Gaius Lepidus ac Marcus Polybius heredes mei sunto. Mario Gratidiano Medonem servum Lepidi do lego; et Lepidus triginta praecipua accipito Sergio Oratae heredes centum danto Aurelius Clodius Nydiam aucillam meam sumito sibique habeto. Quadrigam meam Cueius Matius capito.«

Milyen római jogi termini technici alá sorozhatók ezen adakozások? Milyen jogi következmények fűződnek mindegyikhez? És milyen actiók jönnek szóba?

3. Hogyan kell a következő rendelkezéseket jogilag minősíteni?

a) J., K. és L. legyenek örököseim; K. azonban saját részéből 2000 frtot adjon L.-nek. K. halála után örökrésze J.-re, vagy ennek törvényes örököseire szálljon.

b) Unokaöcsém, Ernő, kapja az eddig általa bérben birt házamat, a hozzá tartozó kerttel. Köteles azonban ennek fejében nővéremnek, a kire egyéb vagyonom száll, egyszer s mindenkorra 3000 frtot fizetni.

4. Egy katholikus pap öt testvérét nevezte ki örököseivé. Halálos ágyán így szólt egyik testvéréhez: »Volo, ut vos post mortem meam Charino Menedemo mille thaleros solvatis«.

Érvényes intézkedés-e ez, régi vagy újabb római jog szerint? Hogy állana a dolog, ha az elhúnyt könyvtára képezte volna a hagyomány tárgyát?

5. A ki alhagyományt kifizetni köteles, ép olyan viszonyban áll az alhagyományoshoz, mint az örökös a hagyományoshoz. De hogyan áll a dolog, ha a hagyományos a hagyományt visszautasítja: elveszti-e az alhagyományos a magáét? Pl. Caiusnak hagyományozom házamat, de köteles 10,000 frtot Titiusnak alhagyományképen adni: Caius visszautasítja a hagyományt, mert a ház talán nem is ér meg 10,000 frtot.

Kérdem: Köteles-e ilyenkor az örökös a 10,000 forintot kifizetni?

6. A következő hagyományok római jog szerint érvényesek-e és teljesen kifizetendők-e — még pedig, tekintetbe véve a hagyományokat megszorító, egyes törvényeket? Minő jogi következmények állanak elő az egyes esetekben?

a) Az örökség 20,000 frtot tesz ki; A.-nak 10,000 frt, B.-nek 6000 frt, C.-nek 1000 frt van hagyományozva.

b) Egy 12,000 frtra rúgó hagyaték örökösei: X. Y. Z. X. 3500, Y. 2000 és Z. 1500 frtot fizessen hagyományképen.

c) Egy hagyaték activái 20,200 frtot tesznek. Az elhunyt adósságai 7500 frtot, a temetési költségek 300 frtot tesznek ki. A bírósági és leltározási költségek 400 frtra rúgnak. H. egyetemes örökösnek meg van hagyva, hogy I.-nek hagyomány fejében egy 8000 frt értékű földbirtokot adjon, I. pedig 7500 frtot fizessen K.-nak.

7. Miképen kell a következő végintézkedéseket jogilag felfogni és keresztülvinni? És különösen: kényszeríthető-e a kinevezett örökös, hogy az örökséget elfogadja; — ki felel az örökhagyó adósságaiért; — megmarad-e valami az örökségből az örökösnél? A római jognak, különböző fejlődési fokain, változtak-e az e kérdésekre vonatkozó elvek?

a) Örökösöm legyen M.; ha azonban gyermektelenül hal el, úgy hagyatékom N.-re szálljon vissza.

b) A. örökölje és élvezze élte fogytáig vagyonomat. Halála után szálljon az örökség B.-re, ki hasonlóképen élte fogytáig bírja. Halála után legyen C.-é.

c) Egy apa végrendeletében két fiát nevezte egyetemes örököseivé és mindegyiknek saját lemenőit, ezek híján pedig testvérét vagy ennek leszármazóit hitbizományilag substituálta.

8. 1887. márczius 15-én hunyt el E. báró, egy ősrégi nemesi család utolsó sarja. Végrendeletében nemzetségének számos tagjai közül, X., Y. és Z.-et nevezte ki universális örököseivé — a következő záradékkal: »ha egyikük polgári származású nővel lép házasságra, elveszti örökrészét, még pedig örököstársai javára«.

Mindhárman elfoglalták örökrészüket. X. 1893-ban egy polgári családból való leánynyal kötött házasságot.

Kérdések:

a) Kinek van igénye X. örökrészére? Kit illet az örökrészhez tartozó tárgyak tulajdonjoga?

b) Mi a következménye, ha X. idő közben örökrészével rosszúl gazdálkodott, vagy teljesen elprédálta? Vagy, ha a földbirtokot és az ingókat A.-nak, ezek gyümölcseit B.-nek, és örökrészéhez tartozó követeléseit, cessio útján, C.-nek idegeníti el?

c) Mi lenne következménye annak, ha utóbb Y. is polgári származású nővel lépne házasságra? És végre, ha Z. is követné példájukat?

